

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Normantė Balčiūnaitė

Socialinės politikos studijų programa
Baigiamasis magistro darbas

**ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo perspektyvos
Lietuvoje**

Darbo vadovė: doc. Dr. J. Navickė

Vilnius
2022

Turinys	
SANTRAUKA	3
SUMMARY	5
IVADAS	7
1. Socialinės politikos koordinavimo mechanizmai ES	9
1.1. Europos Sąjungos politika ir socialinė Europa.....	9
1.2. Socialinės politikos koordinavimas ES.....	12
2. Socialinės teisės Lietuvoje ir Europos Sąjungoje	17
2.1. Socialinių teisių samprata ES ir Lietuvoje	17
2.2. Gerovės valstybės sąsajos su socialinėmis teisėmis	20
3. ES socialinių teisių ramstis, kaip socialinės politikos koordinavimo įrankis	22
4. Teorinės dalies apibendrinimas	25
5. Empirinio tyrimo metodika	26
6. Empirinio tyrimo rezultatai	29
6.1. Lietuvos situacija įgyvendinant socialines teises	29
6.2. Politinės priemonės, siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį	47
6.3. Prielaidos politiniam spaudimui dėl strategijos įgyvendinimo	62
7. Empirinio tyrimo apibendrinimas	81
IŠVADOS	84
Rekomendacijos	86
Literatūra	87
Priedai	92

SANTRAUKA

Probleminiai klausimai: Kokia yra Lietuvos situacija, kalbant apie ES socialinių teisių ramstį, kitų ES šalių-narių kontekste? Kokios priemonės yra vykdomos, siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje? Kokios prielaidos taikomos politiniam spaudimui dėl ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo?

Tyrimo tikslas – atskleisti ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo perspektyvas Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinės politikos koordinavimo mechanizmus ir socialinių teisių koncepciją ES bei jų apraiškas ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo procese;
2. Išanalizuoti Lietuvos situaciją, kalbant apie ES socialinių teisių ramstį kitų šalių-narių kontekste, išryškinti pagrindines stiprybes ir spragas bei identifikuoti esamas problemas;
3. Ištirti, kokių politinių priemonių yra imamasi, kokie veiksmai yra planuojami siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje;
4. Išsiaiškinti, kokios yra prielaidos politiniam spaudimui dėl ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros analizė, statistikos lyginamoji analizė, dokumentų teminė analizė, kokybinio pusiau struktūruoto interviu ir kiekybinės apklausos rezultatų analizė.

Tyrimo išvados: Atlikus trijų dalių empirinį tyrimą, naudojantis politikos pokyčių metodo, politikos srovių (3P) teorine prieiga, buvo siekiama atskleisti ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo perspektyvas Lietuvoje. Tyrimo rezultatai parodė, kad 1) Europos Sąjungos socialinių klausimų svarba, įskaitant socialinių teisių įgyvendinimą, istoriškai nuolat didėjo ir šiuo metu atsispindi ES socialinių teisių ramsčio strategijoje; 2) Visi analizuoti ES socialinių teisių ramsčio principai yra probleminiai ir turintys spragų Lietuvoje ES šalių kontekste; 3) Analizuotose politinėse priemonėse, kuriomis siekiama įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje, visoms temoms numatytos priemonės, tačiau jos tik iš dalies atitinka strategijos tikslus bei atliepia problemų mažinimą; 4) Socialiniai klausimai ir problemos tampa vis svarbesni Lietuvos ir visos Europos gyventojams; 5) Tyrime dalyvavę nepriteklių patiriantys asmenys atpažįsta jiems aktualiausias socialines teises ir garantijas, opias socialines problemas, iššūkius užtikrinant socialines teises Lietuvoje ir pagalbos iš institucijų poreikį; 6) Tikėtina, jog progresas įgyvendinant ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje bus pasiektas tik atskirose srityse, o daugumai ES socialinių teisių ramsčio principų galima tikėtis tik dalinio progreso.

Raktiniai žodžiai: ES socialinių teisių ramstis, socialinės teisės, socialinė politika, strategijų įgyvendinimas.

SUMMARY

Problem questions: What is the situation in Lithuania in terms of the EU social rights pillar in the context of other EU member states? What measures are being taken to implement the EU social rights pillar in Lithuania? What are the preconditions for political pressure to implement the EU's social rights pillar?

The aim of the research is to reveal the perspectives of the implementation of the EU social rights pillar in Lithuania.

Tasks:

1. To analyze the mechanisms of social policy coordination and the concept of social rights in the EU and their manifestations in the process of implementation of the EU social rights pillar;
2. To analyze the situation in Lithuania in terms of the EU social rights pillar in the context of other member states, to highlight the main strengths and gaps and to identify existing problems;
3. To investigate what policy measures are being taken, what actions are planned to implement the EU social rights pillar in Lithuania;
4. Find out the preconditions for political pressure on the implementation of the EU social rights pillar.

Research methods: Analysis of scientific literature, comparative analysis of statistics, thematic analysis of documents, semi-structured interview method, analysis of qualitative research and survey.

Findings of the study: The three-part empirical study, using the method of policy change, the theoretical approach of policy streams (3P), aimed to reveal the perspectives of the implementation of the EU social rights pillar in Lithuania. The results of the study show that 1) The importance of social issues in the European Union, including the implementation of social rights, has historically increased and is now reflected in the EU's social rights pillar strategy; 2) All the analyzed principles of the EU social rights pillar are problematic and find a gap in Lithuania in the context of the EU countries; 3) The analyzed policy measures aimed at implementing the EU social rights pillar in Lithuania provide for measures, but they only partially meet the objectives of the strategy and respond to the reduction of problems; 4) Social issues and problems are becoming more and more important for the population of Lithuania and the whole of Europe; 5) The deprived persons participating in the survey recognize the greatest social rights and guarantees, sensitive social problems, challenges in ensuring social rights in Lithuania and the need for assistance from institutions; 6) Progress in the implementation of the EU

social rights pillar in Lithuania is likely to be achieved only in selected areas, and most of the principles of the EU social rights pillar can only be expected to make partial progress.

Keywords: EU social rights pillar, social rights, social policy, implementation of strategies.

IVADAS

Dauguma progresyvių valstybių siekia savo piliečių gerovės ir pagrindinių teisių užtikrinimo. Orais pragyvenimo garantijas, lygias teises visiems savo piliečiams, švietimo bei sveikatos apsaugą, suteikianti valstybė yra laikoma gerovės valstybe. Apie gerovės valstybę politikoje kalbama nuolat, žiniasklaidoje ši sąvoka, o ypač dabar, pasigirsta labai dažnai. Mokslininkai, Aidukaitė, Bogdonova, Guogis (2012), kalbėdami apie gerovės valstybę, teigė, kad svarbu suteikti kiekvienam asmeniui tinkamą pragyvenimą, socialinę apsaugą, paslaugas, kaip socialinę teisę. Taigi galima teigti, kad gerovės valstybės konceptas yra glaudžiai susijęs su socialinėmis teisėmis ir jų užtikrinimu žmonėms. Beje, apie socialines teises ir jų svarbą kiekvieno asmens gyvenime, kalba tiek užsienio autoriai – McKay et al. (2012), Stamm (2017), Hudson (2013), O'Connor (2017) ir kt., o taip pat ir lietuvių mokslininkai – Dromantienė (2008), Baltutytė (2001), Aidukaitė, Bogdonova, Guogis (2012), Bitinas, Tartilas, Litvaitienė (2011) ir kiti autoriai. Be to, socialinės teisės apibrėžiamos ir įvairiuose teisės aktuose, Europos Sąjungos nutarimuose bei strategijose ir turi labai svarbų vaidmenį Europos plėtroje.

Dromantienės (2008) teigimu, vienas svarbiausių Europos kūrimo ramsčių ir tikslų yra socialinių teisių, grindžiamų žmogaus poreikiais ir visuomenės sanglauda, suteikimas ir garantijos. Autorė pažymi, kad, deja, bet ne visi europiečiai turi realų priėjimą prie visų socialinių teisių, o pagrindinės kliūtys kyla, siekiant pasinaudoti teisėmis į socialinę, sveikatos apsaugą, būstą bei mokslą. Tačiau siekiant užtikrinti šių sričių priėjimą kiekvienam, pasitelkiami ne tik nacionalinių valstybių įstatymai, tačiau ir tarptautiniai – Europos Sąjungos institucijų priimti nutarimai dėl socialinės politikos. Vienas iš jau minėtų įrankių – ES strategijos. Pavyzdžiui, 2017 m. buvo paskelbtas ES socialinių teisių ramstis, kuris šiuo metu yra dažnai aptarinėjamas viešojoje erdvėje. Šiuo ramsčiu siekiama palaikyti balansą tarp ekonominės bei socialinės politikos, užmezgant ir palaikant santykį su Europos piliečiais, o taip pat darant visuomenei naudingus pokyčius, skatinant aukštesnius visuomenės standartus.

Probleminiai klausimai: Kokia yra Lietuvos situacija, kalbant apie ES socialinių teisių ramstį, kitų ES šalių-narių kontekste? Kokios priemonės yra vykdomos, siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje? Kokios prielaidos taikomos politiniam spaudimui dėl ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo?

Tyrimo objektas – ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo perspektyvos Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – atskleisti ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo perspektyvas Lietuvoje.

Siekiant įgyvendinti iškeltą tikslą, bus naudojamos politinių srovių, 3P (angl. problem, policy, politics) teorine prieiga. Politiniai pokyčiai siekiant užmegzti ryšį su plačiąja visuomene nėra naujas

konceptas. Dunn (2006), pateikia upės deltos metaforą, kalbėdamas apie politikos formavimo ypatybes. Anot autoriaus, politikos formavimo kontekstuose asmenys ir grupės sąveikauja, kad nustatytų darbotvarkes ir formuotų politiką, o tuomet ir atsiranda politikos pokyčiai, tačiau „sėkmė priklauso nuo sugebėjimo atpažinti kritinius momentus“, kai trijų tipų upeliai – problemos, politikos priemonės (policy) ir politinis procesas (politics) – susilieja (Dunn, 2006, 66 psl.). Paprasčiau tariant, įvardijama suvokiama problema, politinės priemonės bei politikos pokyčių poreikis. Kiti autoriai pritaria šiai nuomonei, Greve (2017) remiasi Kingdon (1995) ir teigia, kad nors reikšmingi politikos pokyčiai yra reti, tačiau jie tampa įmanomi susiliejus trims „politikos srautams“, jau minėtiems – problemai, politinėms priemonėms (policy) ir politiniam procesui (politics). Anot Furman ir Šerikovas (2007), kurios cituoja Mills (1963), politikos bei darbotvarkės formavimas yra apibrėžiamas per individo perspektyvą, kai asmeninis rūpestis, transformuojamas į visuomenės problemą. Taigi naudojantis minėtu instrumentu bus įgyvendinti užsibrėžti tyrimo uždaviniai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinės politikos koordinavimo mechanizmus ir socialinių teisių koncepciją ES bei jų apraiškas ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo procese;
2. Išanalizuoti Lietuvos situaciją, kalbant apie ES socialinių teisių ramstį kitų šalių-narių kontekste, išryškinti pagrindines stiprybes ir spragas bei identifikuoti esamas problemas;
3. Ištirti, kokių politinių priemonių yra imamasi, kokie veiksmai yra planuojami siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje;
4. Išsiaiškinti, kokios yra prielaidos politiniam spaudimui dėl ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros analizė, statistikos lyginamoji analizė, dokumentų teminė analizė, kokybinio pusiau struktūruoto interviu ir kiekybinės apklausos rezultatų analizė.

Darbo struktūra: Magistro baigiamąjį darbą sudaro santrauka, santrauka anglų k., įvadas, 7 skyriai, išvados, literatūros sąrašas, priedai. Darbo apimtis – 100 psl.

1. Socialinės politikos koordinavimo mechanizmai ES

1.1. Europos Sąjungos politika ir socialinė Europa

Siekiant aptarti socialinės politikos ypatybes Europos Sąjungoje, svarbu suprasti pagrindinius terminus bei ES istorinį kontekstą, kuris parodo socialinės politikos vietą Europos Sąjungoje ir kaip keitėsi šis blokas. Kojalos (2019) teigimu, Europos Sąjunga yra labai didelė, todėl ją suprasti nėra lengva, tačiau ignoruoti taip pat negalime, nes ji pernelyg svarbi. Kembridžo žodynas¹ Europos Sąjungos sąvoką apibrėžia, kaip organizaciją, iki 1993 m. žinomą kaip Europos Bendriją, per kurią jos valstybių narių vyriausybės Europoje priima politinius, ekonominius ir socialinius sprendimus. Oksfordo žodyne² pateikiamas kiek kitoks paaiškinimas, Europos Sąjunga apibrėžiama, kaip ekonominė ir politinė organizacija, įsikūrusi Briuselyje, kuriai priklauso daugelis Europos šalių.

Taigi aptarus Europos Sąjungą apibrėžiančią sąvoką, galima aptarti jos istorines susikūrimo aplinkybes, Europos Sąjungos idėją, bei vaidmenį šalių-narių socialinėje politikoje. Susikūrus ES, socialinė sritis nebuvo prioritetas, daugiausiai dėmesio buvo skiriama ekonominei plėtrai. 1946 m. rugsėjo 19 d. Didžiosios Britanijos premjeras Vinstonas Čerčilis Ciuriche paskelbė savo idėją – Jungtinių Europos Valstijų viziją, kuriai įgyvendinti reikėjo įkurti Europos Tarybą. Čerčilis kalbėjo apie Vokietijos ir Prancūzijos vadovaujamą sąjungą, prie kurios galėtų jungtis kitos pageidaujanti valstybės. 1951 m. šešios valstybės – Prancūzija, Italija, Vokietija, Olandija, Belgija ir Liuksemburgas, Paryžiuje pasirašė sutartį, vadinamąją – Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo sutartį, ji įsigaliojo 1952 m. (Paulikas, 2004). Pasak autoriaus, Europos susivienijimo šalininkams, minėtoji sutartis buvo tik pirmasis žingsnis, nes 1955 m. Europos anglių ir plieno bendrijos narės Italijoje sumanė įsteigti Europos ekonominę bendriją ir Europos atominės energijos bendriją. Be to, buvo pradėti ekonominiai integracijos etapai: pirmasis buvo komercinis (sudaryta muitų sąjunga su tarifų ir kvotų panaikinimu rinkos viduje); antrasis integracijos etapas pradėtas įgyvendinti bendra žemės politika, įvedant darbo jėgos bei kapitalo judėjimą, bendradarbiaujant ties socialine politika, derinant bendrą valiutą ir steigiant centrinę banką. Vėliau buvo pasirašytos Maastrichto, Amsterdamo, Nicos sutartys ir tęsiama tolesnė politinė integracija (Paulikas, 2004). Šios sutartys buvo pasirašytos 1957 m. Romoje bei sujungtos su Europos anglių ir plieno bendrijos sutartimi. Taigi, ES pirmiausia susikūrė, kaip ekonominio bendradarbiavimo blokas ir tik vėliau – kaip socialinis projektas.

¹ Internetinė prieiga į žodyną: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/european-union>

² Internetinė prieiga į žodyną: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/the-european-union>

Po Antrojo pasaulinio karo, kai Europos valstybėms reikėjo finansinės paramos buvo iškeltas tikslas sustabdyti Europos ekonomikos smukimą, stagnaciją pasaulio prekyboje, paskatinti ekonomikos stabilizavimo politiką, imantis priemonių Europos šalių tarpusavio prekybai (Dromantienė, Česnuitytė, 2011). Pasaulis tapo susietas globalios tvarkos, kurioje yra aiškios mainų, galios, hierarchijos ir nelygybės struktūros, todėl visos atskiros nacionalinės valstybės įsitraukė į globalių srautų struktūrą. Globalią politiką matome ne tik geopolitinėse srityse, apimančiose saugumą, tačiau ir sprendžiant ekonominius, socialinius ar aplinkos apsaugos klausimus. Be to, sprendžiant šiuos klausimus labai svarbus tarptautinis bendradarbiavimas.

Anot Dromantienės ir Česnuitytės (2011), Europos Sąjunga kelia vidinius ir išorinius tikslus, kurie įtvirtintų glaudų tautų ryšį:

1. Skatinti darnią ekonominę bei socialinę pažangą, sukuriant teritoriją be vidinių sienų, siekiant sustiprinti socialinę ir ekonominę sanglaudą. Įsteigiama ekonominė ir valiutų sąjunga su bendra valiuta;
2. Tarptautiniu mastu ginti ES interesus, ypač siekiant įgyvendinti vidaus ir užsienio politiką.

Svarbu paminėti, kad socialinė politika ir socialiniai klausimai ne visada buvo plačiai aptarinėjami Europos Sąjungoje. Norint pamatyti esminius pasikeitimus, galima palyginti skirtingų laikmečių autorių darbus. Pasak Williams (1996), socialinė politika šeštojo dešimtmečio pabaigoje ir septintajame dešimtmetyje, daugiausiai apsiribojo bendrosios darbo jėgos rinkos kūrimo priemonėmis, buvo siekiama užtikrinti socialines garantijas migrantams ir jų šeimoms. Ši politika siejama su dideliu ekonominiu augimu ir didele migrantų darbo jėgos paklausa. Aštuntajame dešimtmetyje, prasidėjus bedarbystės augimui, buvo suvokiamas Europos Bendrijos narių skirtingas suvokimas ir poreikis žvelgti į socialines problemas, suteikti Europos Bendrijai „žmogiškesnį veidą“. Williams (1996) pažymi, kad 1974 m. buvo pritarta naujiems Socialinių veiksmų programos (Social Action Programme) straipsniams, o tai buvo itin ryškus posūkis Europos Bendrijos socialinėje politikoje. Taip pat pradėta orientuotis ir į kitas visuomenės grupes, ne tik į migrantams kilusius iššūkius.

Kiek naujesnį požiūrį atskleidžia Jociūtė (2013) pabrėždama, kad žmogaus gyvenimo kokybės plėtra bei įsitraukimas į ekonominį ir socialinį gyvenimą, turėtų būti pagrindinis politikos tikslas, o politikams priimant sprendimus, dėmesys turėtų būti nukreiptas į žmogų. Būtent socialiniu solidarumu, teisingumu, pagarba asmeniui ir kitais ES valstybėms narėms būdingais bendrais principais pasižymi Europos socialinis modelis (Dromantienė, 2008). Apie šį modelį ekonominėje bei politinėje plotmėje kalbama gana daug, tačiau nėra oficialaus apibrėžimo, nusakančio, kas yra Europos socialinis modelis. Tačiau jį vis dėlto, galima apibūdinti, kaip gana visapusišką, nes modelio tikslas yra apimti svarbias

socialines sritis, be to, jo taikymas buvo palaipsniui išplėstas, siekiant apimti kuo daugiau darbuotojams kylančių iššūkių (Vaughan-Whitehead, 2015).

Europos Komisijos tinklalapyje ³, Europos socialinis modelis apibrėžiamas, kaip pagrindinė priemonė, skatinanti užimtumą, padedanti žmonėms gauti geresnį darbą ir užtikrinanti visiems ES piliečiams sąžiningesnes galimybes įsidarbinti. Moraliyska (2019) teigia, kad Europos Socialinis modelis palaiko vertybes, kurios atstovauja demokratiją, žmogaus teises, lygias galimybes, socialinę apsaugą bei solidarumą. Taip pat modelis pagrįstas įsitikinimu, jog ekonominė pažanga yra neatsiejama nuo socialinės pažangos.

Dromantienė (2008) išskiria Europos socialiniam modeliui būdingus bruožus:

- Visapusis požiūris į socialinius klausimus;
- Minimalių teisių praplėtimas, darbo sąlygų atžvilgiu;
- Visapusė socialinės apsaugos sistema;
- Socialinio dialogo svarba;
- Demokratiškumas ir aktyvi įtrauktis darbe;
- Pilietinės visuomenės dalyvavimas;
- Visuomenės integracija;
- Aukšti gyvenimo standartai bei teisingas uždarbis;
- Pirmumas užimtumo politikai;
- Bendrosios paskirties paslaugų teikimas;
- Lygios galimybės ir diskriminacijos naikinimas.

Anot Bochel et al. (2009), visos sutartys, kiti sprendimai, lydimi įvairaus spektro priemonių, tokių kaip veiksmų programos (angl. Action Programmes), reiškia, kad socialinė ES dalis tampa daug labiau išplėtotą ir reikšmingą. Autorių teigimu, užtenka pažvelgti į oficialias ES internetines svetaines, kad pamatytume labai įvairias sritis, apimančias socialinę dalį – pensijos ir kitos socialinės apsaugos formas, Europos socialinis fondas, lygios moterų ir vyrų galimybės, pagrindinės socialinės teisės, kova su diskriminacija, negalios problemos, socialinė įtrauktis, sveikatos apsauga ir kt.

Apibendrinant galima teigti, kad Europos Sąjungai socialiniai klausimai ne visada buvo tokie svarbūs, kokie yra šiandien. Nors Europos Sąjunga susikūrė kaip ekonominio bendradarbiavimo blokas, socialinė politika yra vienas iš pagrindinių šiuolaikinės ES veiklos ir identiteto dalių. Kaip teigia mokslininkai, pasirinkus daugiau dėmesio kreipti į socialinius klausimus ir kurti socialinę Europą,

³ Internetinė prieiga į Europos Komisijos portalą: <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=lt>

Europos Bendrijai suteiktas „žmogiškesnis veidas“, o ne tik susitelkta į ekonomikos svarbą. Žmogaus gyvenimo kokybės gerinimas tapo vienu iš labai svarbių politikos tikslų, kuriuo vadovaujasi ES valstybės narės, norėdamos išlaikyti tokias vertybes, kaip demokratija, lygios galimybės, žmogaus teisės bei solidarumas.

1.2. Socialinės politikos koordinavimas ES

Anot Dromantienės (2008), Europos Sąjungos narių piliečių socialinės teisės yra užtikrinamos tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu. Autorė išskiria nacionalinio lygmens, socialinių teisių apsaugą grindžiančius ramsčius:

- Į socialinės apsaugos ir mokesčių programas įtraukiamos socialinės teisės. Šios programos skirtos pajamų saugumui, persikirstymui bei skurdui mažinti (pagrindinės išskiriamos priemonės – minimalių pajamų apsauga, pensijos, nedarbo išmokos, šeimos bei motinystės išmokos, kurios finansuojamos valdžios institucijų, darbuotojų bei darbdavių);
- Socialinių paslaugų tinklas. Švietimo, sveikatos apsaugos, būsto, socialinės paslaugos, skirtos pagerinti gyvenimo kokybei.
- Darbo rinkos reguliavimas, skirtas ginti ir suteikti su darbu susijusias teises. Užtikrinamos tinkamos darbo sąlygos, jų kontrolė, skatinamas aktyvus įsitraukimas į darbo rinką.

Mokslininkė taip pat išskiria ir tarptautinio lygmens ramsčius, t. y. teisės aktus bei normas, kurie numatyti Europos Tarybos, Jungtinių Tautų bei ES rezoliucijose ir rekomendacijose. Jie padeda nustatyti socialinės sanglaudos, teisių bazinius standartus.

Nuo 1990 m. pradžios ES ir jos valstybės narės įsipareigojo skatinti socialinę įtrauktį ir išlaikyti bei modernizuoti Europos socialinės apsaugos sistemas. Buvo pademonstruota modernios gerovės valstybės svarba, o taip pat poreikis, kad ES aktyviai dalyvautų koordinuojant ir remiant nacionalinius atsakus, kuriais siekiama ekonomikos atsigavimo ir socialinio teisingumo (Barcevičius, Weishaupt, Zeitlin, 2014, cit. Hemerijck, 2013).

Kaip teigia Davulis (2012), socialinė apsauga yra socialinės politikos pagrindas ir yra susijusi su konkrečiomis priemonėmis, kurios leidžia įvairiais socialinės rizikos atvejais, visoms socialinėms grupėms gauti nustatytą minimalų gerovės lygį. Žinoma, kiekviena šalis turi skirtingą bei individualią socialinės apsaugos sistemą, todėl tokie teisiniai dokumentai kaip Europos socialinė chartija⁴ ar

⁴ Europos Socialinė Chartija. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42260>

Tarptautinis socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių paktas ⁵ siekia nustatyti minimalius reikalavimus valstybėms narėms.

Kalbant apie asmenims priklausančių socialinės apsaugos garantijų koordinavimą, taikomos bendros taisyklės ES valstybėms narėms, yra taikomi bendri standartai ginant socialinės apsaugos teises, persikeliant į kitą Europos šalį. Anot Europos Komisijos ⁶, socialinės apsaugos koordinavimo taisyklės nurodo, kad nacionalinės sistemos nekeičiamos viena bendra Europos sistema, tačiau visos šalys laisvai sprendžia, kas yra apdraustas pagal individualius šalių teisės aktus ir kokios išmokos skiriamos. Pagrindinis tikslas, kaip nurodo LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2020), yra sukoordinuoti socialinės apsaugos sistemas, kad būtų pašalintos kliūtys laisvam asmenų judėjimui, užtikrinama migruojančių socialinė apsauga. Be to, svarbu paminėti, kad reglamentai taikomi tiesiogiai, o jų nuostatos į nacionalinius įstatymus neperkeliamos, nes tiesiog turi viršenybę nacionalinių teisės aktų atžvilgiu.

Europos Komisijos duomenimis yra taikomi keturi pagrindiniai principai koordinuojant socialinę apsaugą:

1. Vienu metu taikomi tik vienos valstybės įstatymai, todėl socialinės įmokos mokamos tik vienai valstybei. Kurios valstybės įstatymai taikomi asmeniui, sprendžia socialinės apsaugos įstaigos.
2. Yra taikomas vienodų sąlygų arba nediskriminavimo principas, todėl asmuo turi tokias pačias teises bei pareigas, kaip ir šalies, kurioje žmogus yra apdraustas, piliečiai.
3. Prašant išmoku, atsižvelgiamas į ankstesnius darbo, draudimo ar gyvenimo kitose šalyse laikotarpius.
4. Yra taikomas perkeliamumo principas. Tai reiškia, kad jei asmeniui priklauso išmoka pinigais vienoje šalyje, paprastai galima ją gauti net jei gyvenama kitoje šalyje (Europos Komisija).

Svarbu paminėti, kad ES koordinuoja visas svarbiausias socialinės apsaugos sritis – ligos, motinystės ir tėvystės išmokas, neįgalumo (netekto darbingumo) pensijas, priešpensines išmokas, senatvės pensijas, pensijas netekusiems maitintojo, išmokas dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, išmokas mirties atveju, nedarbo išmokas bei išmokas šeimai (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2020).

Žinoma, verta pažymėti pagrindinius socialinės politikos koordinavimo mechanizmus ES:

- **Socialinis dialogas.** Kalbant apie socialinį dialogą, oficialus Europos Komisijos ⁷ portalas pateikia „socialinio dialogo“ sąvokos paaiškinimą. Socialinis dialogas suprantamas, kaip

⁵ Tarptautinis socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių paktas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174850>

⁶ Internetinė prieiga į socialinės apsaugos koordinavimą: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=849&langId=lt>

⁷ Internetinė prieiga į Europos Komisijos portalą: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=329>

diskusijos, derybos, konsultacijos bei bendri veiksmai, kuriuose dalyvauja organizacijos, atstovaujančios abiem pusėms, t. y. darbdaviams ir darbuotojams. Cressey (1993), socialinį dialogą aiškina, kaip du susijusius elementus, tai darbo jėgos ir vadybos dalyvavimą priimant sprendimus Europos lygiu ir dialogas tarp vadovų ir darbuotojų, sudaro koncepciją, kuri žinoma kaip socialinis dialogas. Be to, išskiriamos dvi pagrindinės socialinio dialogo formos⁸:

- Trišalis dialogas (dalyvauja valdžios institucijos)
- Dvišalis dialogas (darbdaviai ir profesinių sąjungų organizacijos).

Martišienė (2007), teigia, kad kiekvienoje valstybėje socialinis dialogas yra pritaikomas atsižvelgiant į kiekvienos šalies istorinį, ekonominį, politinį bei socialinį šalies kontekstą. Labai svarbu pritaikyti socialinės partnerystės modelį prie kiekvienos valstybės situacijos.

- **Atviro koordinavimo metodas.** Pasak Dromantienės, Česnuitytės (2011), šis metodas taikomas srityse, kurios yra nacionalinės, tačiau reikalauja ir bendrų Europos lygio strategijų. Baldock, Manning, Vickerstaff (2009), teigimu, atviro koordinavimo metodas yra politikos koordinavimo ES lygiu forma. Metodo mechanizmai apima gairių nustatymą ES lygiu ir jų perkėlimą į nacionalinę ir regioninę politiką, nustatant tikslus, patvirtinant kokybinius bei kiekybinius rodiklius, taip pat vykdant stebėseną ir vertinant politikos raidą. Anot autorių, atviro koordinavimo metodas tapo pagrindine Europos užimtumo strategijos ir ES socialinės įtraukties proceso priemone (Baldock et al. 2009). Kiti autoriai, Nakrošis, Vilpišauskas (2007), teigia, kad atviro koordinavimo metodas naudojamas užimtumo, socialinės aprėpties ir kitose gerovės politikos srityse, koordinuojant ekonominę politiką. Minėti mokslininkai pateikia ir kritikos šiam metodui, teigdami, kad jis dažnai taikomas netinkamai, o tai apsunkina reikalingų reformų įgyvendinimą Lietuvoje, o taip pat mažina šalies indėlį į bendrą ES užimtumą ir ūkio augimą (Nakrošis, Vilpišauskas, 2007). Pasak Poviliūno (2017), metodas yra procesas, grįstas savanorišku įsitraukimu ir atsakomybė už strategijų kūrimą ir įgyvendinimą yra atskirų valstybių reikalas. ES šalys narės, iš esmės, neturi jokių iš išorės ateinančių tikslų ar sankcijų, pažangos nebuvimo atveju, tačiau koncentruojamasi į keitimąsi informacija ir abipusiu bendradarbiavimu.
- **Europos semestras.** Europos Komisijos duomenimis, Europos semestras yra Europos Sąjungos ekonominės politikos koordinavimo sistema, jis suteikia galimybę ES valstybėms narėms aptarti savo ekonomikos ir biudžeto planus ir tam tikru metų laiku stebėti daromą pažangą. Anot Costamagna (2013), Europos semestras yra skėtinė sistema, kuri apjungia įvairius koordinavimo

⁸ Socialinis dialogas. Internetinė prieiga į Europos Komisijos portalą:
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=329>

procesus, susiejant juos su esamais ir naujais priežiūros mechanizmais. Įvairių semestro komponentų sąveika suteikia ES institucijoms gebėjimus formuoti politiką, stebėti praktiškai visą šalių narių ekonominės ir socialinės politikos spektrą. Autoriaus teigimu, Europos semestro funkcija dažnai apibūdinama – „koordinavimo koordinavimas“ (angl. the coordination of coordination), nes semestras apima skirtingas ES politikos koordinavimo ir priežiūros sritis, susijusias su socialine ir ekonomine politika, siekiant vieno tikslo – padidinti priemonių nuoseklumą, kurios turi skirtingą teisinį pagrindą ir yra pagrįstos skirtingais vykdymo mechanizmais (Costamagna, 2013).

Kalbant apie teisės aktus, priimant politinius sprendimus ES lygmeniu, Europos Sąjungos oficialiame portale ⁹ teigiama, kad ES teisę sudaro pirminės ir antrinės teisės aktai. Pirminės teisės aktai yra sutartys (taisyklės, kuriomis grindžiama Europos Sąjungos veikla). Tuo tarpu, antrinės teisės aktai yra įvairūs reglamentai, direktyvos bei sprendimai (parengti remiantis sutarčių tikslais ir principais). Europos Sąjungos sutartyse nustatytus tikslus siekiama įgyvendinti kitais teisės aktais. Vieni iš jų yra privalomi, kiti – neprivalomi. Išskiriami reglamentai, direktyvos, sprendimai, rekomendacijos ir nuomonės. Reglamentai yra privalomi. Direktyvos – nustatomi tikslai, kurių visos ES šalys narės privalo pasiekti. Sprendimai – privalomi tik toms šalims, kurioms teisės aktai yra skirti bei taikytini tiesiogiai. Rekomendacijos – nėra privalomos ¹⁰. Strategijos prie šių teisinių dokumentų nėra minimos, tačiau svarbu paminėti, kad atsižvelgiant į strategijų tikslus, šalims teikiamos rekomendacijos.

Be to, Balkytė, Tvaronavičienė (2010), aptardamos Lisabonos strategiją, teigia, kad atnaujinus šią strategiją, pagal naują valdymo struktūrą ji buvo pradėta įgyvendinti tiesiogiai, kiekvienoje ES šalyje narėje, įskaitant ir Lietuvą. Buvo rengiamos specialiai šiai strategijai skirtos įgyvendinimo programos, kurios ES lygiu vadinamos nacionalinėmis reformų programomis. Šalys nustato prioritetus strategijoms įgyvendinti, keičiami prioritetai ir tikslai. Minėta strategija, pasak autorių (2010), viena svarbiausių strateginio planavimo dokumentų, padedančių suderinti ES šalių narių tikslus ir siekiant jų įgyvendinimo. Žinoma, minėta strategija nėra vienintelė, kiti strateginiai dokumentai – Europa 2020, ES socialinių teisių ramstis ir kt. veikia panašiu principu. Europos Komisijos oficialiame portale ¹¹ teigiama, kad Komisija publikuoja būsimų darbų planus, taip pat metinio strateginio planavimo nuveiktų darbų ataskaitas. Beje, Europos Komisija nustatė, kad kiekviena šalis narė pateikia išsamią informaciją apie reformas bei priemones kiekvienais metais.

⁹ Internetinė prieiga į ES tinklapį: https://europa.eu/european-union/law_lt

¹⁰ Internetinė prieiga į ES tinklapį: https://europa.eu/european-union/law/legal-acts_lt#sprendimai

¹¹ Internetinė prieiga į EK tinklapį: https://ec.europa.eu/info/strategy-documents_en

Taigi apibendrinant šį skyrių, galima teigti, kad socialinės politikos koordinavimas ES yra gana sudėtingas procesas su daug ypatybių. Šiame skyriuje buvo aptarti socialinės politikos koordinavimo mechanizmai ES lygmeniu, taip pat buvo aptartas socialinės apsaugos užtikrinimo konceptas nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, teisės aktai. Socialinė apsauga vertinama kaip socialinės politikos pagrindas, kuris asmenims ištikus įvairioms socialinėms rizikoms suteikia minimalų gerovės lygį, o ES teisės aktai yra tarsi standartas nacionalinėms valstybėms. Teisės aktai ES lygmeniu nacionalinėms valstybėms yra privalomi ir neprivalomi, kai kurie yra rekomendacinio pobūdžio. Reglamentai, direktyvos, sprendimai yra priskiriami prie privalomų teisės aktų arba privalomų tik šalims, kurioms dokumentas yra skirtas, rekomendacijos – nėra privalomos. Tuo tarpu, strategijas, tokias kaip, ES socialinių teisių ramstis, yra siekiama įgyvendinti kiekvienoje ES valstybėje narėje, ruošiant įgyvendinimo planus, numatant tikslus bei prioritetus.

2. Socialinės teisės Lietuvoje ir Europos Sąjungoje

2.1. Socialinių teisių samprata ES ir Lietuvoje

Verta pažymėti, kad „socialinių teisių“ sampratą aptaria tiek užsienio, tiek lietuvių autoriai. Vieni į šį terminą žiūri kiek plačiau, kiti neišsiplečia. Be to, bėgant metams socialinių teisių supratimas kinta ir yra praplečiamas teisės aktuose. Pastebima, kad socialinės teisės turi labai svarbų vaidmenį Europos plėtroje (Daly, 2002). Dromantienė (2008) teigia, kad vienas iš svarbiausių XX a. Europos kūrimo ramsčių bei tikslų yra socialinių teisių, kurios grindžiamos asmens poreikiais ir visuomenės sanglauda, suteikimas ir jų garantijos. Europos Tarybos oficialiame portale ¹² socialinių teisių apibrėžimas pateikiamas teigiant, kad socialinės teisės yra žmogaus teisės. Jos yra moralinės, teisinės ir visuomeninės taisyklės bei supratimas, kas būtina žmogaus socialiniams poreikiams tenkinti ir socialinei įtraukčiai, socialiniam solidarumui skatinti. Anot tinklalapio, socialinės teisės susijusios su žmonių gyvenimu, darbu bei pagrindiniais poreikiais, taip pat verta pažymėti, kad jos grindžiamos lygybės idėjomis ir prieiga prie esminių socialinių bei ekonominių poreikių, paslaugų.

Verta paminėti, kad tai nėra nauja koncepcija, Marshall (1950), civilizuoto gyvenimo standartą laikė, tarsi reikalavimą visiems būti pripažintais visateisiais visuomenės nariais. Tačiau taip buvo ne visada, iki XIX a. pabaigos socialinės teisės buvo minimalios ir laikytos ne tokiomis svarbiomis, lyginant su pilietinėmis ir politinėmis. Tik XIX a. pabaigoje, prasidėjo naujas laikotarpis ir tai buvo didelė pažanga socialinių teisių srityje. Gerovės valstybės pasiekimus būsto, švietimo, sveikatos ir socialinės apsaugos srityse suprato kaip naują pilietiškumo paradigimą. Manoteisės.lt portalas (2020)¹³ pateikia socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių apibrėžimą, kaip kompleksinį reiškinių. Kaip teigiama, šios teisės apima teisę į darbą palankiomis sąlygomis, teisę į būstą, maistą, sveikatos bei socialinę apsaugą, nedarbo išmokas ir kt.

Autoriai McKay, Jefferys, Paraksevopoulou, Keles (2012) socialines teises sieja su stipriomis demokratinėmis tradicijomis, o jų teigimu, ekonominės krizės sąlygomis sumažintos socialinės teisės, buvo suvokiamos kaip susijusios su padidėjusiu nesaugumu visuomenėje. Socialinės apsaugos teisės gali būti laikomos kaip bazinės socialinės teisės, tokios kaip:

- Teisė į senatvės pensiją;
- Teisė į motinystės atostogas ir atlyginimą;

¹² Socialinių teisių apibrėžimas. Internetinė prieiga: <https://www.coe.int/en/web/enter/social-rights>

¹³ Socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių apibrėžimas. Internetinė prieiga: <https://manoteises.lt/enciklopedija/socialines-ekonomines-ir-kulturines-teises/>

- Teisė į apmokamas atostogas;
- Teisė į bedarbio išmoką;
- Teisė į ligos ir nelaimingų atsitikimų išmokas.

Šios socialinės teisės laikomos svarbiomis „sveikai“ demokratijai. Taip pat apibrėžiant socialines teises galima įtraukti teises, tiesiogiai nesusijusias su užimtumu, pavyzdžiui, teisė į būstą, sveikatos priežiūrą ir priemones, leidžiančias tėvams organizuoti savo vaikų priežiūrą (McKay et al. 2012). Deja, bet šios teisės ne visada yra sėkmingai užtikrinamos, ne visi europiečiai gali džiaugtis realiai pasiekiamomis socialinėmis teisėmis, o su itin daug kliūčių susiduriama norint pasinaudoti sveikatos, socialine apsauga, teisėmis į darbą, būstą ar mokslą (Dromantienė, 2008). Nors pasaulyje vis daugėja diskusijų socialinių teisių tema, Europos valstybėse socialinis žmogaus teisių aspektas labiau simbolinio pobūdžio, tai susiję ir su tuo, kad žmogaus teisės nebuvo įtraukiamos į nacionalinius teisės aktus (Stamm, 2017).

Pasak King (2019), ekonominių bei socialinių teisių ateitis vargu ar primins savo praeitį, kai dažnai buvo nepaisoma žmogaus teisių, ekonomikos augimas buvo suprantamas kaip būtinas, o kai kuriais atvejais ir pakankama teisių įgyvendinimo sąlyga. Šios teisės nebuvo aiškiai reglamentuotos tarptautiniuose žmogaus teisių įstatymuose, o taip pat daugelio šalių nacionaliniuose dokumentuose (King, 2019). Autoriaus teigimu, šiandien esant dideliam skurdui, socialinei atskirčiai, saugumo stokai, teisės į mokslą, socialinę bei sveikatos apsaugą, būstą, maistą ar vandenį vis labiau tampa žmogaus teisių darbotvarkės prioritetu. Ekonominės ir socialinės teisės yra daugelio pasaulio konstitucijų, susitarimų turinyje.

Anot Baltutytės (2001), kalbant apie socialinių teisių apsaugą ES, didelis vaidmuo jų formavimui tenka – Europos Tarybos priimtai tarptautinei sutarčiai – Europos socialinei chartijai. Autorė teigia, kad kuriant Europos Bendriją, nebuvo pakankamai atsižvelgta į žmogaus teises ar tuo labiau negalvota jas reglamentuoti, todėl ši tikslą išskėlė kita tarptautinė organizacija – Europos Taryba. Jau minėta Europos socialinė chartija buvo priimta 1961 m. Turine, o įsigaliojo 1965 m., ją ratifikavus pirmoms penkioms valstybėms, Europos Tarybos narėms. Chartija yra kompleksinis dokumentas, apimantis ekonomines bei socialines teises ir dažnai yra vadinama Europos socialinių teisių konstitucija, nes joje yra išdėstytos pagrindinės žmogaus socialinės-ekonominės teisės (Tautinių mažumų departamentas prie LR Vyriausybės, 2021). Europos Socialinės chartijos nurodomas teises galima suskirstyti į šias grupes:

- Nediskriminavimas;
- Teisė į darbą;
- Kolektyvinės darbuotojų teisės;

- Solidarumu grindžiama socialinė apsauga ir parama;
- Vaikų teisės ir sveikata.

Kitas svarbus dokumentas nurodantis pagrindines žmogaus socialines teises yra Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija. 2000 m. Nicos viršūnių susitikime buvo pritarta Pagrindinių teisių chartijai, kurią sudaro penkiasdešimt straipsnių įvairiais klausimais. Dokumente įtvirtintos teisės, kildinamos iš keleto kitų dokumentų, tokių kaip, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos. Pagrindinių teisių chartijoje įvardijamos teisės ir laisvės: teisė į gyvybę, kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas, vergijos ir priverstinio darbo uždraudimas, privataus ir šeimos gyvenimo gerbimas, minties, sąžinės ir religijos laisvė, moterų ir vyrų lygybė, judėjimo ir apsigyvenimo laisvė (Europos Sąjungos teisė, 2007).

Kalbant apie socialines teises Lietuvoje, užsienio autoriai apie socialines teises kalba daugiau, tačiau Lietuvoje ši tema taip pat yra aptarinėjama mokslinėse publikacijose. Verta pažymėti, kad nacionaliniuose šalies dokumentuose minėtas terminas yra vartojamas labai mažai. Žinoma, kai socialinių teisių sąvoka aptarinėjama oficialiuose ES dokumentuose, tai galima taikyti ir Lietuvai, kaip ES šaliai-narei, įsipareigojusiai šiam blokui. Štai, Baltutytė (2001) savo tekstuose dažnai naudoja socialinių teisių terminą, aptaria pagrindinius ES dokumentus, kuriuose minimos socialinės teisės. Autorė nagrinėjo Europos Sąjungos sutartis bei nutarimus, susijusius su socialinėmis teisėmis, dar prieš Lietuvai tampa ES bloko nare. Europos Sąjungos socialinę politiką ir socialines teises nagrinėja ir Dromantienė (2008). Bitinas, Tartilas, Litvaitienė (2011), Aidukaitė, Bogdonova, Guogis (2012), kalbėdami apie gerovės valstybę, pažymi, kad svarbu kiekvienam asmeniui suteikti tinkamą pragyvenimą, socialines paslaugas, apsaugą, būtent kaip socialinę teisę. Kalbant apie nacionalinių dokumentų lygmenį, socialinių teisių sąvoka vartojama ir svarbiausiame Lietuvos dokumente – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. 50 straipsnis numato, kad profesinės sąjungos gina darbuotojų profesines, ekonomines bei socialines teises ir interesus. Tačiau daugiau apie socialines teises Lietuvos nacionaliniuose dokumentuose neužsimenama.

Apibendrinant, galima pasakyti, kad socialinės teisės autorių suprantamos gan skirtingai, tačiau verta paminėti, jog ši sąvoka bėgant laikui keitėsi, tapo labiau išplėsta. Socialinės teisės tapo labai svarbia koncepcija, siekiant užtikrinti orų piliečių gyvenimą. Kaip aptariama mokslininkų, kuriant Europos Bendriją, socialinės ar žmogaus teisės nebuvo pagrindinis interesas, todėl jų reglamentavimas nebuvo svarstomas. Ši uždavinį išsikėlė Europos Taryba, kuri priėmė Europos socialinę chartiją, dažnai vadinamą Europos socialinių teisių konstitucija. Tai labai svarbus dokumentas, nurodantis pagrindines

ekonominės bei socialinės teisės. Nors padėtis pasikeitė ir socialinės teisės yra reglamentuojamos teisės aktuose, kai kurie autoriai pažymi, jog šis konceptas vis dar simbolinis ir toli gražu ne visi europiečiai gali džiaugtis užtikrintomis garantijomis, socialine, sveikatos apsauga, kokybišku švietimu ar teise į būstą. Socialinės teisės Lietuvoje aptarinėjamos, tačiau gana nedaug, lyginant su užsienio autoriais. Įvairiuose nacionalinio lygmens dokumentuose ši sąvoka beveik nėra vartojama, tačiau mokslininkai nagrinėja ES teisės aktus ir socialinių teisių konceptą. Žinoma, Lietuva, kaip šio bloko narė, privalo laikytis ES dokumentų bei sutarčių, todėl socialinių teisių supratimas ir nagrinėjamas yra labai svarbus kiekvienai šaliai-narei, o taip pat ir Lietuvai.

2.2. Gerovės valstybės sąsajos su socialinėmis teisėmis

Prieš pradėdant analizuoti gerovės valstybės sąsajas su socialinėmis teisėmis, svarbu būtų aptarti gerovės valstybės apibrėžimą ir kaip į šį reiškinį žiūri skirtingi autoriai. Be abejo, gerovės valstybės suvokimas yra sudėtingas reiškinys ir bėgant metams keičiasi. Hudson (2013) teigimu, kyla daug diskusijų dėl gerovės valstybės apibrėžimo sudėtingumo, o tai parodo, jog tai nėra tik mokslinė problema, ji taip pat iššaukia ir politinius klausimus. Jeigu anksčiau minėtas terminas buvo suvoktas tik kaip minimalios gerovės lygio piliečiams suteikimas, tai dabar į šią sąvoką telpa ne tik materialinė gerovė. Anot Guogio ir Svirbutaitės - Krutkienės (2020), gerovės valstybė jau nebelaikoma tik ekonomika, BVP ir pelnu, tai balansas tarp ekonominio ir socialinio teisingumo rezultato.

McNaughton (2003), išskiria bruožus, kurie identifikuoja gerovės valstybės sąvoką:

- Išmokos yra universalios, suteikiamos atsižvelgiant į žmonių poreikius. Niekas nėra atskirtas.
- Įmokos privalomos, bent jau dirbantiems asmenims.
- Valstybė garantuoja, kad išlaikys tam tikrus minimalius gerovės paslaugų standartus. Siekiama užtikrinti, kad valstybės teikiamos paslaugos nebūtų prastesnės kokybės, nei privataus sektoriaus teikiamos paslaugos (McNaughton, 2003).

Pasak Aidukaitės, Bogdanovos, Guogio (2012), gerovės valstybės pirmosios užuomazgos pastebimos dar XVIII a. pabaigoje, siejant su urbanizacijos ir industrializacijos sparta Vakarų valstybėse, kai didėjo darbo ir kapitalo priešprieša. Autoriai pastebi, kad dar Karlas Marksas pažymėjo svarbą plėsti socialines teises, mažinant įtampą tarp darbo ir kapitalo. O Europoje pradėdant kurti gerovės valstybes, buvo pasiremta šiomis universaliomis idėjomis, dėl kurių vėliau Europoje jos ir buvo plečiamos.

Bitinas, Tartilas, Litvaitienė (2011), taip pat Aidukaitė, Bogdanova, Guogis (2012) teigia, kad gerovės valstybė aiškina, kaip valstybės įsipareigojimas suteikti kiekvienam asmeniui orų pragyvenimą, tačiau ne kaip labdarą, o kaip socialinę teisę, t. y., per socialines paslaugas, socialinę apsaugą, darbo rinkos ir būsto politiką, švietimą bei sveikatos apsaugą. Todėl galima teigti, kad autoriai

glaudžiai susieja socialinių teisių sampratą su gerovės valstybės apibrėžimu. Siekiant sukurti gerovės valstybę, socialinė politika yra nepaprastai svarbus veiksnys (Davulis, 2012). Autorius teigia, jog šiuolaikinė gerovės valstybė, kuriama ekonominį augimą derinant su socialine sfera, socialinės apsaugos standartais. Kiti mokslininkai taip pat pritaria šiai nuomonei ir gerovės valstybę apibrėžia, kaip glaudžiai susijusią su socialine sfera. Anot Dunajevo (2009), analizuojant socialinių paslaugų ypatybes, tyrimuose dažniausiai yra vartojama gerovės valstybės sąvoka, socialinė apsauga, socialinis darbas, globa, aprūpinimas švietimu bei būstu, matomas tarsi gerovės valstybės „branduolys“. Be to, O'Connor (2017), atliktas tyrimas parodė, kad gerovės valstybių taikoma politika teigiamai koreliuoja su pasitenkinimu gyvenimu. Todėl aiškiai matyti, kad nuo anksčiau vyravusio gerovės valstybės apibrėžimo, kalbėjusio apie ekonomiką bei minimalią materialinę gerovę, pereinama prie apimančio ekonominės bei socialinės gerovės balanso.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad gerovės valstybės konceptas yra glaudžiai susijęs su socialinių teisių terminu. Gerovės valstybė įsipareigoja savo piliečiams suteikti orų pragyvenimą, būtent kaip socialinę teisę, per įvairias socialines paslaugas, švietimą, socialinę apsaugą, būstą ir pan. Pažymima, kad gerovės valstybė neturi būti suprantama kaip teikiama labdara. Anksčiau, autorių tekstuose gerovės valstybės konceptas buvo suprantamas per ekonominius aspektus, materialinių gėrybių užtikrinimą žmonėms. Vėliau terminas keitėsi ir yra siejamas ne tik su ekonomika ir pelno augimu, tačiau ir su ekonominės bei socialinės gerovės balansu.

3. ES socialinių teisių ramstis, kaip socialinės politikos koordinavimo įrankis

Vienu iš socialinės politikos koordinavimo įrankių, galima laikyti Europos Sąjungos strategijas. Pati naujausia strategija yra ES socialinių teisių ramstis. Europos Sąjunga ir anksčiau buvo pateikusi strategijų ES šalims-narėms su išsikeltais tikslais bei uždaviniais tam tikram periodui. Šios strategijos buvo – Lisabonos strategija ir Europa 2020. Tad šiame skyriuje bus aptartos minėtos strategijos, akcentuojant šiuo metu aktualią ES socialinių teisių ramsčio strategiją.

Anot Balkytės ir Tvaronavičienės (2010), Lisabonos strategija siekta, kad iki 2010 m. Europos Sąjunga taptų konkurencingiausia, dinamiškiausia, pasižymėtų ekonomikos augimu, socialine sanglauda, taip pat pagarba aplinkai ir sukurtų daugiau darbo vietų. Buvo remtasi idėja, kad visoms ES valstybėms narėms veikiant išvien, tikslai bus pasiekiami veiksmingiau. Pasak Dromantienės (2008), Europos Sąjungos narių socialinės politikos analizė parodė, kad socialinė politika visada atsiliko nuo ekonominės politikos, todėl Lisabonos strategija kėlė tikslą pakeisti nusistovėjusią praktiką ir sujungti ekonomikos, užimtumo ir socialinę politiką, šitaip gerinant konkurencingumą, siekti visiško užimtumo ir skatinant socialinę sanglaudą.

Tuo tarpu, Barroso (2010) teigia, kad Europa 2020 sukurta kaip Lisabonos strategijos tęsinys, grindžiama jos pasiekimais, turint omenyje, partnerystę skatinant augimą ir darbo vietų kūrimą. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2010 m. pradžioje Europos Komisija pateikė „Europa 2020“ strategiją, kuri buvo pradėta įgyvendinti kaip Europos Sąjungos tvaraus, pažangaus ir integracinio augimo dokumentas. Strategija yra ES ilgalaikio ekonominio augimo ir darbo vietų kūrimo planas, kuris rėmėsi penkiais pagrindiniais tikslais, siekiant įgyvendinti iki 2020 m.:

1. Užimtumas;
2. Moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra ir inovacijos;
3. Klimato kaita ir energetika;
4. Švietimas;
5. Skurdas ir socialinė atskirtis (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija) ¹⁴

¹⁴ Internetinė prieiga prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos portalo: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/tarptautinis-bendradarbiavimas-ir-es/euopos-sajunga/strategija-europa-2020>

European Platform for Rehabilitation portale ¹⁵ teigiama, kad Europos socialinių teisių ramstis yra Europos Komisijos pradėta iniciatyva, turinti labai ambicingų tikslų, tokių kaip, subalansuoti ekonominę politiką su socialiniais sumetimais, užmegzti ir palaikyti ryšį su Europos piliečiais, kartu sprendžiant pagrindinius klausimus, susijusius su darbo ir apskritai visuomenės pokyčiais, skatinant aukštesnius socialinius standartus. Šis ramstis nesuteikia Europos Sąjungai daugiau galios ar kompetencijos, bet siekia tapti socialinių teisių skatinimo priemone, kartu bendradarbiaujant ir prisiimant atsakomybę Europos institucijoms kartu su valstybėmis narėmis, pilietine visuomene, socialiniais subjektais ir socialiniais partneriais. Europos Komisijos tinklalapio duomenimis ¹⁶, ES socialinių teisių ramstį sudaro trys pagrindinės struktūrinės dalys ir dvidešimt principų:

- Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti
1. Švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą; 2. Lyčių lygybė; 3. Lygios galimybės; 4. Aktyvus užimtumo rėmimas
- Tinkamos darbo sąlygos
5. Saugus ir lankstus užimtumas; 6. Atlyginimai; 7. Informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsauga atleidimo atveju; 8. Socialinis dialogas ir darbuotojų įtraukimas; 9. Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra; 10. Sveika, saugi ir pritaikyta darbo aplinka ir duomenų apsauga
- Socialinė apsauga ir įtrauktis
11. Vaikų priežiūra ir parama vaikams; 12. Socialinė apsauga; 13. Bedarbio pašalpos; 14. Minimalios pajamos; 15. Senatvės pajamos ir pensijos; 16. Sveikatos priežiūra; 17. Neįgaliųjų įtrauktis; 18. Ilgalaikė priežiūra; 19. Būstas ir parama benamiams; 20. Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis.

Europos Komisija taip pat pateikė veiksmų planą, siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramsčio principus. Kaip nurodoma, dokumentui įgyvendinti reikia bendrų ES institucijų, nacionalinių, regioninių ir vietos valdžios institucijų, socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės pastangų. ES socialinių teisių ramstis dar nėra labai daug aptarinėtas literatūroje, turint omenyje jo naujumą. Lietuvių autorių mokslinių publikacijų kol kas mažai, tačiau užsienio autoriai jau pradeda analizuoti šią strategiją ir veiksmus. Štai, Petersen (2017), Vesan, Corti (2019), Rasnača (2017), Zaccaria (2019) nagrinėja strategijos iššūkius ir tikslus. Vienas lietuvių mokslininkų, Poviliūnas (2017), užsimindamas apie ES socialinių teisių ramstį, kiek kritiškai žiūri į šią strategiją, teigdamas, kad jis primena Lisabonos strategijos atnaujinimą, kai socialinius prioritetus ėmė keisti ekonominiai, daugėjo finansinių bei ekonominių prioritetų, labiau nei

¹⁵ Internetinė prieiga: <https://www.epr.eu/what-we-do/policy-analysis/european-pillar-of-social-rights/>

¹⁶ Internetinė prieiga: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_lt

socialinių. Autorius pateikia nuomonę, jog ekspertai teigia, jog ES socialinių teisių ramsčio reikia todėl, nes vis dar juntama 2008-2010 m. krizė ir jos padariniai, europiečiai sensta, o skaitmeninės ekonomikos augimas stipriai jaučiamas darbo rinkoje.

Akcentuojama, kad ES socialiniu teisių ramsčiu siekiama užmegzti ir palaikyti ryšį su Europos piliečiais, sprendžiant socialinius klausimus bei problemas. Kad būtų suteiktos socialinės teisės ir garantijos visiems europiečiams, būtina atsižvelgti į pagrindines kylančias problemas ir iškelti jas į viešumą, darant visuomenei naudingus pokyčius, užmezgant ryšį su piliečiais. Su tuo susijusi politikos pokyčių teorija. Politikos darbotvarkės formavimas yra apibrėžiamas per individo perspektyvą, kai asmeninė problema transformuojama į visuomenės problemą (Furman, Šerikova, 2007 cit. Mills, 1963). Pasak Dunn (2006), politikos formavimo kontekste, vyksta sąveikavimo tarp žmonių bei grupių, procesas, kurio metu formuojama politika. Autorius teigia, kad sėkmė priklauso nuo kritinių momentų tinkamo atpažinimo, kai susilieja – problemos, politikos priemonės (policy) ir politikos procesas (politics). Susiliejus minėtiems trims komponentams, atsiranda politiniai pokyčiai. Greve (2017) remdamasis Kingdon, taip pat pritaria šiai idėjai, teigdamas, kad nors reikšmingi politikos pokyčiai reti, bet įmanomi sujungus būtent šias tris politikos sroves.

Taigi apibendrinant šį skyrių, galima teigti, kad ES socialinių teisių ramstis nėra pirmoji strategija, Europos Sąjunga ir anksčiau yra pateikusi socialinės politikos koordinavimo įrankių, kurie skirti ES šalims-narėms, įgyvendinti per tam tikrą laikotarpį. Anksčiau gerai žinomos strategijos buvo – Lisabonos strategija ir Europa 2020. Pastarosios strategijos dažnai autorių laikomos, kaip tęsinys viena kitai. Naujausias dokumentas – ES socialinių teisių ramstis turėtų būti įgyvendinamas iki 2030 m., todėl jo rezultatus aptarti yra gerokai anksti, tačiau įgyvendinimo perspektyvas – galima. Žvelgiant į strategijos naujumą, ji nėra dar taip plačiai aptarinėjama, tačiau užsienio autoriai jau kalba apie šio dokumento iššūkius bei uždavinius, keliamus ES valstybėms narėms. Vieni ekspertai teigia, kad ES socialinio ramsčio Europai reikia, kiti – žvelgia kritiškai ir teigia, kad vėl ekonominiai ir finansiniai prioritetai dominuos prieš socialinius.

4. Teorinės dalies apibendrinimas

Mokslinės literatūros analizė parodė, kad socialinė dimensija Europos Sąjungoje su laiku tapo daug labiau išplėtotą, negu Europos Bendrijos įkūrimo pradžioje, kai buvo akcentuojamas ekonominis diskursas. Anksčiau žmogaus teisės nebuvo akcentuojamos ir reglamentuotos, tačiau šiais laikais tiek ekonominės, tiek socialinės teisės yra reglamentuotos įvairiuose tarptautiniuose ES dokumentuose, taip pat nacionaliniuose nutarimuose, todėl galima teigti, kad „žmogiškesnis veidas“ Europai tikrai yra suteiktas. Tačiau, deja, dar toli gražu ne visi europiečiai gali džiaugtis užtikrintomis socialinėmis teisėmis bei socialinėmis garantijomis. Aptartas gerovės valstybės terminas yra glaudžiai susijęs su socialinėmis teisėmis ir jų užtikrinimu visuomenei. Manoma, kad kiekvienam žmogui turi būti suteiktas orus gyvenimas, o taip pat socialinė apsauga, sveikatos apsauga, švietimas, teisė į būstą ir kitos garantijos, nepriklausomai nuo asmens charakteristikų.

Mokslininkai sutinka, kad socialinės teisės labai svarbios, bet matome, kad socialinių problemų kyla nemažai – socialinė atskirtis, skurdas, žmonių turinčių negalią menka įtrauktis, būsto neprieinamumas visiems ir kt. Visi šie iššūkiai aptarinėjami viešojoje erdvėje, yra įtraukiami į reglamentus, strategijas ir kitus dokumentus. ES taip pat pasitelkia tokius socialinės politikos koordinavimo įrankius kaip strategijos, naujausia iš jų, ES socialinių teisių ramstis ¹⁷, kur aptariamos minėtos socialinės problemos. Bet ar galima teigti, kad ramstis bus kitoks nei jo pirmtakai? Socialinė sritis, įtrauktis strategijoje yra labiau išplėtotą ir ekspertų teigimu, šio dokumento reikia, nes vis dar juntama krizė, europiečių senėjimas ir kitos problemos. Žinoma, atsiranda ir kritikos, nors ES socialinių teisių ramstis dar palyginti naujas dokumentas ir tyrinėtą nedaug. Kai kurie mokslininkai jau dabar kiek kritiškai žiūri į naująją strategiją, teigdami, kad ankstesnių dokumentų prioritetai greitai kito į ekonominius bei finansinius, o ne socialinius. Tad žvelgiant į aptartus aspektus svarbu užduoti probleminius klausimus: Kokia yra Lietuvos situacija, kalbant apie ES socialinių teisių ramstį, kitų ES šalių-narių kontekste? Kokios priemonės yra vykdomos, siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje? Kokios prielaidos taikomos politiniam spaudimui dėl ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo?

Toliau remiantis politikos srovių (3P) modeliu bus empiriškai analizuojami trys klausimai – nustatoma problema, identifikuojamos politinės priemonės, siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį ir prielaidos politiniam spaudimui dėl strategijos įgyvendinimo.

¹⁷ ES socialinių teisių ramstis. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_lt

5. Empirinio tyrimo metodika

Tyrimo tikslas: Atskleisti ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo perspektyvas Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti Lietuvos situaciją, kalbant apie ES socialinių teisių ramstį kitų šalių-narių kontekste, išryškinti pagrindines stiprybes ir spragas bei identifikuoti esamas problemas;
2. Ištirti, kokių politinių priemonių yra imamasi, kokie veiksmai yra planuojami siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje;
3. Išsiaiškinti, kokios yra prielaidos politiniam spaudimui dėl ES socialinio teisių ramsčio įgyvendinimo.

Minėtiems uždaviniams pasiekti naudojami skirtingi metodai. Siekiant išanalizuoti Lietuvos situaciją, kalbant apie ES socialinių teisių ramstį kitų valstybių narių kontekste, buvo pasitelkta statistikos lyginamoji analizė. Siekiant ištirti, kokių priemonių yra imamasi bei kas yra planuojama, siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje, buvo naudojama dokumentų teminė analizė. Ir paskutiniam uždaviniui įgyvendinti ir išsiaiškinti, kokios yra prielaidos politiniam spaudimui dėl strategijos įgyvendinimo, naudojama kokybinio pusiau struktūruoto interviu ir kiekybinės apklausos rezultatų analizė.

Tyrimo metodai: Statistikos lyginamoji analizė, dokumentų teminė analizė, kokybinio pusiau struktūruoto interviu ir kiekybinės apklausos rezultatų analizė.

Statistikos lyginamoji analizė. Šis metodas buvo pasirinktas, siekiant įvertinti Lietuvos situaciją ES kontekste, taip pat palyginti su kaimyninėmis Baltijos valstybėmis, suprasti pagrindines spragas bei stiprybes, žvelgiant į pasirinktus rodiklius. Rodikliai buvo pasirenkami, remiantis ES socialinio teisių ramsčio trečios dalies (Socialinė apsauga ir įtrauktis), į kurią darbas, didžiaja dalimi orientuotas, principus. Rodikliai parinkti, naudojantis ES socialinio teisių ramsčio švieslente¹⁸ bei asmeniniu pasirinkimu iš Eurostat, naudojant paskutinius prieinamus visų ES šalių duomenis. Pasirinktų rodiklių sąrašas pateikiamas 3 priede. Kiekvienam principui buvo parinkti du statistiniai rodikliai palyginimui, pateikiami rodiklių grafikai bei matomi rezultatai, apibendrinimas. Parenkant statistinius rodiklius, buvo siekiama, kad jie atlieptų kiekvieną principą. Grafike šalys vaizduojamos nuo mažiausios iki didžiausios reikšmės, išskiriant ES bendrą vidurkį ir kitokia spalva pažymint Lietuvos rodiklį. Visiems rodikliams buvo priskirti rangai nuo 1 iki 27, kai 1 – prasčiausia padėtis, o 27 – geriausia padėtis. Skirstant pagal spalvas rangai suskirstyti į tris lygias dalis diapazonais: nuo 1 iki 9 – raudona spalva (blogiausia padėtis

¹⁸ ES socialinių teisių ramsčio strategijos švieslentė. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/european-pillar-of-social-rights/indicators/social-scoreboard-indicators>

ES), nuo 10 iki 18 – geltona spalva (vidutinė padėtis ES) ir nuo 19 iki 27 – žalia spalva (geriausia padėtis ES).

Dokumentų teminė analizė. Šis metodas buvo pasirinktas, siekiant įgyvendinti antrąjį empirinio tyrimo uždavinį, t. y. ištirti, kokių priemonių yra imamas ir kas yra planuojama nacionaliniu lygmeniu, kad būtų įgyvendintas ES socialinių teisių ramsis Lietuvoje. Šiuo tikslu buvo susisiepta su LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovais, kurie įvardijo pagrindinius dokumentus, kuriais siekiama strategijos įgyvendinimo Lietuvoje iki 2030 m. Atstovai nurodė šiuos dokumentus:

- Nacionalinis pažangos planas (NPP);
- Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas;
- SADM Plėtros programos.

Aleknavičienė, Pocienė, Šupa (2020) teigia, kad socialiniuose tyrimuose, rašytiniai ir sakytiniai tekstai, grafiniai vaizdai, kuriuose fiksuojama tyrimui reikšminga informacija, laikomi dokumentais. Tai gali būti straipsniai, nuotraukos, piešiniai, ne tik įstatymai. Atliktai teminei analizei pasirinkti ES socialinio teisių ramsčio trečios dalies (Socialinė apsauga ir įtrauktis) principai, kurie išskiriami, kaip temos. Pasak Tidikio (2003), šiam metodui dokumentai yra naudojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai.

Kokybinio pusiau struktūruoto interviu metodas ir kiekybinės apklausos rezultatų analizė. Šiais metodais siekiama išsiaiškinti, kokios prielaidos yra politiniam spaudimui dėl ES socialinių teisių ramsčio. Visų pirma, buvo atlikta Eurobarometro apklausos (2020) „Social Issues“ analizė. Ši apklausa buvo atlikta tarp Europos Sąjungos šalių. Jos imtis Lietuvoje – (n=1043), ES – (n=27213). Šia analize siekiama sužinoti visos populiacijos patirtį bei žinias apie socialines problemas ir teises. Siekiant papildyti šiuos duomenis skurstančių žmonių perspektyva, buvo atliktas kokybinis tyrimas. Buvo pasirinkta atlikti pusiau struktūruotą interviu su asmenimis, besinaudojančiais Lietuvos nevyriausybinų organizacijų paslaugomis ir patiriančiais skurdo apraiškas. Atliekant interviu, tyrimo dalyvių perspektyvos, patirtys, kasdieniai kontekstai yra dėmesio centre (Gaižauskaitė, Valavičienė. 2016). Atliktiems interviu buvo paruošti 6 klausimai, taip pat demografiniai klausimai (amžius, lytis, miestas). Buvo apklausti 6 informantai iš Vilniaus ir Šiaulių miestų, tyrimo dalyviai atrinkti pritaikius netikimybinį patogiosios informantų atrankos metodą. Šio tipo atranka apima generalinės aibės vienetus, kurie lengvai prieinami (Rupšienė, 2007). Pusiau struktūruoto interviu klausimai ir informantų sąrašas pateiktas 1 ir 2 prieduose. Klausimų formuluotės šiek tiek kito, buvo priderintos prie pokalbio su informantais, įtraukta tikslinamųjų klausimų. Prieš pokalbius visi tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, tema ir klausimais. Visi interviu buvo atlikti 2021 m. spalio ir lapkričio mėnesiais. Pokalbiai vyko gyvai ir

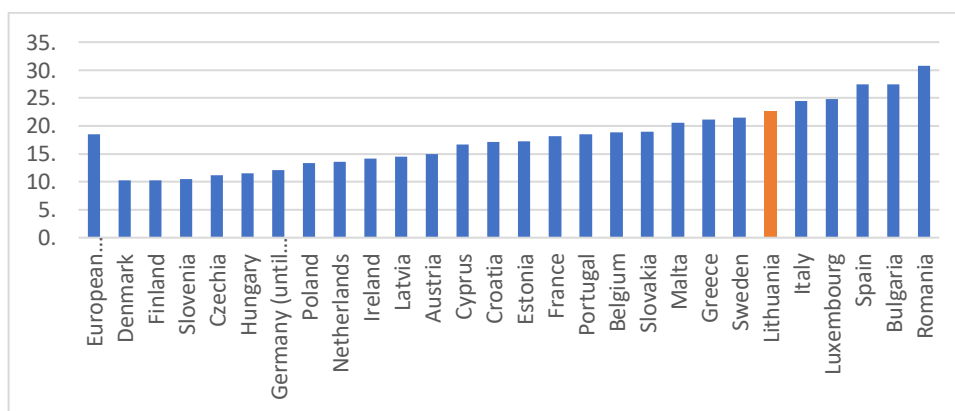
telefonu. Gavus žodinį sutikimą, visų tyrimo dalyvių atsakymai buvo fiksuoti diktofonu. Kokybiniam tyrimui įgyvendinti padėjo Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo atstovės. Interviu su tiriamaisiais buvo transkribuotas ir apdorotas „Maxqda“ programa, siekiant išsiaiškinti labiausiai išryškėjusias kategorijas. Verta paminėti, jog apklausų klausimai nėra tapatūs, pusiau struktūruoto interviu klausimai labiau sukonzentruoti į Lietuvoje gyvenanti, skurdą patirianti asmenį, siekiant sužinoti ne tik vidutinio Europos Sąjungos bei Lietuvos gyventojų nuomonę, tačiau ir nepriteklių patiriančio asmens perspektyvą.

6. Empirinio tyrimo rezultatai

6.1. Lietuvos situacija įgyvendinant socialines teises

Siekiant iširti Lietuvos situaciją, kalbant apie Europos Sąjungos socialinių teisių ramstį, verta apžvelgti prieinamą statistiką ir palyginti, kokios yra Lietuvos stiprybės ir silpnybės kitų ES šalių-narių kontekste, taip pat identifikuoti problemas su kuriomis susiduria Lietuva, analizuojant vienos iš politikos srovių (3P) teorinę prieigą – problemą. Atlikus šiuos veiksmus, galima pamatyti, kuriose srityse Lietuva susiduria su iššūkiais ir kur svarbu daryti politinius sprendimus, gerinant įvairių visuomenės grupių situaciją. Statistikos lyginamoji analizė atliekama pagal ES socialinio teisių ramsčio trečią daliai (Socialinė apsauga ir įtrauktis) priklausančius principus. Lyginamoji statistinė analizė pagal rodiklius buvo analizuojama remiantis Eurostat paskutinių prieinamų metų, visų Europos Sąjungos šalių, statistika.

Vaikų priežiūra ir parama vaikams. Pirmasis ES socialinių teisių ramsčio, trečios dalies (Socialinė apsauga ir įtrauktis) principas yra labai svarbus. Lithuanian National Anti Poverty Network (2020) atlikto tyrimo duomenimis, vaikų patiriamas skurdas daro neigiamą poveikį vaiko vystymuisi, dažnai šeimose, kuriose patiriamas skurdas, vaikams sutrinka sveikata, siejant tai su prastesne mityba. Vaikų pasiekimai taip pat dažnai mažesni, nei vaikų iš pasiturinčių šeimų. Pastebima, kad pasekmės gali būti juntamos ir užaugus, ypač turint omenyje darbo paieškas ir pajamas. Pastarajam teiginiui pritaria ir Chzhen et al. (2016), pažymėdami, kad skurdas turi labai rimtas pasekmes vaikų gerovei, o taip pat ir pasiekimams jau suaugus.

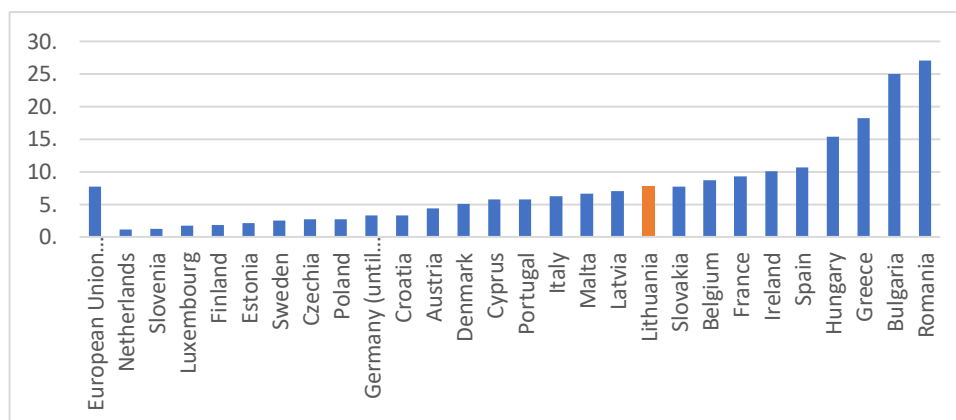

1 pav. Skurdo rizikos lygis asmenų iki 18 m. (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([ILC LI02_custom_1039968](#))

Eurostato duomenimis jaunesni, nei 18 m. amžiaus asmenys dažniausiai skursta Rumunijoje, mažiausias skurdo rizikos lygis – Danijoje. Toliau žvelgiant į diagramą galime matyti, kad lyginant su kitomis ES blokui priklausančiomis šalimis, Lietuva tikrai nėra pirmaujanti valstybė, o 2019 metų

duomenimis, yra šešta nuo galo, pagal nepilnamečių skurdo rizikos lygį. Tai rodo, kad problema išties nemenka. Lyginant su kitomis Baltijos šalimis, Lietuva taip pat užima prastą vietą. Latvija ir Estija, remiantis šiuo rodikliu yra ženkliai atsiplėšusios nuo Lietuvos.

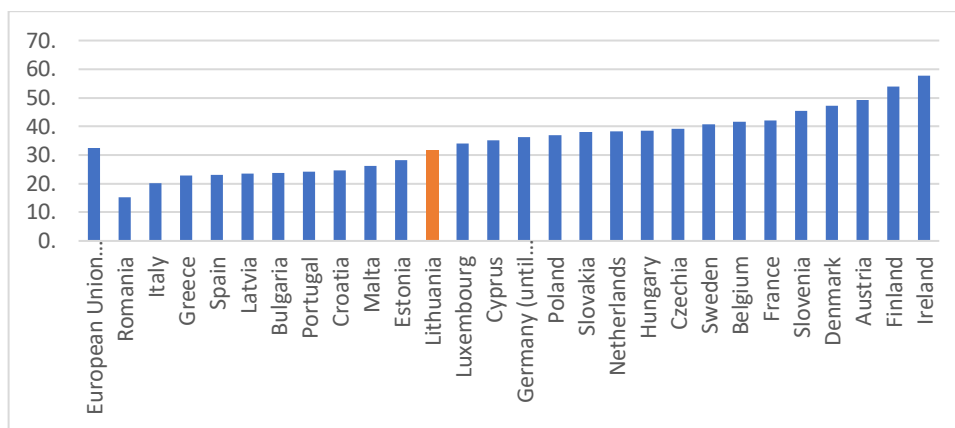

2 pav. Sunkus materialinis ir socialinis nepriteklus, asmenų iki 18 m. (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([ILC MDSD11_custom_1095669](#))

Žvelgiant į antrąją diagramą, kuri parodo vaikų sunkų materialinį ir socialinį nepriteklių tarp ES šalių, 2019 metais, galime pamatyti, kad Lietuva, vėlgi, tikrai nėra pirmaujanti valstybė. Nors galime pastebėti, jog Lietuvos vidurkis ne taip jau stipriai skiriasi nuo bendro ES vidurkio. Lyginant kaimyninių šalių situaciją, Estija yra gana stipriai pirmaujanti tarp Baltijos šalių, o Latvija ir Lietuva užima panašias pozicijas. Galima pastebėti tendenciją, jog Rumunijoje, vėlgi, didžiausias socialinis bei materialinis nepriteklus tarp vaikų. Mažiausia problema, lyginant su ES šalimis – Nyderlanduose.

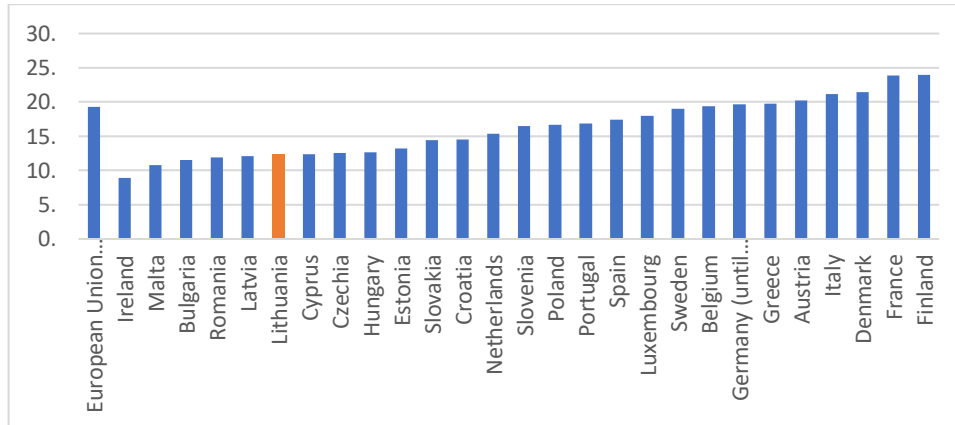
Socialinė apsauga. Šis principas taip pat labai svarbus, apimantis socialines garantijas, ištikus socialinėms rizikoms ar nelaimėms. Pasak Guogio (2008), Lietuvoje ši sritis apima tris sudėtines dalis, tai socialinis draudimas, socialinė parama ir specialiosios (papildomos) socialinės išmokos. Verta paminėti, jog socialinės apsaugos konceptas yra susijęs ir su jau minėta gerovės valstybe. Bitinas et al. (2011) teigia, kad gerovės valstybę nusako vyriausybės įsipareigojimai, užtikrinti pakankamą piliečių gerovės lygį, kuris yra įtvirtintas socialinėse teisėse ir yra išreikštas per socialinę apsaugą, paslaugas, aprūpinimą būstu, taip pat švietimo, sveikatos apsaugos, užimtumo užtikrinimu. Be abejo, tikrai ne visiems Lietuvos piliečiams minėtos garantijos yra užtikrintos.

3 pav. Socialinių išmokų (išskyrus pensijas) įtaka skurdo mažinimui (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([TESPM050](#))

2019 m. Eurostat duomenimis, socialinių išmokų (išskyrus pensijas) įtaka skurdo mažinimui Lietuvoje nedaug skiriasi nuo ES šalių-narių vidurkio. Lyginant Baltijos valstybių rodiklius, galima pastebėti, kad Estijos lygis panašus į Lietuvos, tačiau Latvijos vidurkis kiek atitrūkęs nuo ES šalių-narių vidurkio. Didžiausia socialinių išmokų įtaka skurdo mažinimui matoma Airijoje, Suomijoje, Austrijoje bei Danijoje. Mažiausia – Rumunijoje, Italijoje, Graikijoje.

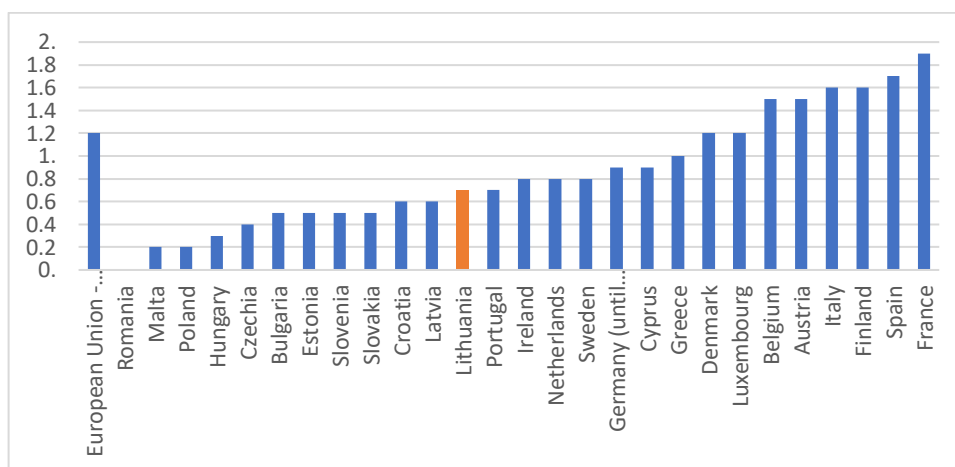
4 pav. Išlaidos socialinei apsaugai, proc. nuo BVP, 2019

Šaltinis: Eurostat ([TEPSR_SP110](#))

2019 m. Eurostat duomenimis, Lietuvos išlaidos socialinei apsauga – 12,3 proc. nuo BVP, kai tuo tarpu, Europos Sąjungos vidurkis yra 19,3 proc. nuo BVP, taigi matome gana nemažą atotrūkį nuo ES šalių-narių. Mažesnes išlaidas skiriančios šalys, nei Lietuva yra Airija, Malta, Bulgarija, Rumunija bei Latvija. Didžiausią procentą nuo BVP skiria – Suomija, Prancūzija, Danija, Italija. Lyginant Baltijos

šalių išlaidas socialinei apsaugai, galima pasakyti, jog Latvija ir Lietuva išleidžia panašiai, tačiau Estija šiek tiek daugiau – 13,2 proc. nuo BVP.

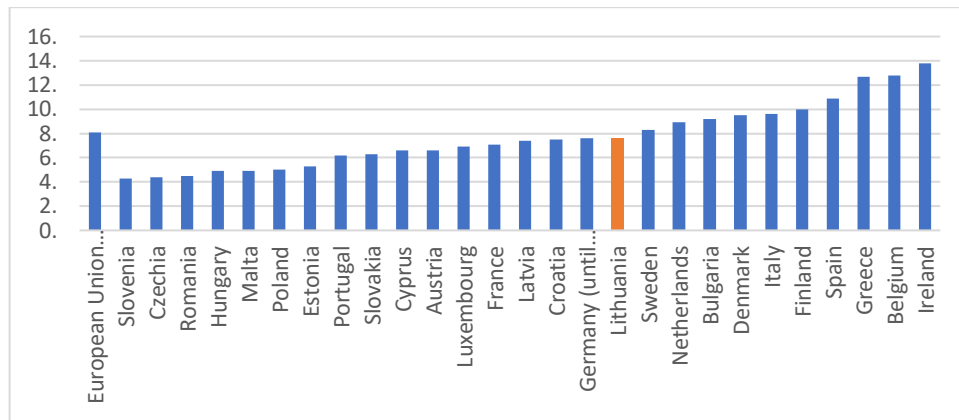
Bedarbio pašalpos. Bedarbių situacija ir skurdo rizikos lygis yra itin opi problema. Lietuvoje vienas didžiausių – bedarbių skurdas, o 2020 m. skurdo rizikos lygis tarp bedarbių buvo 56,4 proc. Su bedarbyste susiduriantys žmonės patiria psichologinę įtampą, nepasitikėjimą, yra apribotos jų pasirinkimo galimybės, sumažintas socialinis bei ekonominis aktyvumas. Su nedarbu susiduriantys žmonės visuomenėje yra stigmatizuojami, ši visuomenės grupė dažnai siejama su įvairiais mitais bei kaltinimais (Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas, 2021).

5 pav. Išlaidos socialinei apsaugai: nedarbo funkcija, proc. nuo BVP, 2019

Šaltinis: Eurostat ([SPR_EXP_SUM_custom_1606470](#))

2019 m. Eurostat duomenimis, ES valstybių bendras vidurkis išlaidoms nedarbo sričiai siekė 1,2 proc. nuo BVP. Lietuvos išlaidos siekė 0,7 proc. nuo BVP, taigi nuo ES šalių bendro vidurkio atsilieka. Daugiausiai nedarbo sričiai skiriančios šalys yra Prancūzija, Ispanija, Suomija, Italija. Mažiausiai – Malta, Lenkija, Vengrija. Rumunija iš viso neskiria išlaidų šiai sričiai. Visos Baltijos šalys skiria panašiai išlaidų – Estija (0,5 proc. nuo BVP), Latvija (0,6 proc. nuo BVP).

6 pav. Žmonės, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose labai mažas darbo intensyvumas (proc.), 2019

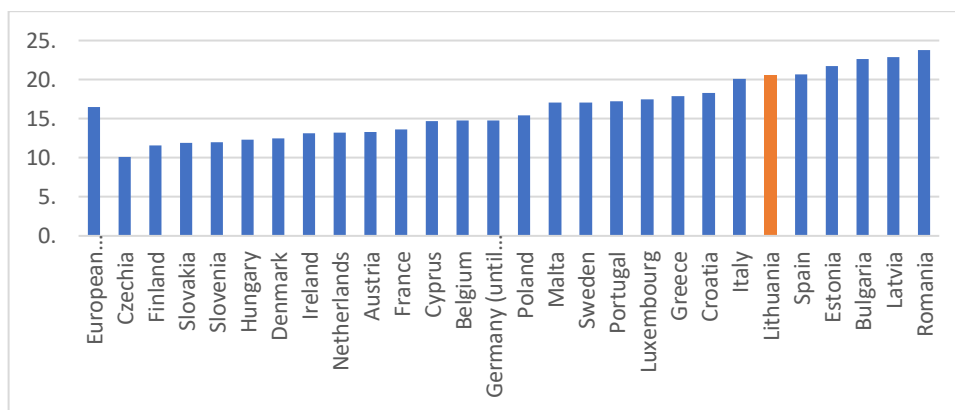
Šaltinis: Eurostat ([ilc_lvhl11n\\$defaultview](#))

Labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose gyvenančių asmenų dalis – asmenų gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose visų darbingo amžiaus nesimokančių asmenų dirbtų valandų suma neviršija 20 proc. viso darbo laiko ¹⁹.

2019 m. Eurostat duomenimis, šis rodiklis ES šalyse siekė 8,1 proc. Lietuvos vidurkis gana panašus, bet šiek tiek mažesnis – 7,6 proc. Didžiausias procentas priklauso Airijai (13,8 proc.), Belgijai (12,8 proc.), Graikijai (12,7 proc.). Mažiausi – Slovėnijai (4,3 proc.), Čekijai (4,4 proc.), Rumunijai (4,5 proc.).

Minimalios pajamos. Anot Deeming (2017), minimalių pajamų reikšmė yra itin didelė Europos socialinėje politikoje. Mokslininko teigimu, Europos poreikiais pagrįsta, minimali socialinės apsaugos riba, turėtų padėti apsaugoti nuo skurdo ir socialinės atskirties, bet „vieno dydžio“ tinkančio visiems, Europoje negali būti. Pasak Wang et al. (2018), kad namų ūkiai išbristų iš skurdo, daugelyje Europos valstybių, socialinės paramos išmokų dydžiai nėra pakankami.

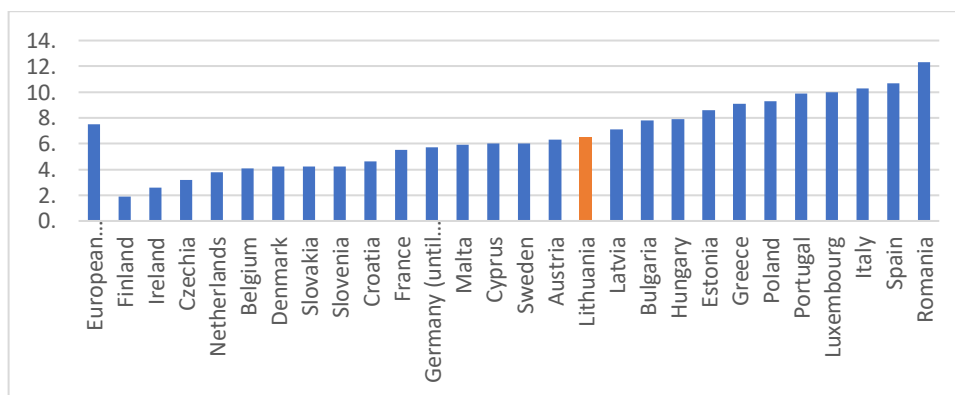
¹⁹ Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą:
<https://www.stat.gov.lt/documents/10180/5118910/Skurdo+rodikliai+%5BLT%5D+6381.html>

7 pav. Skurdo rizikos lygis (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([TESSI010](#))

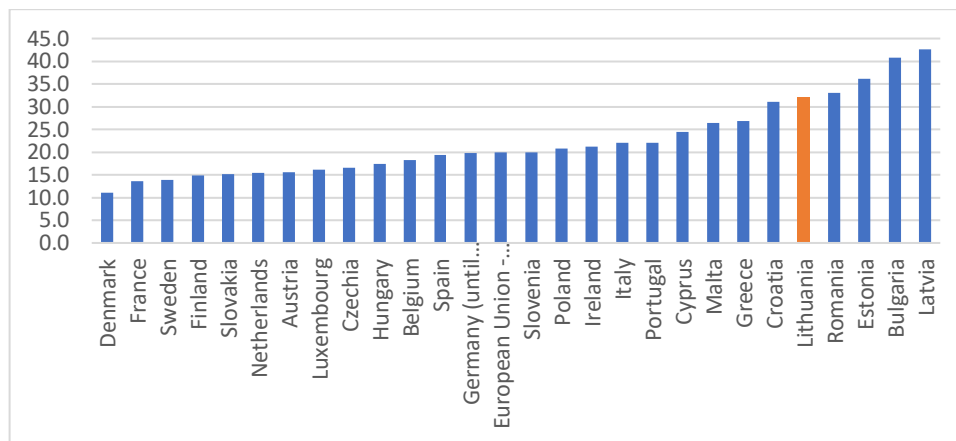
Skurdo rizikos lygis, 2019 m. Eurostat duomenimis, Europos Sąjungos valstybėse narėse siekia 16,5 proc. Tuo tarpu, galima pamatyti, kad Lietuvoje – 20,6 proc. Dar didesnis skurdo rizikos lygis yra tik Ispanijoje, Estijoje, Bulgarijoje, Latvijoje ir Rumunijoje. Mažiausias – Čekijoje, Suomijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje. Lyginant Baltijos šalių rodiklius, kaip ir minėta, Latvijos skurdo rizikos lygis itin aukštas – 22,9 proc., Estijos taip pat gana didelis – 21,7 proc.

8 pav. Skurdo rizikos lygis dirbant visą darbo dieną (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([TESSI250](#))

Palyginus ES valstybių narių skurdo rizikos lygį, galima pažvelgti į skurdo rizikos lygį, tik jau dirbant visą dieną. 2019 m. Eurostat duomenimis, ES šalių vidurkis siekė 7,5 proc. Lietuvos skurdo rizikos lygis dirbant visą dieną, nedaug skiriasi nuo ES vidurkio – 6,5 proc. Mažiausias lygis šiuo aspektu – Suomijoje, Airijoje, Čekijoje. Tuo tarpu, didžiausias – Rumunijoje, Ispanijoje, Italijoje, Liuksemburge. Lyginant Baltijos šalių situaciją, Latvijos, kaip ir Lietuvos rodiklis gana panašus, Estijos skurdo rizikos lygis dirbant visą dieną, nežymiai didesnis už kaimynių.

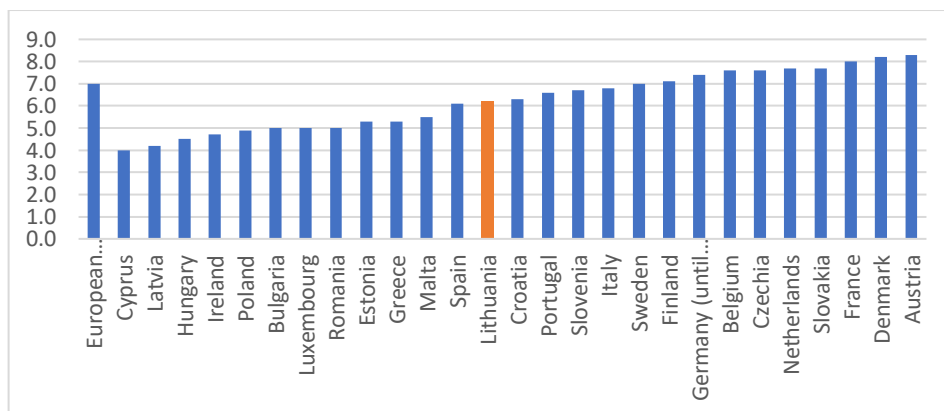

10 pav. Žmonės, priskiriami skurdo rizikai ir socialinei atskirčiai (55+) (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([ilc_peps01](#))

2019 m. Eurostat duomenimis, žmonių, kurie priskiriami skurdo rizikai ir socialinei atskirčiai (55 metų ir daugiau), ES šalyse, lygis siekia 20 proc. Lietuva yra viena „lyderiaujančių“ šiuo atžvilgiu ir yra penkta su 32,1 proc., todėl galima teigti, kad gana žymiai viršija ES valstybių bendrą vidurkį. Kitos šalys, kurių skurdo rizikos ir socialinės atskirties lygis tarp vyresnių asmenų yra didelis – kaimyninės Latvija ir Estija, Bulgarija ir Rumunija. Mažiausias lygis – Danijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Suomijoje.

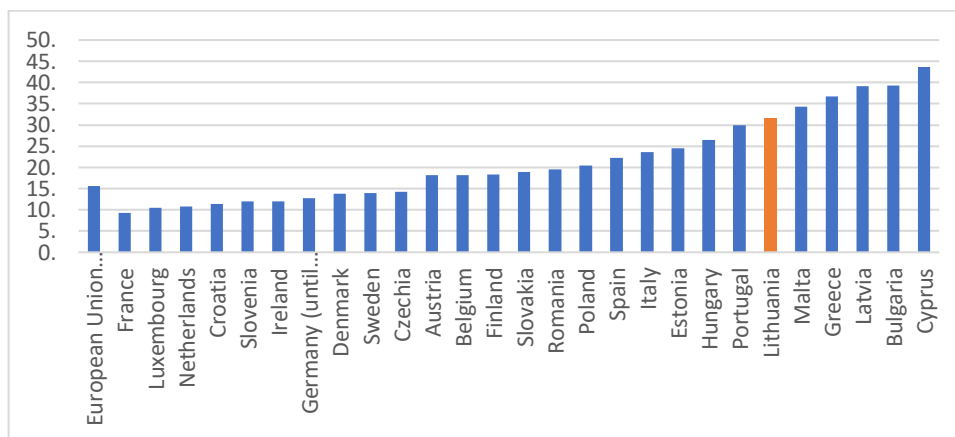
Sveikatos priežiūra. Sveikatos priežiūros užtikrinimas yra labai svarbus veiksnys ne tik dokumentuose, tačiau ir gyvenime. Be tinkamo sveikatos apsaugos užtikrinimo, gyvenimo kokybė stipriai pablogėja. Tai matome ir dabartiniame pandemijos kontekste, kai dėl Covid-19 sergančių asmenų antplūdžio ligoninėse, stringa planinės operacijos ir patekimas pas kitus medicinos specialistus. Sveikatos apsauga taip pat siejama su gerovės valstybės konceptu, manoma, kad sveikatos apsauga turi būti užtikrinta visiems visuomenės nariams, kaip socialinė teisė (Bitinas et al. 2011).

11 pav. Išlaidos sveikatos apsaugai, proc. nuo BVP, 2019

Šaltinis: Eurostat ([TEPSR_SP110](#))

Žvelgiant į 2019 m. Eurostat grafiką, parodantį ES valstybių narių išlaidas sveikatos apsaugai proc. nuo BVP, galima pamatyti, kad bendras ES vidurkis yra 7 proc. nuo BVP. Lietuvos išlaidos sveikatai siekia 6,2 proc. nuo BVP, tad matome, kad skirtumas nuo ES šalių bendro vidurkio ne toks ir ryškus. Mažiausiai sveikatai išleidžia Kipras, Latvija, Vengrija. Daugiausiai – Austrija, Danija, Prancūzija. Lyginant Baltijos šalis, Latvija yra viena iš mažiausiai skiriančių sveikatos priežiūrai, Estijos išlaidos taip pat šiek tiek mažesnės, nei Lietuvos, tačiau didesnės, nei Latvijos.

12 pav. Namų ūkių išlaidos sveikatos priežiūrai iš asmeninių lėšų, procentinė dalis nuo visų sveikatos priežiūros išlaidų (proc.), 2018

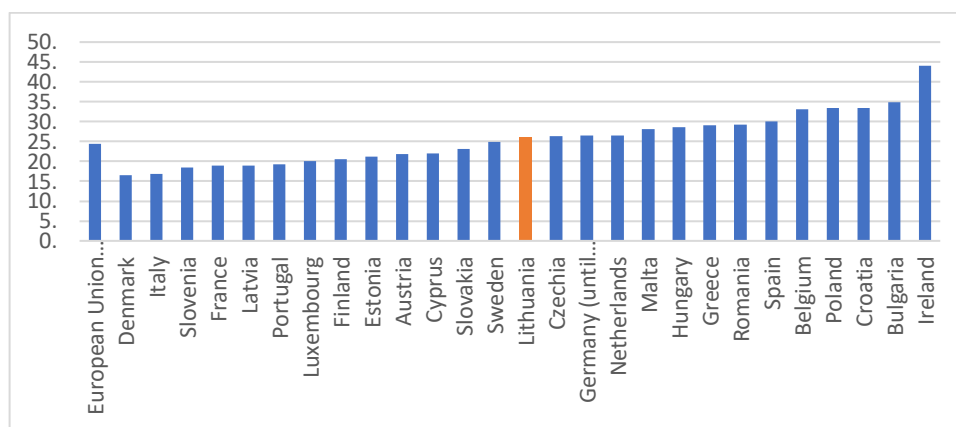
Šaltinis: Eurostat ([TEPSR_SP310](#))

Šiame grafike atsispindi išlaidų sveikatos priežiūrai iš asmeninių lėšų, rezultatai. Bendras ES šalių narių vidurkis siekia 15,57 proc. nuo visų sveikatos priežiūros išlaidų. Tuo tarpu, Lietuvos vidurkis žymiai viršija ES vidurkį ir siekia 31,52 proc. Daugiau išlaidų iš asmeninių namų ūkių lėšų skiria tik Kipras (43,59 proc.), Bulgarija (39,33 proc.), Latvija (39,18 proc.), Graikija (36,78 proc.) ir Malta (34,3 proc.). Mažiausiai namų ūkiams savų išlaidų reikia skirti – Prancūzijoje (9,32 proc.), Liuksemburge (10,44 proc.) bei Nyderlanduose (10,8 proc.). Lyginant kaimynines Baltijos šalis, Estijos rodiklis kiek geresnis, nei kaimynių (24,53 proc.), Latvijoje, kaip ir minėta anksčiau, išlaidos vienos iš didžiausių ES.

Neįgaliųjų įtrauktis. Žmonių, turinčių negalią, įtrauktis yra labai didelis iššūkis. Tai patvirtina ir Lithuanian National Anti Poverty Network (2020) atlikti tyrimai, kurių tikslas buvo išsiaiškinti su kokiomis problemomis susiduria žmonės su negalia. Vienas dažniausių iššūkių, tai žmonių, turinčių negalią ir jų šeimų, finansinis nepriteklis. To priežastys yra netinkamos darbo sąlygos, paslaugų, padedančių įsidarbinti, trūkumas, diskriminacija darbe bei švietimo sistemoje. Dar viena problema minima tyrime yra negalią turinčių asmenų šeimos narių, dažniausiai mamų, pajamų trūkumas dėl paslaugų nebūvimo. Artimieji rūpindamiesi savo negalią turinčiais šeimos nariais dažnai iškrenta iš darbo

rinkos arba renkasi mažai apmokamas darbo formas. Finansiniai iššūkiai šeimoms, kurios susiduria su negalia yra dar didesni, turint omenyje išlaidų dydį dėl vaistų, įvairios techninės įrangos, paslaugų ir pan.

Ruškus (2020), kalba apie dar vieną opią problemą – negalią turinčių asmenų apgyvendinimas institucijose. Deinstitutionalizavimo procesas, kuriam įsipareigojusi ir Lietuva, reiškia šalių pareigą pereiti nuo stigmatizuojančios institucinės globos prie pagalbos ir paslaugų suteikimo negalią turintiems asmenims, kartu su visais bendruomenėje gyvenančiais. Profesoriaus teigimu, būtina investuoti į žmonių, turinčių negalią, savarankiško gyvenimo priemones, nes tik tada jie galės sėkmingai dalyvauti visuomenės gyvenime bei realizuoti savo gebėjimus.

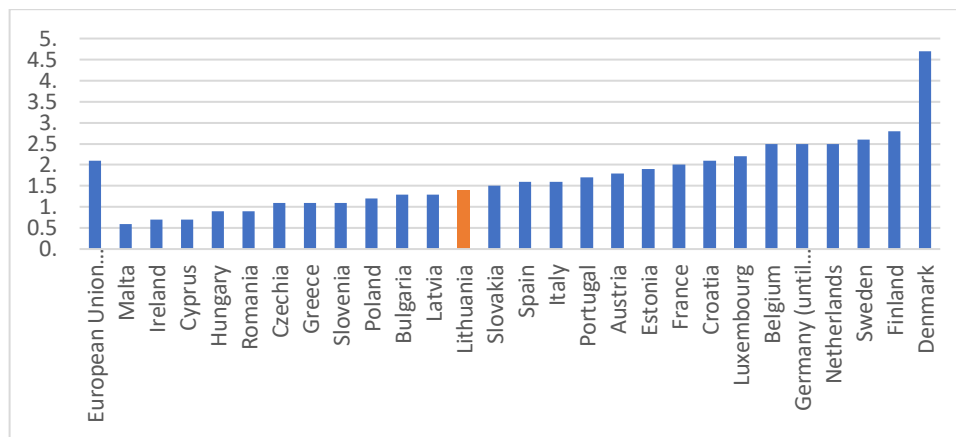

13 pav. Žmonių, turinčių negalią, užimtumo atotrūkis (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([hlth_dlm200\\$defaultview](http://hlth_dlm200$defaultview))

Europoje, žmonių su negalia dalyvavimas darbo rinkoje vis dar išlieka mažesnis, nei žmonių be negalios. Nors JT Neįgaliųjų teisių konvencija nurodo, kad visi žmonės turi būti lygūs visuomenėje, įskaitant ir darbo rinką, tačiau kliūtys vis dar matomos. Šios kliūtys kyla dėl įvairių priežasčių – darbdavių išankstinių nuostatų, darbo vietų prieinamumo, negalėjimo dirbti visą dieną ir kt. (Zwat, Beer, 2021).

Žvelgiant į Eurostat 2019 m. duomenis, kurie ir parodo žmonių, turinčių negalią, užimtumo atotrūkį Europos Sąjungoje, Lietuvos vidurkis viršija ES šalių-narių vidurkį, nors ir nežymiai. Geriausių rezultatų yra pasiekusios Danija, Italija, Slovėnija, tačiau svarbu paminėti, kad net mažiausias rodiklis yra 16,6 proc., o tai rodo didelį iššūkį visai ES, kalbant apie užimtumo atotrūkį tarp neįgaliųjų ir žmonių be negalios. Prasčiausi rezultatai – Airijoje, Bulgarijoje, Kroatijoje, Lenkijoje. Lyginant kaimynines Baltijos šalis, Latvija ir Estija rodo geresnius rezultatus, nei Lietuva. Tiesa, verta paminėti, kad Latvija yra pirmaujančių šalių penketuke, todėl valstybės rezultatai geriausi, lyginant su kitomis Baltijos šalimis.

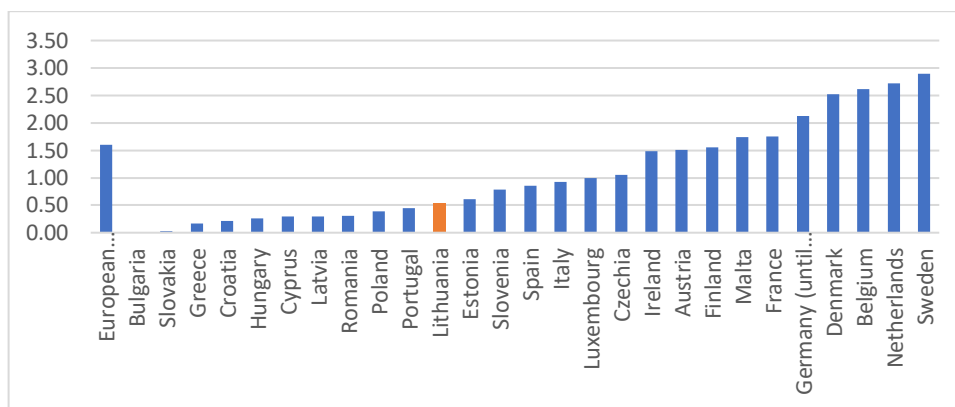

14 pav. Išlaidos socialinei apsaugai: negalios funkcija, proc. nuo BVP, 2019

Šaltinis: Eurostat ([SPR EXP SUM_custom_1606470](#))

2019 m. Eurostat duomenimis, ES šalių išlaidų vidurkis – 2,1 proc. nuo BVP. Iš grafiko galima pamatyti, kad Lietuva bendro šalių vidurkio nesiekia, Lietuvos išlaidos – 1,4 proc. nuo BVP. Daugiausiai išlaidų negalios funkcijai skiria Danija (4,7 proc. nuo BVP), kiek mažiau už Daniją skiria Suomija (2,8 proc. nuo BVP), Švedija (2,6 proc. nuo BVP). Lyginant Baltijos šalis, Lietuvos vidurkis panašus, kaip ir Latvijos. Pastarosios valstybės išlaidos siekia 1,3 proc. nuo BVP. Tuo tarpu, Estija skiria 1,9 proc. nuo BVP, daugiausiai ir Baltijos šalių. Mažiausiai Europos Sąjungoje negalios sričiai skiriančios valstybės – Malta (0,6 proc. nuo BVP), Airija (0,7 proc. nuo BVP), Kipras (0,7 proc. nuo BVP).

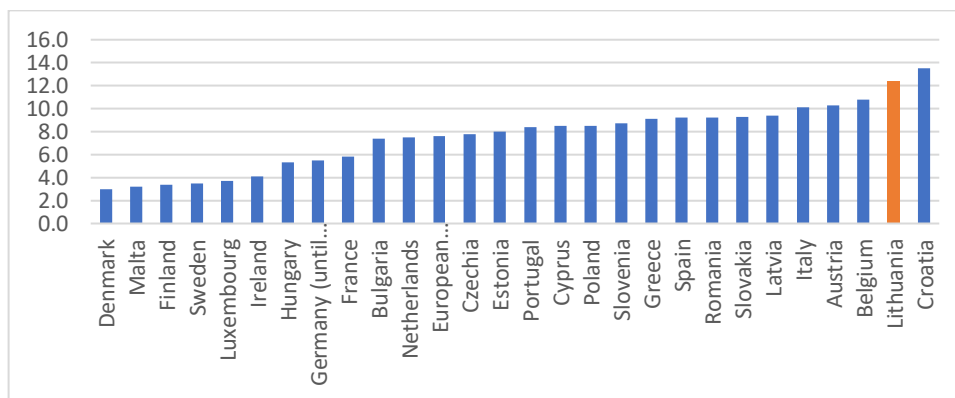
Ilgalaikė priežiūra. Ilgalaikės priežiūros paslaugos suprantamos kaip slaugos ir socialinių paslaugų balansas. Šiomis paslaugomis, asmeniui suteikiama kompleksinė pagalba ir priežiūra jo namuose ar globos įstaigoje. Tikslas yra padėti asmeniui kuo ilgiau gyventi savarankiškai ir visavertiškai bendruomenėje ir namuose kaip įmanoma ilgiau, užtikrinti slaugos ir socialines paslaugas, siekiant išvengti ligų paūmėjimo ar simptomų progresavimo, atsižvelgiant į šeimos poreikius ir galimybes (Lithuanian National Anti Poverty Network, 2020). Nors kalbant apie ilgalaikę priežiūrą vis dar akcentuojame ir globos įstaigas, tačiau ekspertai pabrėžia, jog labai svarbus veiksmas, siekiant užtikrinti žmogaus teises ir naikinant stigmą, yra išsilaisvinimas iš globos institucijų. Ruškus (2020) teigia, kad žmogaus teisės atsiranda tik galint laisvai rinktis, kur, su kuo gyventi, nekontroliuojamiems kitų.

15 pav. Išlaidos ilgalaikiai priežiūrai, proc. nuo BVP, 2018

Šaltinis: Eurostat ([TPS00214](#))

Šiame grafike galima pamatyti išlaidas ilgalaikiai priežiūrai proc. nuo BVP, 2018 m. Lyginant Lietuvą su ES vidurkiu, matome, kad Lietuva labai atsilieka nuo bendro ES šalių-narių vidurkio, o tai išryškina didelį iššūkį. Kitos atsiliekančios šalys yra Bulgarija, Slovakija, Graikija. Daugiausiai išlaidų ilgalaikiai priežiūrai skiria Švedija, Nyderlandai, Belgija, Danija. Lyginant Baltijos šalių rezultatus, galima įžvelgti, kad Estija skiria šiek tiek daugiau išlaidų, nei Lietuva, tačiau Latvija atsilieka, skirdama tik 0,29 proc. nuo BVP.

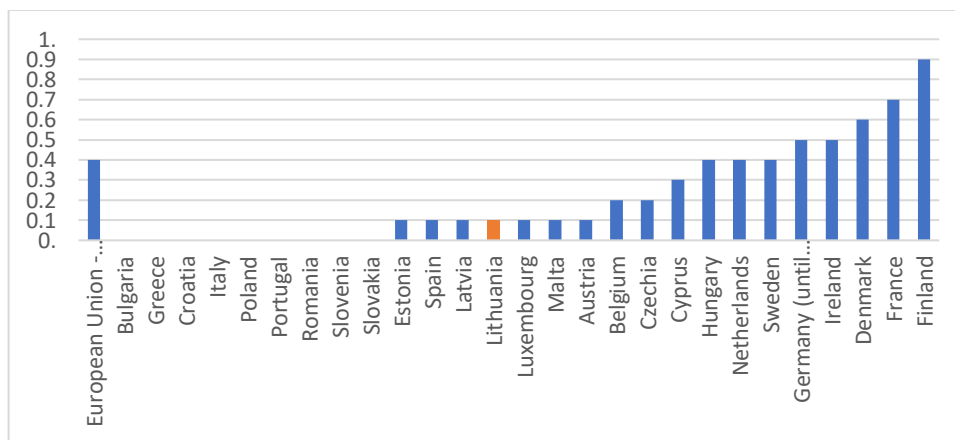
16 pav. Asmenų patiriami sunkumai dėl priežiūros ir namų ūkio veiklos (65+) (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([hlth_ehis_tadle](#))

Grafike galima pamatyti 2019 m. Eurostat duomenis, kurie parodo ES valstybių narių, asmens priežiūros ir namų ūkio sunkumus (žmonėms, kurių amžius 65 ir daugiau). ES šalių-narių vidurkis siekia 7,6 proc. Lietuvos – vienas didžiausių, 12,4 proc., tad galima pamatyti, kad Lietuvoje vyresnio amžiaus asmenys patiria palyginti daug sunkumų namų ūkyje bei asmenų priežiūros srityje, o bendros išlaidos ilgalaikiai priežiūrai (žr. 15 pav.) yra palyginti mažos. Su sudėtingesniais rūpesčiais namų ūkiuose

susiduria tik Kroatija. Mažiausi rodikliai – Danijoje, Maltoje, Suomijoje, Švedijoje. Lyginant situaciją Baltijos šalyse, Latvijos rodiklis siekia 9,4 proc., o Estijos rezultatas žymiai geresnis už kaimynių.

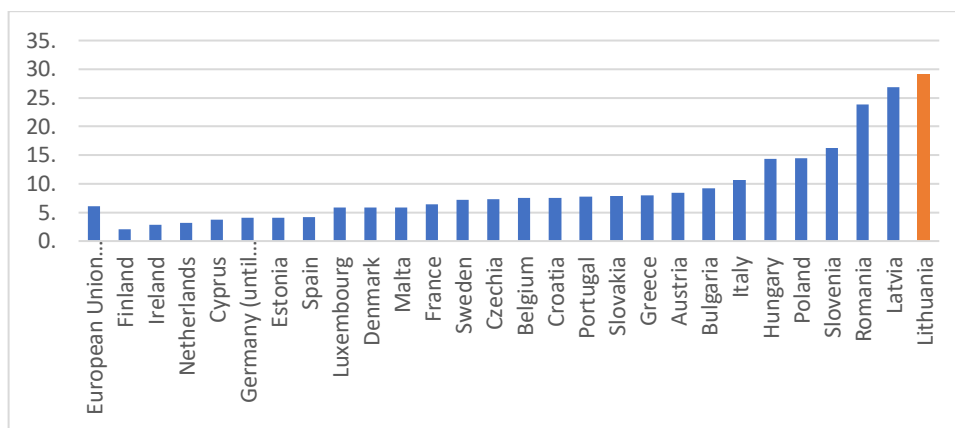
Būstas ir parama benamiams. Vienas iš ES socialinių teisių ramsčio principų – būstas ir parama benamiams. Lithuanian National Anti Poverty Network (2020) ataskaitoje teigiama, kad remiantis tyrimais, benamystės problema nemažėja, o auga, ES šalyse benamystės skaičiai nuolatos didėja. Deja, Europos Sąjungos valstybėse benamystės sąvoka gali būti suprantama skirtingai, todėl statistiką tarp šalių palyginti gana sudėtinga, o Lietuvoje apibrėžimas gana siauras (siejamas tik su laikino apgyvendinimo įstaigomis). Tad, galima teigti, kad dalis žmonių, kurie gyvena nepritaikytuose pastatuose, lauke ir kitose netinkamose sąlygose, nepatenka į benamių asmenų apskaitą, o tai yra didžiulis iššūkis (Lithuanian National Anti Poverty Network, 2020). Valstybinio audito ataskaitoje (2017) teigiama, kad Lietuva, siekdama įgyvendinti socialinės paramos teisę yra įsipareigojusi užtikrinti kiekvienam žmogui, kuris neturi pakankamo dydžio lėšų pragyvenimui ar negali gauti jų savo pastangomis, o viena iš paramos formų – parama būstui. Deja, bet paramos būstui išsinuomoti, sistema neužtikrina, todėl teisė į būstą veiksmingai neužtikrinama.

17 pav. Išlaidos socialinei apsaugai: būsto funkcija, proc. nuo BVP, 2019

Šaltinis: Eurostat ([SPR_EXP_SUM_custom_1606470](#))

Taigi, 2019 m. Eurostat duomenimis, Europos Sąjungos šalių išlaidų vidurkis būstui yra 0,4 proc. nuo BVP. Kaip galima pamatyti iš grafiko, kai kurios šalys iš viso neskiria išlaidų šiai sričiai arba galimai finansavimą būstui priskiria kitoms funkcijoms. Tuo tarpu, Lietuva skiria tik 0,1 proc. nuo BVP. Lyginant su kitomis valstybėmis, kurių duomenys grafike atsispindi, matome, jog Lietuva skiria labai nedaug būsto funkcijai. Kitos Baltijos šalys skiria tiek pat. Daugiausiai skiria Suomija, vėliau Prancūzija, Danija.

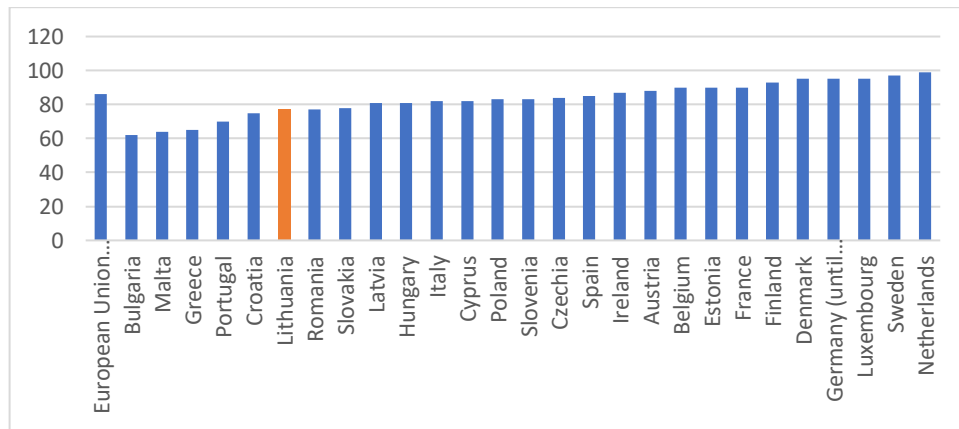

18 pav. Prastų apgyvendinimo sąlygų lygis tarp nuomininkų (proc.), 2018

Šaltinis: Eurostat ([tepsr_lm440](#))

Kaip teigiama Eurostat, šis rodiklis rodo ne tik būsto perpildymo lygį, tačiau ir tokius aspektus, kaip vonios ar tualetu nebuvimas, stogo nesandarumas, apšvietimo stoka ir pan. Žvelgiant į 2018 m. duomenis, galima pamatyti turbūt didžiausią Lietuvos atotrūkį nuo ES valstybių narių vidurkio. Lietuva čia užima pirmąją vietą. Kitos šalys, kuriose šis rodiklis taip pat didelis yra Latvija, Rumunija, Slovėnija, Slovakija. Mažiausias prastų apgyvendinimo sąlygų lygis yra Suomijoje, Airijoje, Nyderlanduose. Kaip jau buvo minėta anksčiau, Latvijos prastų apgyvendinimo sąlygų lygis taip pat labai didelis, kaip ir Lietuvos, tačiau Estija šiuo atveju, yra prie šalių, kurių lygis mažiausias.

Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis. Paskutinis ES socialinių teisių ramsčio principas nurodo galimybę visiems naudotis pagrindinėmis paslaugomis. Deja, bet kol kas ne visi europiečiai gali džiaugtis šia teise. Lithuanian National Anti Poverty Network (2020) teigimu, didelį susirūpinimą kelia transporto, skaitmenizacijos bei energetinio skurdo prieinamumo sunkumai. Susisiekimas vis dar nėra užtikrinamas regionuose ir yra matomas didelis atotrūkis nuo miestų, ši problema taip pat aktuali mažiausias pajamas gaunantiems, neišgalintiems įsigyti automobilio. Tai dažnai sukuria kitą iššūkį – vaikams sudėtinga pasiekti ugdymo įstaigas, būtent dėl to, kad tėvai neturi galimybės nuvežti vaikų į mokyklą ar darželį. Viešasis transportas dažnai nėra pritaikytas asmenims su negalia. Dalis šeimų susiduria su energetiniu skurdu, kai negaunama reikalingų energijos paslaugų (būsto šildymo, apšvietimo, elektros energijos internetui ir pan.) (Lithuanian National Anti Poverty Network, 2020).

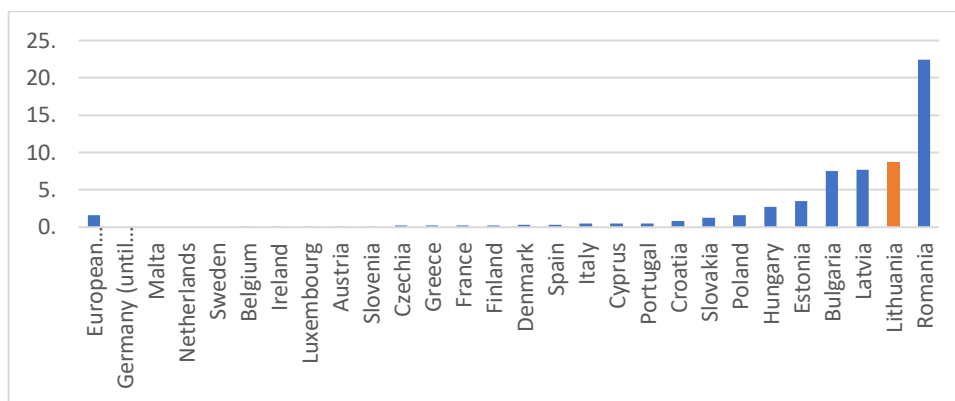

19 pav. Interneto prieigos lygis kaimo vietovėse (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([ISOC CI IN H custom 1627000](#))

Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis yra labai svarbus aspektas, siekiant užtikrinti kiekvienam piliečiui orų gyvenimą ir kokybę. Interneto prieiga XXI a. yra itin reikalinga, tai supratome ir karantino laikotarpiu, kai daug paslaugų persikėlė į nuotolinį darbą.

Aukščiau pateiktame grafike galima matyti 2019 m. Eurostat duomenis, kurie parodo namų ūkių, kurie gyvena kaimo vietovėse, prieigą prie interneto. ES šalių narių interneto prieigos lygis nėra žemas, bendras ES valstybių vidurkis siekia net 86 proc. Lietuva ES šalių lygiui šiek tiek nusileidžia, interneto prieigos lygis siekia 77 proc. ir galima matyti, kad Lietuva tikrai nėra pirmaujanti valstybė šiuo aspektu. Kaimyninėse valstybėse - Latvijoje ir Estijoje, interneto prieiga kaimo vietovėse didesnė, nei Lietuvoje, tačiau Estija gana žymiai pirmauja, jos lygis – 90 proc. Apskritai, didžiausią interneto prieigos lygį kaimo vietovėse turi – Nyderlandai (99 proc.), Švedija (97 proc.), Vokietija (95 proc.). Mažiausias šio rodiklio lygis yra Bulgarijoje (62 proc.), Maltoje (64 proc.), Graikijoje (65 proc.).

20 pav. Gyventojai, savo namų ūkyje neturintys vonios, dušo ar vidaus tualetu su vandens nuleidimo funkcija (proc.), 2019

Šaltinis: Eurostat ([SDG_06_10](#))

2019 m. Eurostat duomenimis, gana nedidelis procentas Europos gyventojų neturi prieigos prie vonios, dušo ar vidaus tualetu su vandens nuleidimo funkcija. Bendras ES šalių vidurkis – 1,6 proc. Daug ES šalių pateikė duomenis, kad tokių gyventojų iš viso nėra, tačiau yra valstybių, kur tokių gyventojų procentas tikrai nėra mažas, turint omenyje, kaip svarbu turėti kur nusiprausti, vidaus tualetą. Pavyzdžiui, Rumunijoje net 22,4 proc. gyventojų neturi šių svarbių prieigų. Tuo tarpu, Lietuva yra antroji po Rumunijos. Lietuvoje, statistiniais duomenimis, 8,7 proc. žmonių neturi vonios, dušo ar vidaus tualetu. Žvelgiant į Baltijos valstybių statistiką, Latvijos lygis labai panašus į Lietuvos (7,7 proc. gyventojų), Estijos rodiklis kiek mažesnis – 3,5 proc. gyventojų.

Žemiau pateiktoje lentelėje galima pamatyti statistinių rodiklių įvertinimą ES kontekste. Taip pat siekiant geriau vizualiai pamatyti Lietuvos situaciją tarp visų ES šalių-narių, buvo pasirinkta pažymėti Lietuvos rangą (**raudona** – situacija prasta, Lietuvai reikia imtis priemonių, **geltona** – vidutinė situacija, lyginant su geriausius rezultatus rodančiomis šalimis, **žalia** – situacija patenkinama). Spalva buvo parinkta lyginant Lietuvą su geriausią ir prasčiausią rezultatą pasiekusiomis šalimis (priklausomai nuo statistinio rodiklio). Visiems rodikliams buvo priskirti rangai nuo 1 iki 27, kai 1 – prasčiausia padėtis, o 27 – geriausia padėtis. Skirstant pagal spalvas rangai suskirstyti į tris lygias dalis diapazonais: nuo 1 iki 9 – **raudona** spalva, nuo 10 iki 18 – **geltona** spalva ir nuo 19 iki 27 – **žalia** spalva. Pavyzdžiui, rodiklis – skurdo rizikos lygis (iki 18 m.), pagal šį rodiklį Lietuva užima 6 vietą iš 27 ES šalių, todėl priskiriama spalva yra raudona. Analizuojant rodiklį – išlaidos socialinei apsaugai proc. nuo BVP, Lietuva užima 6 vietą iš 27 ES valstybių ir yra viena iš mažiausiai skiriančių šalių socialinei apsaugai, todėl priskiriama taip pat raudona spalva. Tais atvejais, kai šalies reikšmė nepateikiama, šalis pašalinama iš analizės, atitinkamai rangų diapazonas sumažėja.

Lentelė nr. 1. Bendras ES šalių narių ir Lietuvos rodiklių vertinimas

Principas	1 statistinis rodiklis	2 statistinis rodiklis	Vertinimas
Vaikų priežiūra ir parama vaikams	Skurdo rizikos lygis (iki 18 m.) ES – 18.5 LT – 22.7 LT - 6 iš 27 šalių	Sunkus materialinis ir socialinis nepriteklis (iki 18 m.) ES – 7.7 LT – 7.7 LT – 10 iš 27 šalių	Nors pagal antrąjį rodiklį, Lietuvos vidurkis lygus ES šalių vidurkiui, tačiau pagal pirmąjį rodiklį, Lietuvos skurdo rizikos lygis (iki 18 m.) didelis.
Socialinė apsauga	Soc. Išmokų (išskyrus pensijas) įtaka skurdo mažinimui ES – 32.38 LT – 31.58 LT – 17 iš 27 šalių	Išlaidos soc. apsaugai, proc. nuo BVP ES – 19.3 LT – 12.3 LT – 6 iš 27 šalių	Pagal antrąjį statistinį rodiklį, matomas Lietuvos atotrūkis išlaidoms socialinei apsaugai, lyginant su ES.
Bedarbio pašalpos	Išlaidos soc. apsaugai: nedarbo funkcija, proc. nuo BVP ES – 1.2 LT – 0.7 LT – 11 iš 26 šalių	Žmonės, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose labai mažas darbo intensyvumas ES – 8.1 LT – 7.6 LT – 11 iš 27 šalių	Lietuva abiejuose rodikliuose atsilieka nuo ES bendro šalių vidurkio, atotrūkis matomas išlaidose nedarbo funkcijai.
Minimalios pajamos	Skurdo rizikos lygis ES – 16.5 LT – 20.6 LT – 6 iš 27 šalių	Skurdo rizikos lygis dirbant visą dieną ES – 7.5 LT – 6.5 LT – 12 iš 27 šalių	Pirmasis rodiklis rodo, kad Lietuvai reikia imtis priemonių, siekiant mažinti skurdo rizikos lygį.
Senatvės pajamos ir pensijos	Išlaidos senatvės pensijoms, proc. nuo BVP ES – 10.8 LT – 6.6 LT – 4 iš 27 šalių	Žmonės, priskiriami skurdo rizikai ir socialinei atskirčiai (55+) ES – 20.0 LT – 32.1 LT – 5 iš 27 šalių	Lietuva atsilieka, lyginant su ES bendru vidurkiu, žvelgiant į abu rodiklius, todėl reikalingos priemonės
Sveikatos priežiūra	Išlaidos sveikatos apsaugai, proc. nuo BVP ES – 7.0 LT – 6.2 LT – 13 iš 27 šalių	Namų ūkių išlaidos sveikatos priežiūrai iš asmeninių lėšų ES – 15.57 LT – 31.52 LT – 6 iš 27 šalių	Pagal pirmąjį rodiklį, Lietuvos situacija gana panaši į visų ES šalių, tačiau antrasis rodiklis rodo, kad Lietuva stipriai viršija ES vidurkį, o tai rodo iššūkį.

Neįgaliųjų įtrauktis	Žmonių, turinčių negalia, užimtumo atotrūkis ES – 24.4 LT – 26.0 LT – 14 iš 27 šalių	Išlaidos socialinei apsaugai: negalios funkcija, proc. nuo BVP ES – 2.1 LT – 1.4 LT – 12 iš 27 šalių	Nors žmonių, turinčių negalia, užimtumo atotrūkio rodiklis gana panašus tiek ES, tiek Lietuvos, tačiau grafikas rodo visų šalių nemažą problemą.
Ilgalaikė priežiūra	Išlaidos ilgalaikėi priežiūrai, proc. nuo BVP ES – 1.60 LT – 0.53 LT – 11 iš 27 šalių	Asmenų patiriami sunkumai dėl priežiūros ir namų ūkio veiklos (65+) ES – 7.6 LT – 12.4 LT – 2 iš 27 šalių	Abu rodikliai rodo, kad ilgalaikės priežiūros srityje Lietuvai reikia imtis priemonių, ypač atkreipiant dėmesį į 65+ amžiaus asmenų patiriamus sunkumus namuose.
Būstas ir parama benamiams	Išlaidos socialinei apsaugai: būsto funkcija, proc. nuo BVP ES – 0.4 LT – 0.1 LT – 4 iš 18 šalių	Prastų apgyvendinimo sąlygų lygis tarp nuomininkų ES – 6.1 LT – 29.1 LT – 1 iš 27 šalių	Abu rodikliai rodo, kad Lietuvai reikia imtis priemonių šioje srityje.
Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis	Interneto prieigos lygis kaimo vietovėse ES - 86 LT – 77 LT – 6 iš 27 šalių	Gyventojai, savo namų ūkyje neturintys vonios, dušo ar vidaus tualetu su vandens nuleidimo funkcija ES – 1.6 LT – 8.7 LT – 2 iš 27 šalių	Lyginant pirmą rodiklį su visomis ES šalimis, Lietuva žemiau vidurkio ir bendrame kontekste – situacija prasta, nors procentas palyginti nemažas, pagal antrąjį rodiklį – priemonės reikalingos nedelsiant.

Šaltinis: Sudaryta autorės

Taigi apibendrinant statistinių rodiklių analizę, galima teigti, kad daugelyje analizuotų sričių Lietuva susiduria su iššūkiais. Lentelėje viršuje pateikti bendri parinktų statistinių rodiklių rezultatai ES šalių narių kontekste bei Lietuvos bendras vidurkis, rangas, lyginant su kitomis šalimis, taip pat pateiktas vertinimas, apibendrinant rodiklių rezultatus. Ypač didelio susirūpinimo ir priemonių reikalaujančios sritys, remiantis parinktais rodikliais yra senatvės pajamos ir pensijos, būstas ir parama benamiams ir

galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis, šių sričių abu rodikliai pažymėti raudona spalva, todėl galima teigti, jog šioms sritims reikia skirti prioritetą įgyvendinant ES socialinių teisių ramstį. Kitos sritys, kur vienas iš rodiklių yra žymiai išsiskiriantis ir Lietuva yra viena prasčiausias vietas užimančių - minimalios pajamos, sveikatos priežiūra, ilgalaikė priežiūra, socialinė apsauga, vaikų priežiūra ir parama. Paminėtose srityse matomi gana žymūs vieno ar abiejų statistinių rodiklių atotrūkiai, lyginant su ES bendru šalių vidurkiu ir bendru visų šalių „paveikslu“. Žvelgiant į bendrą rodiklių suvestinę bei teorinį pagrindimą ir kontekstą, galima pasakyti, jog didesnių ar mažesnių politinių priemonių ir postūmio reikalauja visos sritys, o tai rodo didelį iššūkį, su kuriuo susiduria Lietuva.

6.2. Politinės priemonės, siekiant įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį

Šiame skyriuje, naudojantis dokumentų teminės analizės metodu, analizuojami pagrindiniai dokumentai ir priemonės, kuriomis siekiama įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje. Ši empirinio tyrimo dalis sukoncentruota į politikos srovių (3P) teorinės prieigos antrąją dalį, siekiama įvardinti kokių politinių priemonių imamasi, siekiant įgyvendinti strategiją. Skyriaus temos atitinka ES socialinių teisių ramsčio trečios dalies (Socialinė apsauga ir įtrauktis) principus. Pagal šias temas analizuojami identifikuoti dokumentai, išskiriant atskirus dokumentų skyrius ir punktus, kuriuose nurodomos priemonės bei rodikliai šioms temoms.

Vaikų priežiūra ir parama vaikams.

1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Nacionalinio pažangos plano, vaikų priežiūros ir paramos vaikams klausimai iškeliami dvejuose strateginiuose tiksluose:

IV skyriaus, 2 strateginio tikslo – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį, uždavinių nuostatos:

- Sukurti tinkamą, skatinančią, palankią šeimai aplinką, užtikrinti vaikų emocinę gerovę, plėtoti kokybiškas, visoms šeimoms, auginančioms vaikus, prieinamas paslaugas.
- Daug dėmesio skirti vaikų psichologinei būsenai.

IV skyriaus, 3 strateginio tikslo – didinti švietimo įtrauktį ir veiksmingumą, siekiant atitikties asmens ir visuomenės poreikiams, numatomi uždaviniai:

- Stiprinti ir pritaikyti švietimo sistemą, integruojant į Lietuvą atvykusius ar sugrįžusius vaikus, sudaryti sąlygas integruotis į ugdymo įstaigas.

Pagal pateiktus strateginius tikslus ir uždavinius, numatomi rodikliai, kuriais bus pasiekti rezultatai, t. y. 2.5. uždavinys (Gerinti aplinką šeimai, siekiant didinti gimstamumą ir gyvenimo kokybę bei sudaryti sąlygas derinti darbo ir šeiminius įsipareigojimus), 2.5.1. Namų ūkių su vaikais skurdo rizikos lygis, pradinė 2020 m. reikšmė 17,1 proc., siektina reikšmė 2030 m. – 12 proc. Kitu punktu, 3.2 uždaviniu (Didinti švietimo įtrauktį ir prieinamumą, užtikrinti saugią aplinką kiekvienam asmeniui), 3.2.1. Švietimo pagalbą gaunančių mokinių dalis nuo visų, kuriems nustatytas pagalbos poreikis, pradinė reikšmė 2019-2020 m. buvo 57,6 proc., siektina reikšmė 97 proc., rodiklis 3.2.3. Specialiųjų ugdymo (-si) poreikių turinčių vaikų, išskyrus gabiuosius, dalyvaujančių neformaliajame vaikų švietime, dalis, pradinė reikšmė 2020 m. buvo 29,8, siektina, kad iki 2030 m. reikšmė bus 50 proc. Rodiklis 3.2.4. Negalią turinčių mokinių, ugdomų įtraukiuoju būdu bendros paskirties švietimo įstaigose, dalis, 2020 - 2021 m. reikšmė siekė 48,9 proc., numatoma, kad 2030 m. reikšmė bus 90 proc. Rodiklis 3.2.6. Per 2 mėnesius nė karto patyčių nepatyrusių mokinių dalis, 2018 m. duomenimis siekė 48,2 proc., siektina reikšmė yra 70 proc.

2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Priemonės numatytos Nacionaliniame pažangos plane, didžiaja dalimi sutampa su Vyriausybės programos nuostatomis. 1.1. Vyriausybės programos projekte – visiems prieinamas kokybiškas ankstyvasis ugdymas, priemonės įgyvendinti šį projektą, numatomos: 1.1.2. Priemonės, kad į ikimokyklinį ugdymą būtų įtraukti vaikai iš socialinę riziką patiriančių šeimų ir turinys specialiųjų ugdymosi poreikių, 1.1.5. Įrankių ankstyvajam vaiko poreikių vertinimui ir konstruktyvaus grįžtamojo ryšio apie vaiko ugdymą(si) ir individualią pažangą tėvams (globėjams) sukūrimas, ugdymo(si) pagalbos suteikimas, 1.2.22. Priemonės, skirtos iš užsienio sugrįžusių ir atvykusių vaikų kalbinei integracijai ir adaptacijai.

Vyriausybės programos projektas – neįgaliųjų teisių apsauga ir paslaugų plėtra (3.2.), priemonės įgyvendinti šį projektą numatomos: 3.2.6. Sukurti vieno langelio principu veikiančią pagalbos negalią turintiems vaikams ir šeimoms, auginančios neįgalius vaikus, mechanizmus (atvejo valdyba, kompleksinės paslaugos ir pagalba), 3.3.4. Parengti ir priimti Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, siekiant kompleksiskai peržiūrėti įvairias išmokas, įskaitant vaiko priežiūros išmokas, 3.3.8. padidinti globos (rūpybos) išmokos dydį.

3) Plėtros programos

- 2021-2030 m. Šeimos politikos plėtros programa

Išskiriamas vaikų ugdymo ir priežiūros paslaugų prieinamumo trūkumas, kuris veikia šeimų apsisprendimą susilaukti daugiau vaikų. Priemonės sprendimui – užtikrinti vaikų priežiūros ir paslaugų įvairovę ir prieinamumą, padidinti globojamiems (rūpinamiems) vaikams teikiamą paramą būtiniausiems poreikiams.

Išskiriama problema, kad šeimos, kurios priklauso pažeidžiamoms visuomenės grupėms, susiduria su rizika patirti skurdą ir atskirtį. Priemonės sprendimui – Nemokamo mokinių maitinimo prieinamumo didinimas ir parama mokinių reikmenims įsigyti.

Išskiriama klaidingi vaiko teisių žinių visuomenėje ir praktinio įgyvendinimo iššūkiai. Kaip priemonė šiai problemai, pateikiamas vaiko teisių įgyvendinimo ir apsaugos stiprinimas.

Problema – neužtikrinamos moterų ir vyrų lygios galimybės. Kaip priemonės šiai problemai išskiriamos – vaiko priežiūros išmokų sistemos tobulinimas ir užtikrinimas stereotipais grįsto moterų ir vyrų vaidmenų šeimoje ir visuomenėje mažėjimas.

- 2021-2030 m. socialinės sutelkties plėtros programa

Iškelta problema – aukštas smurto lygis prieš vaikus artimoje aplinkoje. Priemonė šiai problemai spręsti – plėtoti efektyvios prevencijos ir pagalbos smurto artimoje aplinkoje sistemą ir stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

Socialinė apsauga.

Socialinės apsaugos tema yra labai plati, todėl į ją įeina ne tik piniginės išmokos. Socialinių teisių užtikrinimas pasireiškia per socialines paslaugas, sveikatos priežiūrą, užimtumą, būsto prieinamumą (Bitinas et al. 2011). Todėl šiai temai numatomos priemonės nebus pakartotinai minimos, jei jos paminėtos ir kitose temose (būstas ir parama benamiams, vaikų priežiūra ir parama vaikams, sveikatos priežiūra ir t. t.).

- 1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Sutampa su Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane numatytais priemonėmis ir kitose temose nurodytais aspektais.

- 2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Vyriausybės programos projektų dviejuose punktuose, numatomi uždaviniai socialinės apsaugos klausimams:

Vyriausybės programos projekte – individualius asmens poreikius atitinkančios socialinės paslaugos (3.1. punktas), numatomos priemonės: 3.1.1. Peržiūrėti asmens (šėimos) socialinių paslaugų poreikių nustatymo sistemą ir ją pakeisti, siekiant, kad būtų suteikiama individualizuota pagalba, 3.1.2. Socialinių paslaugų įstatymo pakeitimai, reglamentuojant paslaugas šėimai, įskaitant prevencines socialines paslaugas, prieinamumo didinimą, 3.1.3. Parengti regionų perėjimo nuo institucinės globos prie šėimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų, 3.1.4. Socialinių paslaugų įstatymo ir Vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymų projektai, 3.1.5. Paskatos savivaldybėms socialines paslaugas organizuoti ir teikti pasitelkiant NVO partnerius, 3.1.6. Nacionalinio socialinių paslaugų kokybės standarto sukūrimas, siekiant užtikrinti individualų paslaugų gavėjų poreikių vertinimą ir tenkinimą ir gyvenimo pokyčius, Integralios pagalbos plėtra, 3.1.8. Pareiti prie visų socialinės priežiūros paslaugų tiesioginio finansavimo sistemos, 3.1.9. Bendradarbiavimo ir metodinės pagalbos modelio kūrimas, kuris padės stiprinti nevyriausybinės organizacijas, teikiančias kompleksinę pagalbą vyrams, patekusiems į krizes, 3.1.10. Migrantų integracijos įvertinimas, 3.1.11. Sukurti priemones, skirtas pažeidžiamų grupių ir socialinėje atskirtyje esančių integracijai.

Punkto 3.3. Vyriausybės programos projektas – socialinės apsaugos išmokų adekvatumas ir tvarumas, numatytos priemonės: 3.3.1. Siekiant sumažinti skurdą ir pajamų nelygybę, kartu užtikrinant pakankamas paskatas dirbti, atlikti esamos minimalių pajamų sistemos studiją, 3.3.2. Įteisinti vienišo asmens pensiją, įvertinti šalpos išmokų sistemą, didinti galimybes didinti šalpos pensijas, 3.3.3. Įvertinti valstybinio socialinio draudimo įmokų grindų tikslingumą asmenims, kurių skurdo lygis didelis, 3.3.4. Priimti Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, peržiūrėti ligos, tėvystės, motinystės, vaiko priežiūros išmokas, didinti jų dydžius, 3.3.5. Nedarbo socialinio draudimo įstatymo pakeitimo projekto priėmimas, siekiant sumažinti draudimo stažo reikalavimus, įtraukti savarankiškai dirbančių asmenų grupes ir nustatyti tinkamus nedarbo socialinio draudimo įmokų tarifus, 3.3.6. Pensijų indeksavimo teisinis reguliavimas, 3.3.7. Valstybinio socialinio draudimo įstatymo ir Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimo įstatymo projekto priėmimas, siekiant peržiūrėti dirbančių asmenų pajamų maksimalias sumas, atitinkamai peržiūrint gyventojų pajamų mokesčio dydžius, 3.3.8. Išmokų vaikams įstatymo pakeitimo projekto priėmimas, didinant globos (rūpybos) išmokos dydį, siekiant užtikrinti vaikų poreikius, susieti išmokų vaikams mokėjimą su vaikų privalomojo ugdymo užtikrinimu, esant socialinei rizikai, 3.3.9. Peržiūrėti teisės aktus, kurie reglamentuoja valstybines pensijas, kompensacines išmokas, rentas, 3.3.10. Visuotinio mokinių nemokamo maitinimo stebėsenos atlikimas, vykdant viešąsias konsultacijas, siekiant įvertinti socialinės paramos mokiniams

taiklumą ir adekvatumą, 3.3.11. Vykdyti informacinę kampaniją apie papildomų pensinių garantijų svarbą ir galimybę darbdaviams prisidėti prie darbuotojų pensinio aprūpinimo.

3) Plėtros programos

- 2021-2030 m. pajamų nelygybės mažinimo plėtros programa

Šia plėtros programa siekiama įgyvendinti NPP 2.1 pažangos uždavinį „Mažinti pajamų nelygybę“. Išskiriama problema, kad Lietuvoje yra didelis pajamų atotrūkis tarp asmenų, kurių pagrindinis pajamų šaltinis yra socialinės išmokos ir likusių gyventojų. Siūlomos priemonės problemai spręsti – didinti pensinio amžiaus asmenų ir neįgaliųjų, įgijusių teisę gauti valstybinio socialinio draudimo išmokas, disponuojamas pajamas, didinti pensinio amžiaus asmenų ir neįgaliųjų, kurie neįgijo teisės gauti valstybinio socialinio draudimo išmokų, pajamas, tobulinti minimalių pajamų apsaugos sistemą, tobulinti vienišų asmenų pajamų apsaugos sistemą, didinti nedarbo socialinio draudimo sistemos aprėptį, užtikrinti valstybinio draudimo sistemos aprėptį, užtikrinti valstybinio socialinio draudimo sistemos finansinį tvarumą, tobulinti socialinės paramos teikimo koordinavimą, didinti nepasiturinčiųjų disponuojamas pajamas, didinti tėvų (įtėvių, globėjų, rūpintojų), vienų auginančių vaikus ir neįgaliuosius, pajamas

Bedarbio pašalpos.

1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Nacionaliniame pažangos plane, bedarbio pašalpų klausimai aptariami 2 strateginio tikslo uždaviniuose.

IV skyriaus, 2 strateginio tikslo – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti demografinę padėtį, numatomi uždaviniai:

- 2.3 uždavinys „Didinti darbo ieškančių asmenų įsidarbinimo galimybes ir užimtumo rėmimo sistemos veiksmingumą ir efektyvumą“, 2.3.2. Pakartotinai per 12 mėnesių nuo neterminuoto į(si)darbinimo įregistruotų bedarbių dalis, 2020 m. pateikta pradinė reikšmė siekė 17,9 proc., siektina reikšmė 2030 m. yra 14 proc. 2.3.1. Ilgalaikio nedarbo lygio sumažinimas. Pradinė 2020 m. reikšmė 2,5 proc., siektina reikšmė – 1,5 proc.

2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Bedarbio pašalpos klausimai, aptariami trejuose Vyriausybės programų projektuose.

Vyriausybės programos projektas – neįgaliųjų teisių apsauga ir paslaugų plėtra (3.2. punktas) šiam projektui numatomos priemonės: 3.2.8. Siekiant kuo aktyvesnio asmenų su negalia dalyvavimo darbo rinkoje, parengti ir priimti Užimtumo įstatymo pakeitimo projektą, susijusį su darbo rinkos paslaugų teikimu ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymu neįgaliesiems.

Vyriausybės programos projektas – socialinės apsaugos išmokų adekvatumas ir tvarumas (3.3. punktas), priemonės šiam projektui įgyvendinti numatomos: 3.3.5. Parengti ir priimti nedarbo socialinio draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, siekiant pailgti išmokos mokėjimo trukmę, sumažinti draudimo stažo reikalavimus, į nedarbo socialinio draudimo sistemą įtraukti likusias savarankiškai dirbančių asmenų grupes ir nustatyti dydžio nedarbo socialinio draudimo įmokų tarifus.

Vyriausybės programos projektas – gyvybingas kaimas (7.3.), priemonės šiam projektui įgyvendinti numatomos: 7.3.4. Remti kaimo vietovių vietos plėtros strategijas, orientuotas į vietos poreikius, ypač į užimtumo didinimą, gyvenimo kokybės kaime gerinimą.

3) Plėtros programos

- 2021-2030 įtraukios darbo rinkos plėtros programa:

Plėtros programa skirta NPP 2.3 uždaviniui įgyvendinti. Plėtros programoje numatomos priemonės – užtikrinti ADRP (Aktyvios darbo rinkos politikos) priemonių finansavimą, veiksmingumą ir efektyvumą, didinti pažeidžiamų asmenų grupių užimtumą, skatinti verslumą, efektyvinti Užimtumo Tarnybos veiklos procesus ir funkcijas, tobulinti kovos su nelegaliu ir nedeklaruotu darbu priemones.

Minimalios pajamos.

1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Nacionaliniame pažangos plane minimalių pajamų klausimai iškeliami 2 strateginiame tikslu.

IV skyriaus, 2 strateginio tikslo uždaviniuose numatoma, pajamų nelygybės problemą spręsti gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą, didinant mokesčių progresyvumą. Taip pat siekiama didinti nedirbančiųjų įtraukimą į darbo rinką, siekiant tinkamo darbo ir pajamų šaltinio užtikrinimo.

Nacionalinio pažangos plane numatomas 2.1 uždavinys „Mažinti pajamų nelygybę“, įvardijamas rodiklis Gini koeficientas, 2019 m. duomenimis pajamų nelygybė siekė 35,4 proc.,

numatoma, kad 2030 m. siektina reikšmė – 31 proc. Kitas rodiklis – Pajamų pasiskirstymo koeficientas, kurio pradinė 2019 m. reikšmė skirtumu kartais – 6,4, siektina reikšmė 2030 m. 5.

2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane, minimalių pajamų tema aptariama viename punkte.

Vyriausybės programos projekte – socialinės apsaugos išmokų adekvatumas ir tvarumas (3.3. punktas), numatoma priemonė: 3.3.1. Siekiant mažinti skurdą ir pajamų nelygybę, užtikrinant paskatas dirbti, bus atlikta esamos minimalių pajamų sistemos studija.

3) Plėtros programos:

• 2021-2030 m. pajamų nelygybės mažinimo plėtros programa:

Šia plėtros programa siekiama įgyvendinti NPP 2.1 uždavinį „Mažinti pajamų nelygybę“. Programoje įvardijama problema – didelis pajamų atotrūkis tarp asmenų, kurių pagrindinis pajamų šaltinis yra socialinės išmokos ir likusių gyventojų. Kaip priemonės šios problemos sprendimui, numatoma didinti pensinio amžiaus asmenų ir negalią turinčių, įgijusių teisę gauti valstybinio socialinio draudimo išmokas, disponuojamas pajamas, tobulinti vienišų pensinio amžiaus asmenų ir vienišų neįgaliųjų pajamų apsaugos sistemą, tobulinti minimalių pajamų apsaugos sistemą, didinti valstybinio socialinio draudimo sistemos išmokų adekvatumą, didinti nedarbo socialinio draudimo sistemos aprėptį, užtikrinti valstybinio socialinio draudimo sistemos finansinį tvarumą, socialinės paramos ir pagalbos teikimo koordinavimo tobulinimas, nepasiturinčių gyventojų disponuojamų pajamų tobulinimas, didinti tėvų, įtėvių, globėjų, rūpintojų, vienu auginančių vaikus ar neįgaliuosius, pajamas.

Senatvės pajamos ir pensijos.

1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Nacionaliniame pažangos plane senatvės pajamų ir pensijų tema iškeliami 2 strateginiame tikslu.

IV skyriaus, 2 strateginio tikslo – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtraukti, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį, uždaviniai numato:

- Didinti senyvo amžiaus žmonių gerovę, laikantis individualizuoto požiūrio, siekiama, kad socialinė parama būtų teikiama kuo geriau atliepiančią asmens poreikius, padėtį ir galimybes.

Siekama sumažinti 65 metų ir vyresni asmenų skurdo rizikos lygį, 2020 m. duomenimis, reikšmė – 36 proc., iki 2030 m. siekiama pasiekti 25 proc.

2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Šiame dokumente nurodytos priemonės minimos viename projekte, išskirstant iškeltus uždavinius.

3.3. Vyriausybės programos projektas – socialinės apsaugos išmokų adekvatumas ir tvarumas, šiam projektui numatytos priemonės: 3.3.2. Įteisinti vienišo asmens pensiją, taip pat kompleksiškai įvertinti šalpos išmokų sistemą ir galimybes sparčiau didinti šalpos pensijas, nenaikinant paskaitų dirbti, 3.3.6. Peržiūrėti pensijų indeksavimo teisinį reguliavimą, 3.3.9. Sistemaiškai peržiūrėti teisės aktus, reglamentuojančius valstybines pensijas, rentas, kompensacines išmokas, 3.3.11. Vykdyti informacinę kampaniją apie papildomų pensinių garantijų svarbą ir galimybę darbdaviams prisidėti prie darbuotojų pensinio aprūpinimo, taip pat peržiūrėti motyvacinių paskaitų priemonės darbdaviams, mokantiems papildomas pensijų įmokas už darbuotojus.

3) Plėtros programos

- 2021-2030 m. socialinės sutelkties plėtros programa

Plėtros programa siekiama įgyvendinti NPP uždavinius. Išskiriama problema – daugiau nei trečdalis vyresnio amžiaus (65+) asmenų patiria skurdą ir socialinę atskirtį, numatomos priemonės šiai problemai spręsti – didinti senyvo amžiaus asmenų socialinį aktyvumą, plėtoti pagalbos sistemą senjorams, sukurti tvarią nestacionarios ilgalaikės priežiūros sistemą, sumažinti teritorinius skirtumus tarp pažeidžiamų visuomenės narių.

- 2021-2030 m. įtraukios darbo rinkos plėtros programa

Plėtros programoje išskiriama nedarbo problema, viena iš grupių – vyresni asmenys (patiriantys diskriminaciją dėl amžiaus, siekiant integruotis į darbo rinką, patiriantys motyvacijos stoką, nenorą mokytis, turintys žemą kvalifikaciją ar išsilavinimo neatitikimą darbo rinkai). Priemonės siūlomos problemos šalinimui – pažeidžiamų grupių užimtumo didinimas.

Sveikatos priežiūra.

1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Nacionaliniame pažangos plane, sveikatos priežiūros klausimai iškelti 2 strateginio tikslo uždaviniuose.

IV skyriaus, 2 strateginio tikslo – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtraukti, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį, uždaviniai numato:

- Stiprinti visuomenės psichologinį emocinį atsparumą, siekiant mažinti savižudybių, priklausomybių, skirti daug dėmesio vaikų psichologinei būklei.
- Gerinti visuomenės sveikatą, skatinant sveikatos tausojimą ir stiprinimą, keisti žmonių gyvenimo būdą, elgseną, ugdyti atsakingą požiūrį į sveikatą, didinti fizinį aktyvumą, įsitraukiant į sporto veiklas.
- Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, didinti gydymo priemonių veiksmingumą, gerinti rezultatus, dvigubai sumažinti išvengiamo mirtingumo lygį, didinti pacientų sveikatos raštingumą ir įsitraukimą į gydymo procesą.
- Didinti sveikatos apsaugos sistemos efektyvumą ir atsparumą sukrėtimams, ligoninių tinklo pertvarkymas, mažinti hospitalizacijų, toliau judėti nuo stacionarios priežiūros prie modelio, pagrįsto stipresne pirmine priežiūra, taikyti inovatyvias paslaugas. Ilgų laukimo eilių, didelių išlaidų vaistams, dideliame korupcijos mastui sprendimas.

Numatomas siektinas vidutinės tikėtinos sveiko gyvenimo trukmės rodiklio didinimas, 2019 m. duomenimis pradinis rodiklis, vyrams – 56 m., 2030 m. siektina reikšmė – 62,6 m., moterų – 59,1 m., siektina – 65 m.

Rodiklio „Gyventojų išlaidų sveikatos priežiūros paslaugoms ir prekėms dalis nuo visų einamųjų išlaidų“ pradinė reikšmė 2019 m. siekė 32,3 proc., 2030 m. siektina reikšmė – 15 proc.

Rodiklio „Gydymo priemonėmis išvengiamas mirtingumas“ 2017 m. pradinė reikšmė siekė 186 mirusiųjų 100 tūkst. gyventojų, 2030 m. siektina reikšmė – 100 mirusiųjų 100 tūkst. gyventojų.

Taip pat siekiama, kad 2030 m. 98 proc. stacionarių ir ambulatorinių asmens sveikatos priežiūros įstaigų, naudotųsi E. sveikatos sistema.

2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Viename iš Vyriausybės programos projektų iškeliami sveikatos priežiūros klausimai. 4.2. Vyriausybės programos projektas – asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimas, sutampa su dauguma NPP iškeltų uždavinių. Šiam projektui įgyvendinti numatytos priemonės: 4.2.1. Išanalizavus teisės aktus, reglamentuojančius asmens sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, parengti veiksmų planą, kuriame numatytos priemonės, skirtos nepageidaujimų įvykių stebėsenai ir prevencijai, sveikatos paslaugų prieinamumo gerinimui ir kokybės vertinimui, 4.2.2. Parengti ir priimti Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo pakeitimo įstatymą, 4.2.3. Parengti ir priimti pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymo

pakeitimo įstatymą, 4.2.4. Sukurti ir įdiegti pacientų grįžtamojo ryšio apie suteiktas sveikatos priežiūros paslaugas vertinimo įrankį, 4.2.5. Parengti ir priimti pagalbinio apvaisinimo įstatymo pakeitimų projektą, 4.2.6. Parengti ir priimti sveikatos draudimo įstatymo pakeitimus, susijusius su asmens sveikatos paslaugų išlaidų apmokėjimu, vaistų ir medicinos pagalvos priemonių įsigijimo išlaidomis, medicinos priemonėmis, 4.2.8. Parengti ir patvirtinti asmens sveikatos priežiūros įstaigų modernizavimo veiksmų planą, 4.2.9. Šeimos medicinos plėtros 2016-2025 m. veiksmų plano pakeitimai, 4.2.10. Greitosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo reglamentavimas, 4.2.11. Greitosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo organizavimas, reikalingam infrastruktūros modernizavimui, 4.2.15. Nauji atrankinės patikros dėl krūties vėžio, gimdos kaklelio vėžio, storosios žarnos vėžio ir burnos vėžio, ankstyvosios diagnostikos reikalavimai ir jų įgyvendinimas, 4.2.16. Išplėsti planinių asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimą.

Neįgaliųjų įtrauktis.

1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Nacionalinio pažangos plano, neįgaliųjų įtraukties klausimai aptariami III skyriuje ir IV skyriaus, 2 strateginio tikslo uždaviniuose.

III skyriuje (Horizontalieji principai), išskiriamas Lygių galimybių visiems horizontalusis principas. Teigiama, jog Lietuvoje žmonės turintys negalią yra viena iš tų grupių, kurių galimybės visapusiškai yra apribotos. Siekiama, jog įgyvendinus pokyčius, numatytus plane, neįgaliųjų gyvenimo kokybės indeksas šalyje pakils iki 60 balų, 2019 m. duomenimis balas siekia 48,53.

IV skyriuje (Strateginiai tikslai ir pažangos uždaviniai), išskiriamas 2 strateginis tikslas – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtraukti, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį. Taip pat numatomi uždaviniai, strateginiam tikslui įgyvendinti.

- Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę, integraciją į visuomenę, darbo rinką, spręsti apsirūpinimo būstu, benamystės problemas.
- Geriau pritaikyti aplinką žmonėms su negalia, siekiama užtikrinti aplinkos pritaikymą (viešųjų erdvių, pastatų, būstų, transporto, infrastruktūros), taip pat paslaugų ir informacijos prieinamumą neįgaliesiems.

2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Vyriausybės programoje išskiriamas 3.2. Vyriausybės programos projektas – neįgaliųjų teisių apsauga ir paslaugų plėtra, šiam projektui numatomos priemonės: 3.2.1. Įtraukti naujus darbo

metodas, aprūpinimo būdus, naujas ir inovatyvias priemones į neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis sistema, 3.2.2. Sukurti asmeninio asistento paslaugų teikimo sistema, 3.2.3. Užtikrinus pagalbos teikimą negalia turintiems asmenims, siekiant įgyvendinti Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvenciją, organizuoti viešąsias konsultacijas su visuomene dėl veiksmingiausių priemonių, 3.2.4. Pakeisti teisinį reglamentavimą dėl laikino atokvėpio užtikrinimo, sunkio negalios šeimos nariams prižiūrintiems ar slaugantiems asmenims, 3.2.5. Mažinti neįgaliųjų diskriminaciją, sukuriant informacijos prieinamumo neįgaliesiems sistema, 3.2.6. Sukurti vieno langelio principu veikiančią pagalvos neįgaliesiems vaikams ir šeimoms, auginančioms neįgalius vaikus, mechanizmą, 3.2.7. Parengti naują negalios nustatymo modelį, atitinkantį asmens individualius poreikius, 3.2.8. Parengti ir priimti Užimtumo įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, susijusį su darbo rinkos paslaugų teikimu ir aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymu neįgaliesiems, 3.2.9. Sukurti pastatų prieinamumo asmenims su negalia vertinimo sistema, užtikrinti asmenų su negalia poreikiams nepritaikytų pastatų pritaikymo veikslių planų parengimą.

3) Plėtros programos

- 2021-2030 m. neįgaliesiems tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse plėtros programa

Ši plėtros programa atitinka NPP 2.6 uždavinį „Plėtoti neįgaliesiems aplinką visose gyvenimo srityse“. Plėtros programoje išskiriama problema, kad 65 proc. negalią turinčių asmenų dėl aplinkos neprieinamumo patiria sunkumų gyvendami savarankiškai, naudodamiesi viešosiomis paslaugomis ir įsigydami paslaugas ir prekes. Numatytos priemonės sprendimui – užtikrinti fizinės infrastruktūros prieinamumą, užtikrinti informacijos pritaikymą negalią turinčių poreikiams, skatinti prekių ir paslaugų pritaikymą neįgaliųjų poreikiams.

- 2021-2030 m. įtraukios darbo rinkos plėtros programa

Šioje plėtros programoje įvardyta žmonių su negalia įsidarbinimo problema, kurią gali sukelti, darbdavių požiūris, sveikatos sutrikimai, išsilavinimas ar žema kvalifikacija, infrastruktūros nepritaikymas ar darbo vietos nepritaikymas, baimė netekti išmokų. Numatomos priemonės sprendimui – didinti pažeidžiamų asmenų grupių užimtumą.

- 2021-2030 m. socialinės sutelkties plėtros programa

Šia plėtros programa siekiama įgyvendinti NPP 2.2 uždavinį „Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę“ ir NPP 2.7 uždavinį „Stiprinti socialinio aktyvumo ir socialinės atsakomybės nuostatas visuomenėje bei

bendruomeniškumą“. Numatomos priemonės – plėtoti kompleksinę socialinės integracijos sistemą neįgaliesiems, tvari ilgalaikės priežiūros sistema, pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės teritorini skirtumų sumažinimas, lygių galimybių principai.

Ilgalaikė priežiūra.

1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Nacionalinio pažangos plano, ilgalaikės priežiūros klausimai iškeliami 2 strateginio tikslo, viename iš uždavinių.

IV skyriaus, 2 strateginio tikslo – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtrauktį, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį, uždaviniuose numatoma:

- Ilgalaikės priežiūros modelio (integruojančiam slaugos ir socialines paslaugas) diegimas

2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Šiame dokumente ilgalaikės priežiūros klausimas aptariamas viename iš vyriausybės programos punktų.

Punkte 4.3. Vyriausybės programos projektas – sveikatos sistemos atsparumas grėsmėms ir pasirengimas ateities iššūkiams, projekto įgyvendinimui numatomos priemonės: 4.3.7. numatoma priemonė – parengti ir pateikti pasiūlymus dėl ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelio įgyvendinimo Lietuvoje (suorganizavus viešąsias konsultacijas su socialiniais partneriais), 4.3.8. Parengti ir patvirtinti teisės aktus, reglamentuojančius ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo modelio įgyvendinimą Lietuvoje, 4.3.9. Parengti ir patvirtinti ilgalaikės priežiūros paslaugoms teikti reikalingos infrastruktūros pritaikymo ir modernizavimo veiksmų planą ir pradėti jį įgyvendinti.

3) Plėtos programos

- 2021-2030 m. socialinės sutelkties plėtos programa

Plėtos programoje išskirta spręstina problemos priežastis – nekoordinuotai ir nekompleksiškai teikiamos socialinės integracijos, sveikatos bei ugdymo paslaugos negalią turintiems asmenims, tam spręsti numatoma priemonė – sukurti tvarią nestacionarios ilgalaikės priežiūros sistemą.

Būstas ir parama benamiams.

1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Nacionaliniame pažangos plane, būsto ir paramos benamiams klausimai iškeliami 2 strateginio tikslo uždaviniuose.

IV skyriaus, 2 strateginio tikslo – didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtraukti, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį. Dokumente įvardijama aprūpinimo būstu problema ir mastas, teigiama, kad poreikis socialiniam būstui yra itin didelis. Išskiriamos dvi visuomenės grupės, kurioms tinkamas būstas rinkoje neprieinamas arba sunkiai prieinamas – neįgalieji ir gausios šeimos. Siūlomos priemonės problemos sprendimui:

- Socialinio būsto poreikio patenkinimas nuo jo laukiančių asmenų (šeimų) skaičiaus, proc. Plane pateikiama, kad pradinė reikšmė 2020 m. 7,9 proc., iki 2030 m. bus siekiama įgyvendinti 88 proc. nuo būsto laukiančių asmenų skaičiaus.

2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Būsto ir benamystės tema išskirta 3.1. Vyriausybės programos projekte – individualius asmens poreikius atitinkančios socialinės paslaugos, šio projekto įgyvendinimui numatytos priemonės: 3.1.12. Sukurti sisteminių koordinuoto benamystės prevencijos, jos pažinimo ir paslaugų teikimo benamiams modelį. 3.4. Vyriausybės programos projektas – darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimas. Lygios galimybės, šiame projekte numatomos priemonės: 3.4.2. Parengti ir priimti Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, siekiant vienišiemis tėvams sudaryti palankesnes socialinio būsto nuomos sąlygas, taip pat didinti teikiamos paramos būstui adekvatumą ir prieinamumą, 3.6.3. Nustatyti ilgalaikės būsto prieinamumo vystymo kryptis, atsižvelgiant į Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 2021-2022 m. planuojamo atlikti tyrimo / studijos prieinamo būsto Lietuvoje tematika rezultatus ir rekomendacijas.

3) Plėtros programos

- 2021-2030 m. socialinės sutelkties plėtros programa

Išskiriama problema susijusi pažeidžiama visuomenės grupe – benamiais ir socialine atskirtimi dėl socialinės šios grupės elgsenos. Priemonės numatytos šiai problemai – plėtoti socialinės integracijos priemones labiausiai pažeidžiamoms grupėms, sumažinti pažeidžiamų visuomenės grupių teritorinius skirtumus. Dar viena išskirta problema šioje plėtros programoje – būsto prieinamumas. Priemonės numatytos problemai – didinti būsto prieinamumą pažeidžiamiesiems asmenims, sumažinti pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės teritorinius skirtumus.

Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis.

1) Nacionalinis pažangos planas (NPP):

Nacionaliniame pažangos plane, galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis, klausimai iškeliami 2 strateginio tikslo viename iš uždavinių ir 5 strateginio tikslo uždaviniuose.

IV skyriaus, 2 strateginio tikslo uždaviniais numatoma:

Mažinti energetinį skurdą su kuriuo susiduria socialiai pažeidžiami asmenys. Numatomas rodiklis (Namų ūkių, kurie energijos išlaidoms skiria didelę dalį savo pajamų, dalis), 2016 m. reikšmė – 17,1 proc., siektina reikšmė – 8,6 proc.

IV skyriaus, 5 strateginio tikslo uždaviniais numatoma:

Pagerinti šalies vidaus susisiekimo sistemą, didinti junglumą tarp miestų, mažinti kaimo ir mažų ir vidutinių miestų atokumą, transporto srautus miestuose. Taip pat gerinti namų ūkių prieigą prie interneto paslaugų, numatomas rodiklis (Namų ūkių, turinčių galimybę naudoti 100 Mbps spartos interneto ryšį, dalis), 2019 m. rodiklis – 69 proc., siektina reikšmė 2030 m. – 100 proc.

2) Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planas:

Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis, klausimai iškeliami trejuose Vyriausybės programos projektuose.

Vyriausybės programos projekte – ateities susisiekimo sistema (5.7.) numatyta priemonė 5.7.4. Reformuoti tarpmiestinio susisiekimo sistemą, užtikrinant patogų susisiekimą tarp regionų centrų tolumo susisiekimo autobusais maršrutus suderinti su geležinkelio maršrutais ir vietinio susisiekimo sistema. Vyriausybės programos projekte – regioninės politikos decentralizavimas (7.1.) numatoma priemonė 7.1.7. Sudaryti lygias galimybes gauti kokybiškas viešąsias paslaugas visų regionų gyventojams. Vyriausybės programos projekte – socialinis kultūros ir meno stiprinimas ir visavertis įgalinimas (2.2), numatoma priemonė 2.2.4. Didinti kultūros ir visuomenės informavimo paslaugų prieinamumą žmonėms su negalia ir socialinės atskirties grupėms, pritaikyti informacinę infrastruktūrą, užtikrinti teisę savarankiškai dalyvauti kultūroje.

Taigi apibendrinant išanalizuotas priemones ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimui Lietuvoje, galima teigti, kad visų dokumentų turinyje analizuojamos ir pateikiamos priemonės gana panašios. Vertinant NPP, Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planą, plėtros programas, daugelis išskirtų priemonių sutampa. Nacionaliniame pažangos plane numatomi uždaviniai, daugiausiai sutelkti į

ES socialinių teisių ramstį, 2 tikslo priemonėse. Kaip jau minėta, analizuojant statistinius rodiklius, politinių priemonių reikia imtis dėl visų strategijos „Socialinė apsauga ir įtrauktis“ srities principų. Tačiau ypatingas dėmesys turėtų būti sutelktas į senatvės pajamų ir pensijų, būsto ir paramos benamiams bei galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis principus. Vertinant priemones numatytas analizuotuose dokumentuose, temos būsto ir paramos benamiams kontekste, numatyta priemonių, kurios susijusios su socialinio būsto prieinamumu, teikiama pagalba benamiams, parama įsigyjant būstą, šios priemonės yra sveikintinos, tačiau statistikos analizėje išskirta problema – prastos apgyvendinimo sąlygos tarp nuomininkų, pagalbos priemonėse neminimas. ES socialinių teisių ramstyje išskirti tikslai šiam principui – kokybiškas socialinis būstas arba teikiama parama aprūpinant būstu, tinkamos pagalbos ir apsaugos suteikimas nuo priverstinio iškeldinimo, benamių socialinės įtraukties skatinimas. Iš dalies priemonės atitinka strategijos tikslus, tačiau pasigendama daugiau priemonių pažeidžiamų asmenų teisei į tinkamą pagalbą ir apsaugą nuo priverstinio iškeldinimo ir būsto netekimo, būstų kokybės gerinimo. Senatvės pajamų ir pensijų temos numatytose priemonėse įvardytos priemonės susijusios su skurdo ir socialinės atskirties vyresnių žmonių tarpe, mažinimu. Įvardytos problemos statistinėje rodiklių analizėje taip pat parodė, kad socialinė atskirtis ir skurdas yra labai didelis iššūkis Lietuvai, ES kontekste. ES socialinių teisių ramsčio pagrindiniai tikslai šiam principui, kad kiekvienas senatvėje turėtų teisę į tinkamus išteklius, užtikrinančius orų gyvenimą, taip pat lygios galimybės vyrams ir moterims gauti pensiją bei visi į pensiją išėję darbuotojai turi teisę gauti pensiją, proporcingą jų įmokoms ir užtikrinančią tinkamas pajamas. Dokumentuose numatyti tikslai gana ambicingi, tačiau tikėtina, kad užsibrėžtos priemonės nebus išpildytos, siekiant įvykdyti visus strategijos tikslus. Kitos temos, kurių statistiniai rodikliai reikalauja numatytų politinių pokyčių – galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis, minimalios pajamos, sveikatos priežiūra, ilgalaikė priežiūra, vaikų priežiūra ir parama. Galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis temoje numatytos priemonės apsiriboja susiekimo gerinimu, energetinio skurdo mažinimu, interneto ryšio prieiga. Šios priemonės yra labai svarbios Lietuvai, tačiau vertinant statistinių rodiklių rezultatų analizę bei ES socialinių teisių ramsčio tikslus, taip pat turėtų būti įtrauktos vandens tiekimo, sanitarijos gerinimo priemonės. Minimalių pajamų temoje išskirtos priemonės yra susijusios su strategijos tikslais, kurie numato, kad neturintys pakankamai lėšų asmenys, turi gauti tinkamo dydžio minimalias pajamas, kurios užtikrintų orų gyvenimą, taip pat gautų reikalingas paslaugas, būtų skatinama integracija į darbo rinką. Sveikatos priežiūra, yra kita tema, kuri priskirta prie priemonių reikalaujančių dėmesio. ES socialinių teisių ramsčio tiksluose numatyta, kad visi turi teisę laiku gauti kokybiškas ir įperkamas prevencines ir gydomosios medicinos paslaugas. Analizuotuose dokumentuose numatytos priemonės sutampa su strategijos tikslais. Ilgalaikė priežiūra yra principas,

kuris reikalauja nemažai priemonių, žvelgiant į rodiklių analizę. ES socialinio teisių ramsčio tikslas numato, kad kiekvienas asmuo turi teisę į kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas, teikiamas namuose ir bendruomenėje. Analizuotuose dokumentuose numatoma diegti ilgalaikės priežiūros modelį Lietuvoje, todėl galima teigti, kad šį principą laiku bus sudėtinga įgyvendinti, turint omenyje Lietuvos skiriamas mažas išlaidas šiai sričiai ir problemos mastą. Vaikų priežiūros ir paramos srityje ryški Lietuvos problema yra vaikų skurdo rizikos lygis, ES šalių narių kontekste. Šis iššūkis minimas ir analizuotų dokumentų priemonėse, kurios sutampa su ES socialinio teisių ramsčio prioritetiniais tikslais. Galima teigti, kad jei dalis priemonių bus įgyvendinta, šiose srityse bus dalinis postūmis.

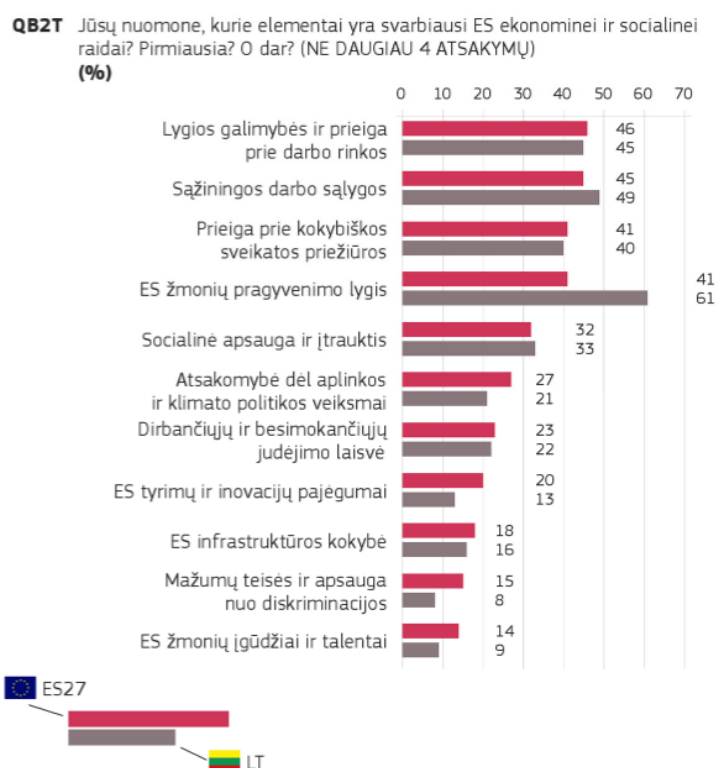
6.3. Prielaidos politiniam spaudimui dėl strategijos įgyvendinimo

Apklausų analizę sudaro kiekybinio tyrimo Eurobarometro „Social Issues“ (2020) apklausos rezultatų analizė ir kokybinio tyrimo, pusiau struktūruoto interviu analizė, papildant kiekybinio tyrimo atsakymus. Kiekybinės apklausos respondentai – ES šalių-narių apklaustieji bei išskiriami Lietuvos tyrimo dalyvių atsakymai. Ši apklausa reprezentuoja bendrą europiečių ir Lietuvos gyventojų nuomonę. Tuo tarpu, kokybinio tyrimo pusiau struktūruotas interviu sukonzentruotas į asmenis, patiriantčius skurdą, besinaudojančius socialinėmis paslaugomis Lietuvos nevyriausybiniuose organizacijose. Kiekybinio tyrimo apklausa sudėliota į tris pagrindinius blokus – žmonių požiūris į socialines problemas Lietuvoje ir ES, suvokimas ir nuomonė apie ES socialinių teisių ramstį, žmonių požiūris į socialinės Europos ateitį. Ši empirinio tyrimo dalis skirta politinių srovių (3P) teorinės prieigos trečiai daliai ir paskutiniam uždaviniui įgyvendinti, siekiant išsiaiškinti, kokios yra prielaidos politiniam spaudimui dėl strategijos įgyvendinimo.

1. Žmonių požiūris į socialines problemas Lietuvoje ir ES

Pirmajame QB1 klausime, europiečių yra teiraujama, ar jiems asmeniškai yra svarbi socialinė Europa (angl. social Europe), t. y. Europa, kuri įsipareigojusi užtikrinti lygias galimybes, patekimą į darbo rinką, sąžiningas darbo sąlygas ir socialinę apsaugą bei įtrauktį. Net 42 proc. apklaustųjų, socialiai atsakinga Europa yra labai svarbi, 46 proc. – gana svarbi. Tik 11 proc. asmenų turi kitą nuomonę (9 proc. nelabai svarbi, likusiems nesvarbi arba pažymėjo, kad nežino). To paties klausimo paklausus Lietuvos gyventojų, rezultatai labai panašūs, jiems kaip ir didžiąjai daliai Europos, socialiai atsakinga Europa, kurioje užtikrintos lygios galimybės visiems, patekimas į darbo rinką, sąžiningos darbo sąlygos bei socialinė apsauga ir įtrauktis, yra svarbi (88 proc. Lietuvos respondentų teigė, jog jiems socialinė Europa yra labai svarbi arba gana svarbi).

Toliau respondentų buvo klausiama, kurie, jų nuomone, elementai yra svarbiausi Europos ekonominiam ir socialiniam vystymuisi (QB2T klausimas), buvo galima pasirinkti iki keturių atsakymo variantų. Daugiausiai europiečių svarbiausia yra lygios galimybės ir patekimas į darbo rinką (46 proc.), taip pat sąžiningos darbo sąlygos (45 proc.), galimybė gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas (41 proc.) ir gyvenimo lygio užtikrinimas ES (41 proc.). Mažiausiai tiek ES bendrai, tiek Lietuvos apklaustieji rinkosi – žmonių gyvenančių ES įgūdžius ir talentus (14 proc.), mažumų teises ir apsaugą diskriminacijos atvejais (15 proc.) ir infrastruktūros kokybę ES (18 proc.) Tuo tarpu, Lietuvos respondentų atsakymai šiek tiek išsiskyrė, kaip svarbiausias elementas pasirinktas tinkamas gyvenimo lygio užtikrinimas ES (61 proc.), sąžiningos darbo sąlygos (49 proc.), lygios galimybės ir patekimas į darbo rinką (45 proc.).

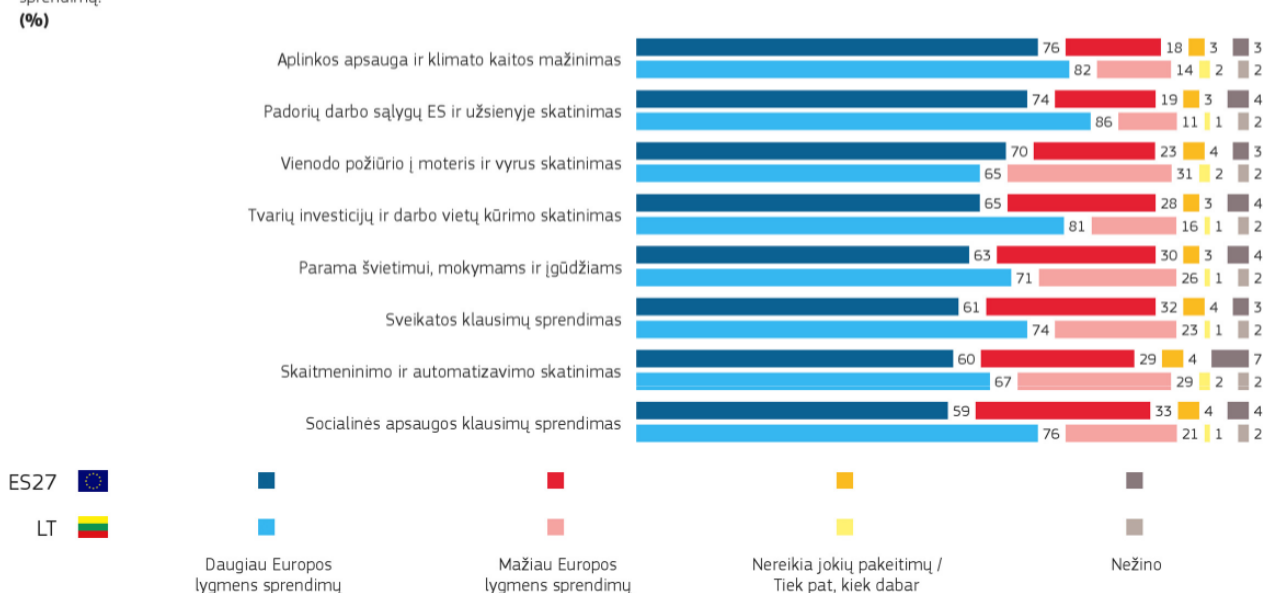
21 pav. Elementai svarbiausi ES ekonominei ir socialinei raidai, 2020

Šaltinis: Eurobarometro apklausa „Social Issues“: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>

Paskutiniame šio bloko klausime (QB4), prašoma, kiekvienoje iš nurodytų sričių, nurodyti, ar Europos lygmeniu turėtų būti priimama daugiau sprendimų, ar priešingai, Europos lygmeniu jų turėtų būti mažiau. Nurodytos sritys – aplinkos apsauga ir klimato kaitos mažinimas, tinkamų darbo sąlygų skatinimas ES, vienodo požiūrio į moteris ir vyrus skatinimas, tvarių investicijų ir darbo vietų kūrimo skatinimas, švietimo, mokymosi skatinimas, sveikatos problemų sprendimas, skaitmenizavimo ir

automatizavimo skatinimas, socialinės apsaugos problemų sprendimas. Europiečių požiūriu šioms sritims reikia skirti daugiausiai dėmesio, tačiau dažniausiai minimos - aplinkos apsauga ir klimato kaitos mažinimas (76 proc.), tinkamų darbo sąlygų skatinimas ES (74 proc.). Išskiriant Lietuvos respondentus, daugiausiai dėmesio Europos Sąjungos mastu, turėtų būti skiriama tinkamoms darbo sąlygoms ES (86 proc.), aplinkos apsaugai ir klimato kaitos mažinimui (82 proc.), tvarioms investicijoms ir darbo vietų kūrimo skatinimui (81 proc.), taip pat socialinės apsaugos problemų sprendimams (76 proc.). Įdomu tai, kad europiečių teigimu, prie socialinės apsaugos problemų sprendimo (33 proc.) ES turėtų prisidėti mažiau. Taip pat ES mažesnio dėmesio, europiečių respondentų teigimu, reikėtų sveikatos problemų sprendime (32 proc.), švietimo, mokymosi skatinime (30 proc.). Tuo tarpu, Lietuvos apklaustieji teigė, kad mažiau ES įsikišimo į sprendimų priėmimą reikia vienodo požiūrio į moteris ir vyrus skatinime (31 proc.), skaitmenizavimo bei automatizavimo skatinime (29 proc.).

QB4 Kalbant apie kiekvieną iš šių sričių, nurodykite, ar manote, kad turėtų būti priimta daugiau Europos lygmens sprendimų, ar, priešingai - mažiau Europos lygmens sprendimų.

22 pav. Nuomonė dėl Europos lygmeniu priimamų sprendimų, 2020

Šaltinis: Eurobarometro apklausa „Social Issues“: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>

Įdomu tai, kad atlikto kokybinio tyrimo metu, informantai išskyrė **socialines problemas**. Nors kiekybinės apklausos metu, respondentai paminėjo, kad jų manymu, socialinei ir ekonominei ES plėtrai nėra itin svarbios mažumų teisės, apsauga, patiriantiems diskriminaciją, tačiau kokybinio tyrimo dalyviai išskyrė nemažai skirtingų būtent jiems kylančių socialinių problemų ir dominavo – negalią turinčių asmenų diskriminacija.

Tai aš manau, kad ta neįgaliųjų įtrauktis, tai yra labai svarbu, nes paprastai darbdaviai nelabai nori įdarbinti neįgalių žmonių (Interviu nr. 2)

Informantai dalinasi patirtimi, kai valstybinių įstaigų darbuotojai siūlo žmogui rinktis gyventi institucijoje, vietoje to, kad ieškotų darbo ir siektų įgalinimo visuomenėje. Taip pat pasitaiko ir kitų diskriminacijos apraiškų iš įvairių įstaigų darbuotojų, stigmatizuojamas būtent negalia turintis asmuo.

<...> iš valdiškų įstaigų rekomendacijų eiti į kažkokių tai slaugos namus, o esu pilnai veiksnus ir dar fiziškai dar sugebu kažką dirbt be stiprių apribojimų... mane jau visiškai nurašyt bando. (Interviu nr. 5).

<...> netgi tos pačios įstaigos darbuotojai jau visai kitaip žiūri į tokius, kurie yra kaip pavyzdžiui, pas mane su intelektu viskas tvarkoj, tačiau su nervais yra ir biški kitaip. Tai į tokius jau visai kitaip žiūrima. (Interviu nr. 5). <....> kas liečia įsidarbinimus... darbo biržos... atsainiai žiūri, jeigu tu turi atitinkamo tipo neįgalumą... (Interviu nr. 5).

Taip pat tiriamiesiems kylanti socialinė problema - aplinkos nepritaikymas neįgaliesiems. Informantai dalinasi patirtimi, kai susidūrė tik su formaliu pritaikymu, tačiau realybėje pasiekti vieno ar kito objekto negalėjo.

<...> ne kartą matęs tokį bajorį, kad ir neįgaliem įvažiavimas ar ten dar kažkas. O ženklas yra, o sąlygų nėra... (Interviu nr. 5). <...> mažiau tokių triukų, kad prieini ir ar neregiam kažkoks ženklas labiau pritaikytas ar ką, o pasirodo tokių sąlygų netgi nėra. Va tokių triukų galėtų būt mažiau (Interviu nr, 5).

<...> turiu vieną pažįstamą, kuriam su regėjimu yra, tai pastoviai vargšas užsirauna, tai kažkur atsitrenkia... (Interviu nr. 5) <...> tualetai užrakinti, nu, su negalia. Nu, prekybcentriuose (Interviu nr, 6).

Tyrimo dalyviai taip pat susiduria su susisiekimu, transporto prieinamumo problema. Ypač sudėtinga asmenims, gyvenantiems regionuose, kaimo vietovėse, kur autobusai dažnai nevažiuoja. Informantai teigė, kad asmeniui, kuris neturi pajamų nusipirkti automobilį ar tiesiog yra vyresnio amžiaus, tai didelis iššūkis. Tyrimo dalyviai teigia, kad kur kas geriau būtų gauti pagalbą arčiau namų, nes važinėti labai sudėtinga.

Joo, yra mažesni kaimeliai, ten kur yra mažas susisiekiamumas, tiek žmonėms ten.. ko gero žmonės ten ir nesulaukia tos tinkamos galbūt pagalbos (Interviu nr. 1) Kur žmogus senas gali į tą centrą nuvažiuoti? Dabar autobusai nevažinėja, tai gerai, jei kas turi mašiną, o jeigu seni žmonės kur nors, sunku pasiekti, transportas.. geriau būtų, jeigu arčiau žmogaus, pagalbą gauti.. (Interviu nr. 3). Pažiūrėkit, kiek

rajonuose vargsta žmonės, Negali papulti ir toli kur nors važiuoti (Interviu nr. 3). Nu, ir susisiekimas ir nu, ta prasme, nieko gero iš tikro žmogui (Interviu nr. 6).

Kita išryškėjusi subkategorija – žmonių nenorėjimas kreiptis pagalbos ir nepasitikėjimas. Čia informantų nuomonės šiek tiek išsiskyrė. Viena iš tyrimo dalyvių teigė, kad kreipiantis pagalbos, jos žmogus visada sulauks, tačiau kita informantė buvo linkusi nepasitikėti valstybės institucijomis.

Gal mažai kreipiasi patys žmonės, tiesiog... kai kreipiesi pagalbos, visada tu jos sulauksi, bet kai nėra kreipiamasi, atrodo, kad žmonės patys nebando, tai vat galbūt ir nėra tada užtikrintas tas dalykas (Interviu nr. 1). Nu, nu ką žinau, mūsų giminė niekuo netiki, tai ir niekur nesikreipia <...> jeigu nesikreipia, reiškia nepasitiki (Interviu nr. 6).

Tyrimo dalyviai išreiškė nuomonę, jog svarbu paminėti – brangias sveikatos paslaugas. Keli informantai paminėjo, kad labai sunku gauti reikiamas paslaugas, kurios būtų kokybiškos, kai trūksta lėšų.

Nu, tai tu žinai, kur kas mieste, kas dirba, nu tai varytum ten, bet kai lėšų neturi, tai tu, tu ir sėdi... be tų paslaugų (Interviu nr. 6). Na, bent jau, kas liečia sveikatą, tai kai kuriems tikrai nėra užtikrintos, kadangi kai kurie žmonės negali net, tarkim, susimokėti už tas sveikatos paslaugas, nėra, pavyzdžiui, to socialinio draudimo (Interviu nr. 4).

Kita išskylanti socialinė problema – vyresnio amžiaus asmenų diskriminacija. Tyrimo dalyviai išskyrė situacijas, kai patiria diskriminaciją dėl savo amžiaus. Buvo pažymėta, kad darbdaviai dažnai nenori įdarbinti vyresnio asmens. Taip pat informantai paminėjo, kad jų gaunamos pensijos yra per mažos, ypač lyginant su kitomis ES valstybėmis.

<...> darbdaviai nenori įdarbinti vyresnių arba prie pensijos arti (Interviu nr. 2). <...> per mažos, pensijos, palyginus <...> palyginus pagal kitas respublikas, kaip valstybės, tai aišku, kad mes „biedniausi“ (Interviu nr. 3).

Dar viena tyrimo dalyvių išskirta socialinė problema - paslaugos per mažai individualizuotos. Informantai pateikė pavyzdžių, kai dėl įvairių biurokratinių trikdžių, sudėtinga gauti priklausančias išmokas ar paslaugas. Dažnai numatyti standartai, kurie kiekvienam individualiam asmeniui ne visada tinka.

Jo, mažai pritaikyta prie žmogaus. Kažkokia biurokratija, kažkokie standartai ir žmogus turi tilpti į tuos standartus, į tas taisykles (Interviu nr. 2)

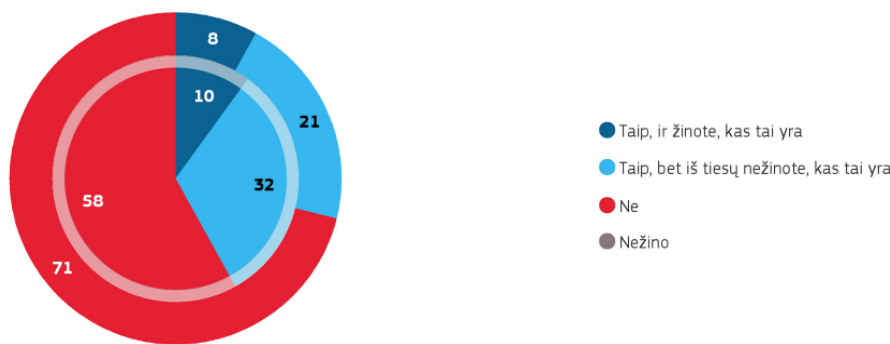
Informantai taip pat kalbėjo ir apie benamystės problemas. Asmenys, negalintys gauti būsto ar jį praradę, susiduria su benamių diskriminacija. Vienas iš tyrimo dalyvių pateikė pavyzdį iš savo patirties, kai dėl ligos praradęs būstą, jaučiasi bejėgis ir mano, kad situacija yra itin sudėtinga. Kitas išsūkis, kai sunku patekti į darbo rinką, dėl socialinės elgsenos konstruktyvumo visuomenėje, žmonės nepasitiki asmenimis, kurie turi kriminalinę patirtį, dėl to dar sunkiau integruotis.

Dabar gyvenu, kadangi būsto neturiu, dėl ligos praradau, tai gaunas taip, kad išsikaupti 0 šansų (Interviu nr. 5). <...> kas liečia benamius, tai jiems labai mažai, kas kur nori, ypač, jei dar turi kokią ten, kriminalinę, neduok Dieve, patirtį, tai išvis tada.. (Interviu nr. 5)

2. Suvokimas ir nuomonė apie ES socialinių teisių ramstį.

QB5 klausime, apklausos dalyviai supažindinami su faktu, kad 2017 m. ES paskelbė Europos socialinių teisių ramstį, kuriame numatyta 20 principų, skirtų remti sąžiningą ir gerai veikiančią darbo rinką ir socialinio aprūpinimo sistemas ES. Respondentų teirujamasi, ar yra girdėję, skaitę ar matę ką nors apie ES socialinių teisių ramstį prieš apklausą. Net 71 proc. apklaustųjų europiečių nėra girdėję apie šią strategiją, 21 proc. yra girdėję, tačiau nežino kas tai yra ir tik 8 proc. žino ES socialinių teisių ramstį. Tuo tarpu, Lietuvoje 58 proc. apklaustųjų nėra girdėję apie ramstį, 32 proc. yra girdėję, bet nežino, kas tai yra ir 10 proc. yra susipažinę su ES socialinių teisių ramsčiu.

QB5 2017 m. ES paskelbė Europos socialinių teisių ramstį. Jį sudaro 20 pagrindinių principų ir teisių, pagal kurias siekiama remti sąžiningas ir gerai veikiančias darbo rinkas bei geroves sistemas ES. Ar iki šios apklausos esate ką nors girdėjęs (-usi), skaitęs (-usi) ar matęs (-usi) apie Europos socialinių teisių ramstį? (%)

ES27 Išorinė grafiko dalis

LT Vidinė grafiko dalis

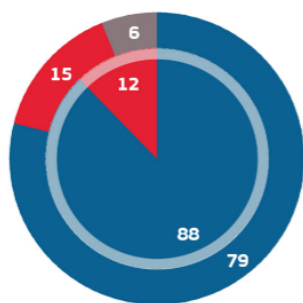
23 pav. Nuomonė apie ES socialinių teisių ramstį, 2020

Šaltinis: Eurobarometro apklausa „Social Issues“: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>

Kiti šio bloko klausimai buvo užduodami tik tiems respondentams, kurie yra susipažinę su ES socialinių teisių ramsčiu. Apklausiamųjų buvo klausiama, kiek jie sutinka / nesutinka su pateiktais teiginiais. Pirmasis teiginys: Ši iniciatyva sustiprins užimtumą ir socialinę įtrauktį visoje ES. 79 proc. ES šalių narių apklaustųjų, pažymėjo, kad sutinka su šiuo teiginiu. 15 proc. – nesutinka, o 6 proc. nežino. Kiek didesnis procentas Lietuvos apklaustųjų (88 proc.) teigė, kad sutinka su teiginiu, kad ES socialinių teisių ramsstis sustiprins užimtumą ir socialinę įtrauktį ES. 12 proc. Lietuvos respondentų – nesutinka su teiginiu.

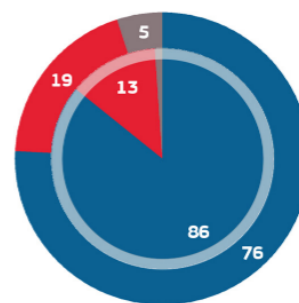
Kitas pateiktas tyrimo dalyviams teiginys – ES socialinių teisių ramsčio sėkmė priklausys nuo šių teisių įgyvendinimo jų šalyse. 76 proc. ES šalių narių apklaustųjų sutinka, kad ramsčio sėkmė jų šalyse priklausys nuo strategijoje numatytų teisių įgyvendinimo, 19 proc. respondentų nesutinka su šiuo teiginiu, o 5 proc. neturi nuomonės šiuo klausimu. Tuo tarpu, net 86 proc. Lietuvos respondentų sutinka su minėtu teiginiu, 13 proc. nesutinka. Atliktos kokybinės apklausos dalyvių, interviu metu apie ES socialinių teisių ramsčių, klausiama nebuvo.

QB6.1 Kiek sutinkate arba nesutinkate su šiais teiginiais apie Europos socialinių teisių ramsčių?
Ši iniciatyva didins užimtumą ir socialinę įtrauktį visoje ES. (%)

ES27 ■ Išorinė grafiko dalis LT ■ Vidinė grafiko dalis

QB6.2 Kiek sutinkate arba nesutinkate su šiais teiginiais apie Europos socialinių teisių ramsčių?
Europos socialinių teisių ramsčio sėkmė priklausys nuo šių teisių įgyvendinimo (MŪSŲ ŠALYJE) (%)

ES27 ■ Išorinė grafiko dalis LT ■ Vidinė grafiko dalis

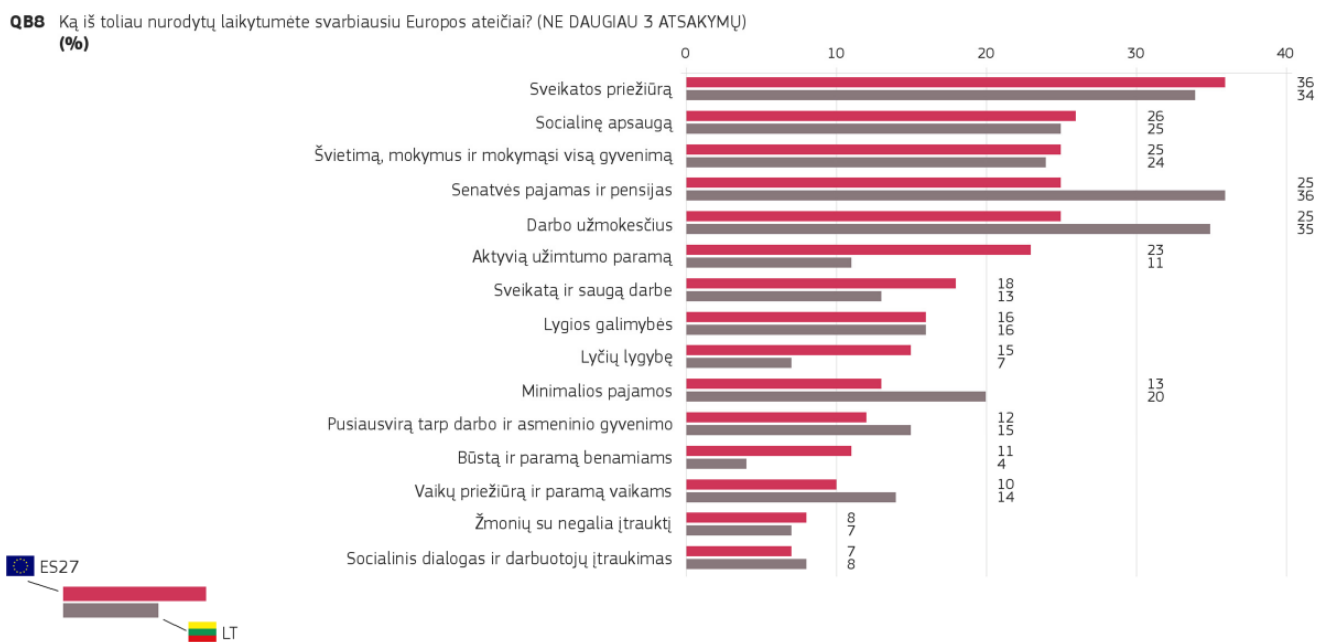
24 pav. Teiginiai dėl ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo, 2020

Šaltinis: Eurobarometro apklausa „Social Issues“: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>

3. Žmonių požiūris į socialinės Europos ateitį

Šiame apklausos bloke, respondentų klausiama, kurie iš pateiktų elementų yra svarbiausi Europos ateičiai, respondentai galėjo pasirinkti maksimaliai tris atsakymo variantus. Dažniausiai europiečiai rinkosi sveikatos priežiūrą (36 proc.), socialinę apsaugą (26 proc.), švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą

(25 proc.) bei senatvės pajamas ir pensijas (25 proc.). Lietuvos respondentai, atsakydami į šį klausimą dažniausiai rinkosi senatvės pajamas ir pensijas (36 proc.), darbo užmokestį (35 proc.), sveikatos priežiūrą (34 proc.), taip pat socialinę apsaugą (25 proc.) ir švietimą / mokymąsi visą gyvenimą (24 proc.). Kaip mažiausiai svarbius elementus, europiečiai rinkosi – socialinį dialogą ir darbuotojų įtraukimą (7 proc.), taip pat negalią turinčių asmenų įtrauktį (8 proc.). Lietuvos apklaustieji, kaip mažiausiai svarbius aspektus, pasirinko – būstą ir paramą benamiams (4 proc.), lyčių lygybę (7 proc.) bei negalią turinčių asmenų įtrauktį (7 proc.).

25 pav. Elementai svarbiausi Europos ateičiai, 2020

Šaltinis: Eurobarometro apklausa „Social Issues“: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>

Viena iš labiausiai akcentuotų kokybinio tyrimo dalyvių temų – **aktualiausias socialinės teisės ir garantijos**. Nepriteklių patiriantys asmenys paminėjo nemažai jiems aktualių garantijų bei socialinių teisių. Viena iš daugiausiai kartų paminėtų – sveikatos priežiūros aktualumas. Tyrimo dalyviai akcentavo, kad svarbu, jog sveikatos priežiūra būtų užtikrinta kiekvienam, kaip garantija. Viena, iš informančių teigė, jog jai sveikatos apsauga aktuali būtent dėl prastos asmeninės sveikatos būklės, todėl galima teigti, kad remiamasi asmenine patirtimi.

Svarbiausia garantija yra, garantija į gydymą (Interviu nr. 6). Bent jau man svarbiausia yra sveikata, kurios beveik nebeturiu. Tai tikrai dėl to ir aktualu (Interviu nr. 4) <...> sveikatos priežiūra, turėtų žmogui būt užtikrinta (Interviu nr. 2)

Kalbant apie sveikatos priežiūros aktualumą, analizuojant interviu, išryškėjo subkategorijos, kurios daugiausiai sukoncentruotos į trūkumus sveikatos apsaugos sistemoje. Informantai koncentravosi į neigiamas patirtis su medikais, ilgą laukimo trukmę pas specialistus, švietimo ir komunikacijos sveikatos apsaugos sistemoje trūkumą, taip pat buvo paminėtas piliečių trumparegiškumas pandemijos kontekste. Viena iš tyrimo dalyvių akcentavo didelį nepasitikėjimą medicinos specialistais ir teigė, jog vengia kreiptis į medikus, ypač valstybiniame sektoriuje. Tyrimo dalyvė išreiškė net baimę lankytis gydymo įstaigose, argumentuodama tuo, kad medikai gąsdina ir dažnai yra abejingi. Nuskambėjo patirtis, kai atėjus pas specialistą, pasakoma, jog jeigu yra nustatyta diagnozė, tai su ja ir reikia gyventi. Analizuojant šias patirtis matomas neigiamas nusiteikimas prieš sveikatos priežiūros įstaigas, patyrus abejingumą ir kitas nemalonias patirtis.

<...> kur valdiškai eini, tai ten taip prigąsdina, kad atrodo, ne tik, kad nuo ligos numirsi, bet iš baimės... (Interviu nr. 6). <...> ir visur tas toksai bendražmogiškas abejingumas prikerta. (Interviu nr. 6). <...> sako: „Ko tu čia atėjai? Turi diagnozę ir gyvenk“ (Interviu nr. 6).

Analizuojant interviu, išryškėjo ir ilgo laukimo pas medicinos specialistus, problema. Tyrimo dalyvė teigė, jog pas kardiologą tenka laukti 4 mėnesius, dėl to atsiranda baimė, kad sveikata per tą laiką gali sušlubuoti. Buvo pabrėžiama, kad sveikatos priežiūros sritis ir ilgas laukimo laikotarpis pas specialistus yra ypatingas iššūkis, kuris turi būti keičiamas.

Labai sunku pas kardiologą, aš su širdim turiu problemų, tai 4 mėnesius laukiu. Nu, tai ar širdis gali ilgai laukti, jeigu jinaį sustreikuos? (Interviu nr. 3) Nu, ypatingai tai su medicina. Su tais, pas gydytojus papult. (Interviu nr. 3).

Atsižvelgiant į dabartinę pandemijos situaciją, neliko nepaliesta ir vakcinų tema. Keli iš informantų pastebi komunikacijos nesutapimus sveikatos apsaugos sferoje. Tačiau buvo akcentuotas ir žmonių trumparegiškumas vertinant pandemiją. Viena iš tiriamųjų pasidalino pamąstymu, jog dabartinis dalies žmonių nenoras skiepytis, susijęs su netikėjimu medikais bei sveikatos specialistais. Vienas iš tyrimo dalyvių teigė, kad vertėtų daugiau aiškinti žmonėms pasekmes nepasiskiepijus, o taip pat ir sąmokslų teorijų žalą.

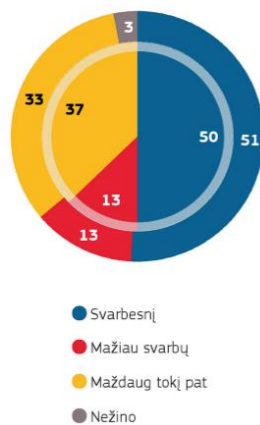
<...> manau, kad didesnio švietimo reikėtų sveikatos srityje <...> vietoj to, kad kažkaip aiškintų, valdžia tik dar labiau pykdo žmones. Komunikacijos 0. (Interviu nr. 2). <...> kodėl Lietuvoj nesiskiepija? Sakau, aš jaučiu, sakau, kad Lietuvoj ilgai medikai tyčiojosi iš žmonių ir dabar jie gauna tą patį, nes jais netiki

(Interviu nr. 6). <...> reikia paaiškinti tiems žmonėms, kurie nesiskiepija, kokios pasekmės <...> kad čia, jie netikėtų, kad jiems su skiepais kažkokius čipus į galvą įdės <...> (Interviu nr. 2).

Respondentų, Eurobarometro apklausoje taip pat buvo teirautasi, ar jie mano, kad ateityje socialinių teisių klausimai vaidins svarbesnį, mažiau svarbų ar maždaug tokį patį vaidmenį, kuriant stipresnę ES. Dauguma ES valstybių narių apklaustųjų (51 proc.) teigė, kad socialinių teisių klausimai vaidins svarbesnį vaidmenį. 33 proc. pasisakė, jog socialinių teisių klausimai bus panašiai svarbūs, o 13 proc. teigė, jog bus mažiau svarbūs. Dauguma Lietuvos apklaustųjų (50 proc.) taip pat pasisakė, jog socialinių teisių klausimai bus svarbesni, 37 proc. teigė, kad bus panašūs, kaip dabar, o 13 proc., kad bus mažiau svarbūs.

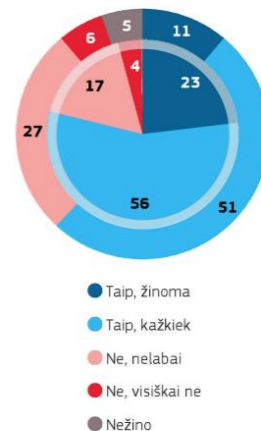
Taip pat tyrimo dalyvių buvo klausama, ar jie mano, jog iki 2030 m. Europoje, socialinis aspektas užims svarbesnį vaidmenį, t. y. Europoje bus užtikrintos lygios galimybės, patekimas į darbo rinką, sąžiningos darbo sąlygos ir socialinė apsauga ir įtrauktis. Daugiausia apklaustų europiečių (51 proc.) teigė, jog taip, tam tikru mastu, iki 2030 m. Europa taps labiau socialiai teisinga. 27 proc. respondentų atsakė, kad ne, ne visai, nors tik 6 proc. visiškai netiki tokiu rezultatu. Tik 11 proc. ES šalių narių apklaustųjų teigė, jog taip, tikrai bus pasiektas tikslas, jog Europa taps socialiai teisinga ir užtikrins lygias galimybes, sąžiningas darbo sąlygas bei socialinę apsaugą. Tyrime dalyvavusieji Lietuvos gyventojai laikosi šiek tiek pozityvesnio požiūrio, 23 proc. apklaustųjų tiki, jog Europa iki 2030 m. taps socialiai teisinga. 56 proc. mano, kad tam tikru mastu rezultatai bus pasiekti. 21 proc. nemano, kad šis rezultatas bus pasiektas.

QB7 Apskritai ar manote, kad ateityje socialinių teisių klausimai vaidins svarbesnį, mažiau svarbų arba maždaug tokį patį vaidmenį kuriant stipresnę ES? (%)

ES27 ■ Išorinė grafiko dalis LT ■ Vidinė grafiko dalis

QB11 Pagalvojus, kas laukia 2030 m., ar, jūsų manymu, Europa bus labiau socialiai (kitais tariant, tokia Europa, kuriai rūpi lygios galimybės, patekimas į darbo rinką, sąžiningos darbo sąlygos, socialinė apsauga ir įtrauktis)? (%)

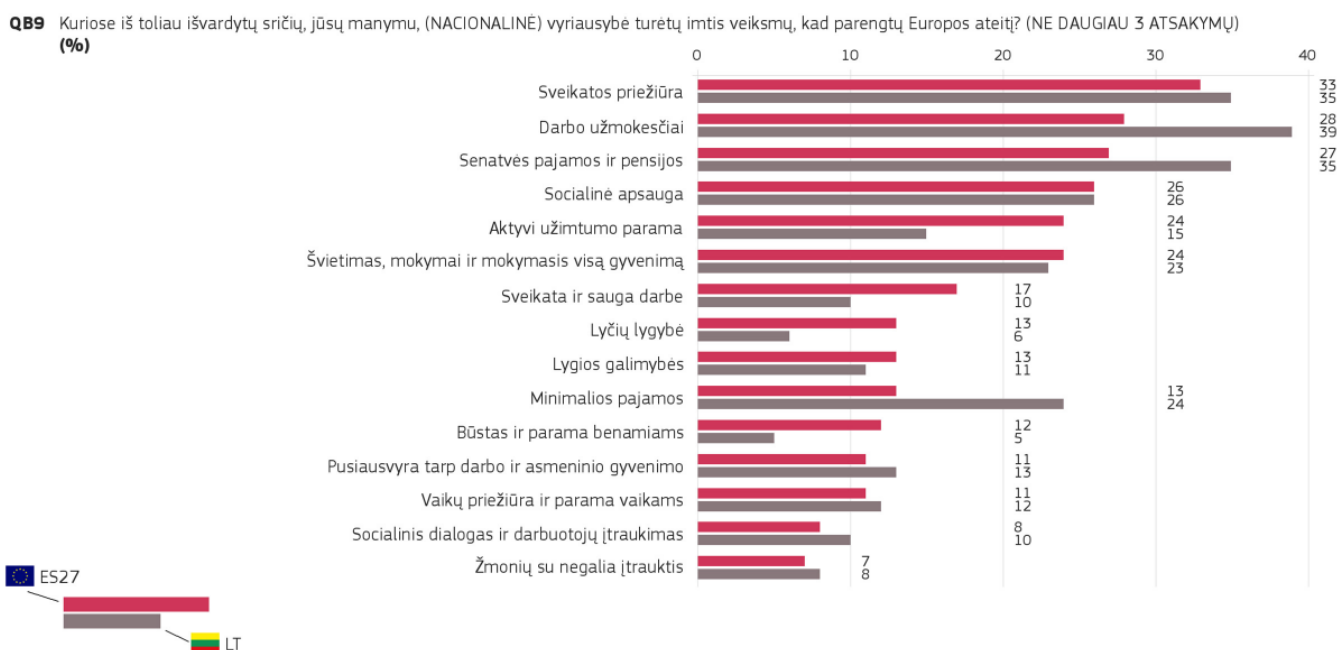

ES27 ■ Išorinė grafiko dalis LT ■ Vidinė grafiko dalis

26 pav. Nuomonė dėl socialinių teisių ES, 2020

Šaltinis: Eurobarometro apklausa „Social Issues“: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>

Papildomai tyrimo dalyvių buvo teirujamasi, kuriose iš pateiktų sričių, valdžia (nacionaliniu lygmeniu), turėtų imtis veiksmų. Tarp bendrų ES šalių narių apklaustųjų atsakymų dominavo sveikatos priežiūra (33 proc.), darbo užmokestis (28 proc.), senatvės pajamos ir pensijos (27 proc.), socialinė apsauga (26 proc.). Respondentų nuomone, mažiausiai dėmesio reikėtų skirti žmonių, turinčių negalią įtraukčiai (7 proc.), socialiam dialogui ir darbuotojų įtraukimui (8 proc.). Lietuvos respondentų nuomone, daugiausiai dėmesys turėtų būti sutelktas į darbo užmokesčius (39 proc.), sveikatos apsaugą bei senatvės pajamas ir pensijas (35 proc.). Mažiausiai atsakymų sulaukė būsto ir paramos benamiams sritis (5 proc.), lygių galimybių (6 proc.), žmonių, turinčių negalią įtrauktis (8 proc.).

27 pav. Sritys, kuriose reikia imtis veiksmų nacionaliniu lygmeniu, 2020

Šaltinis: Eurobarometro apklausa „Social Issues“: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>

Atliekant kokybinį tyrimą, buvo išskirta kategorija - **iššūkiai, užtikrinant socialines teises Lietuvoje**. Tyrimo dalyviai, besinaudojantys socialinėmis paslaugomis akcentavo, jog valdžia priimamais sprendimais, dažnai užkerta kelią gauti įvairias paslaugas. Informantai kritikavo valdžios (nacionaliniu lygmeniu) priimamus įstatymus, akcentavo, jog trūksta praktiškesnio požiūrio nutarimuose.

<...> jeigu vieniems atrodo, kad tau reikia papildomai kažkada kažkokio socialinio darbuotojo, bet sakysim tretiem asmenim atrodo, kad nereikia, o valdžiai atrodo, kad nereikia, ir jie parašo, kad nereikia, tai tie privatūs žmonės gali per galvą verstis, įrodinėti <...> jeigu valstybė pasako, kad ne – reiškia ne

(Interviu nr. 2). <...> turėtų kažkaip praktiškiau žiūrėti ir tuos įstatymus išleidžiant, gal pasikonsultuoti ir su ligoniais, ar jie gali laukti tiek laiko (Interviu nr. 3). Nu, tai čia įstatymai tokie, jie išleidžia tokius įstatymus, tai jų negali pažeisti. Galbūt gydytojai irgi nekalti. Jiems liepta taip, tokiu intervalu, tai viskas, nu ką. Čia dėl tų įstatymų, blogi įstatymai aš sakyčiau, seimo išleidžiami, neapgalvoti (Interviu nr. 3) Valdžia mažai žiūri į tokius atvejus (Interviu nr. 5). Nu, po to, ir nu to žmogiškumo, bet čia grynai kultūros dalis, kultūros dalis... (Interviu nr. 6).

Įdomu tai, kad gana didelė Lietuvos apklaustųjų dalis, kiekybinio tyrimo apklausoje pasisakė už tai, kad nacionaliniu lygmeniu daugiau dėmesio būtų skirta minimalioms pajamoms. Tuo tarpu, kokybinio tyrimo dalyviai, patiriantys skurdo apraiškas, samprotavo ar pajamų užtikrinimas yra valstybės ar pačio asmens rūpestis. Vieni informantai teigė, kad pats žmogus turėtų užsitikrinti minimalias pajamas ir tik tuo atveju, jei to nepasiseka padaryti, tuomet reiktų prašyti valstybės pagalbos. Vienas iš informantų pabrėžė savo liberalią politinę poziciją ir teigė, jog tik tuo atveju, jei asmeniui sunku užsitikrinti minimalų pragyvenimo lygį, reiktų prašyti valstybės pagalbos, jokia būdu nesitikėti, jog viską suteiks valstybė. Kita tyrimo dalyvė kalbėjo apie senatvės pensijų dydžius ir teigė, jog žmogus, kuris neturi žalingų įpročių ir visą gyvenimą dirbo, minimalų pragyvenimą užsidirbo.

Aš kartais gal kiek liberalesnių pažiūrų, tai aš manau, kad žmogus pats turi užsitikrinti sau kažkokį minimalų pragyvenimą. O po to, jeigu sunku net tą minimalų pragyvenimą, nu tada gal ir galim prašyt valstybės pagalbos, bet tik tada, kad padėtų, ne kad viską tik duotų valstybė (Interviu nr. 2). Nu, pragyvenimas, ką čia pragyvenimas, visiems vienodas, žinoma. Tiek tos pensijos, kiek kas uždirbo, didesnės pensijos.. nu ir jei žmogus protingai gyveno, dabar jeigu senas žmogus neturi žalingų įpročių jokių, nerūko, negeria, nu tai ir tos pensijos maždaug, maždaug (Interviu nr. 3)

Kiti tyrimo dalyviai laikėsi nuomonės, jog valstybė turi užtikrinti visas garantijas, o taip pat ir minimalias pajamas kiekvienam piliečiui, jog šis galėtų išgyventi. Informantai pažymėjo, kad šiuo metu tiek atlyginimai už darbą, įvairios išmokos yra per mažos. Svarbu paminėti, kad tiek vidutinis Lietuvos apklaustasis, tiek asmuo, patiriantis nepriteklių, akcentuoja sveikatos priežiūros svarbą ir jos užtikrinimą nacionaliniu lygmeniu. Tai viena svarbiausių sričių, kuri vienodai svarbi abiejų tyrimų dalyviams. Viena iš kokybinio tyrimo dalyvių pajuokavo, kad reikia, kad būtų suteiktos lėšos, jog asmuo galėtų pas odontologą, kuris „tvarko“ dantis, o ne tik juos rauna. Kai kurie tyrimo dalyviai žvelgia į savo individualias patirtis, asmeninius išgyvenimus per juoko, ironijos prizmę.

<...> tikrai turi užtikrinti ir būtent visas tas garantijas tikrai turi užtikrinti, vien dėl to, kad be garantijų, manau, žmonės neišgyventų, ta prasme, tiek dėl sveikatos garantijų, dėl visų pajamų (Interviu nr. 4) Ir

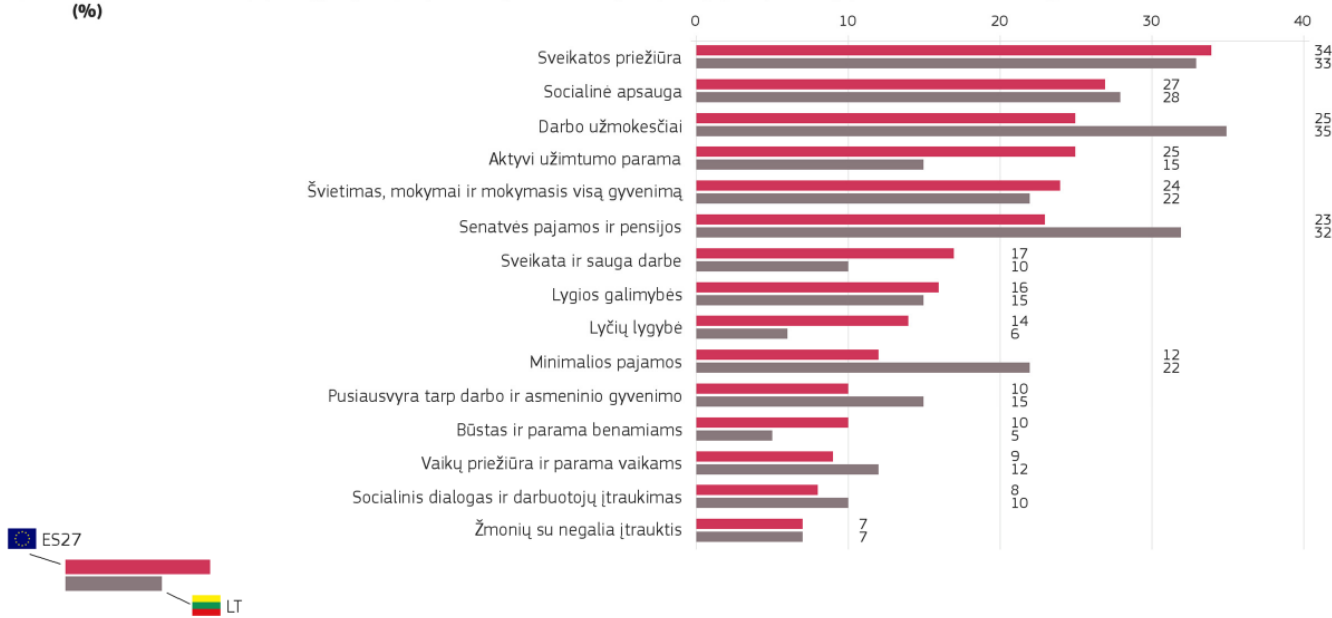
su tom pajamom, galėtų labiau žiūrėt, nes dabartinėm sąlygom, tiek algos atveju, kiek ten neįgaliųjų tos pašalpos, visa kita, yra žiauriai per mažos, kad išgyventum, dabartinėm sąlygom. Nes, pavyzdžiui, mano neįgalumo pašalpa, nesiekia 200 eur. Jeigu eičiau kažkur gyvent, man nėra šansų išgyvent... (Interviu nr. 5). <...> Nu, lėšos, kad būtų suteiktos, nu tokios, kad tu galėtum, nueit ne tik ten, kur dantis rauna, bet ir ir tvarko (nusijuokia) (Interviu nr. 6).

Be to, nepriteklių patiriančių asmenų atsakymuose buvo pažymima įdomi mintis, kad visiems žmonėms visada visko trūks, kad ir kiek visko bus suteikta. Mintis gana filosofinė, nors informantai pažymi įvairias socialines problemas, iššūkius, aktualiausias teises, kurios jiems svarbios, tačiau mano, kad visko užtikrinti nėra įmanoma.

Aš manau, kad nieko užtikrinto šiam pasauly nėra, visi kažką galime.. net jeigu turime, visi galime prarast (Interviu nr. 2). Aišku, visada visko trūks <...> Nes mes žmonės taip jau linkę galvoti, kad mums niekad nebus <...> Mums reikia daugiau ir daugiau (Interviu nr. 1)

Taip pat respondentų buvo klausiama, kuriose iš paminėtų sričių, Europos Sąjunga turėtų imtis veiksmų, kad būtų užtikrinama šviesi Europos ateitis. Tendencingai, europiečiai pasirinko sveikatos priežiūrą (34 proc.), kaip svarbiausią elementą. Socialinė apsauga (27 proc.), darbo užmokestis (25 proc.), aktyvi pagalba siekiantiems įsidarbinti (25 proc.) taip pat buvo pasirinktos kaip labai svarbios, imantis veiksmų dėl Europos ateities. Tendencija išlieka ir mažiausiai dėmesio sulaukusiose srityse – žmonių, turinčių negalią įtrauktis (7 proc.), socialinis dialogas ir darbuotojų įtrauktis (8 proc.). Tuo tarpu, Lietuvos respondentai daugiausiai akcentavo algų aspektą (35 proc.), sveikatos priežiūrą (33 proc.), senatvės pajamas ir pensijas (32 proc.), socialinę apsaugą (28 proc.). Mažiausiai koncentruotasi į sritis, kurios buvo minimos ir ankstesniuose klausimuose, tai būsto ir paramos benamiams sritis (5 proc.), lyčių lygybė (6 proc.) ir žmonių, turinčių negalią įtrauktis (7 proc.).

QB10 Kuriose iš toliau išvardytų sričių, jūsų manymu, ES turėtų imtis veiksmų, kad parengtų Europos ateitį? (NE DAUGIAU 3 ATSAKYMŲ)
(%)

28 pav. Sritys, kuriose reikia imtis veiksmų, ES lygmeniu, 2020

Šaltinis: Eurobarometro apklausa „Social Issues“: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>

Paradoksalu, bet atlikto kokybinio tyrimo, kai buvo apklausti nepriteklių patiriantys asmenys, besinaudojantys socialinėmis paslaugomis, rezultatai parodė, jog informantams svarbiausia sritis – neįgaliųjų įtrauktis. Tyrimo dalyviai pažymėjo ne tik žmonių, turinčių negalią, įtraukties aktualumą, tačiau ir teigė, kad svarbu, jog jis būtų valstybėje efektyvesnis, ko ir pasigendama. Vienas iš paminėtų pavyzdžių, kaip neįgaliųjų įtrauktis galėtų būti užtikrinama, tai integracija į darbo rinką.

Neįgaliųjų įtraukimas jau geriau, į darbo rinką ir panašiai, efektyvesnis būtų (Interviu nr. 5) Nu, sakyčiau, kas man, su neįgaliais, pavyzdžiui, tas įtraukimas... aktualus dalykas (Interviu nr. 5).

Būsto prieinamumas tyrimo dalyviams taip pat vienas aktualiausių. Informantai pažymėjo, kad jiems itin aktualu socialinis būstas, tačiau gauti jį labai sunku. Buvo išskirtos net tam tikros visuomenės grupės, kurioms sudėtinga gauti socialinį būstą, tai neįgalieji. Taip pat buvo paminėta viena svarbiausių garantijų – gyvenamoji vieta. Kartu buvo pažymima, jog benamystės problemos taip pat aktualios ir būsto suteikimas šiai pažeidžiamai visuomenės grupei toks pat svarbus. Čia galima pamatyti atotrūkį tarp skurdą patiriančių asmenų atsakymų ir reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos atsakymų, kai buvo pažymima, jog parama benamiams nėra tokia svarbi, kaip kitos sritys.

Nu, šiaip galėtų užtikrint kažkokias tai, pavyzdžiui, kas liečia būsto klausimą, galėtų biški ir gudriau žiūrėt, ne tai kaip dabar, kad į eilę įstojęs jau keletą metų, o eilė nieko nejuda. Tiek su neįgaliais, su

vaikais ar ką, bet neįgaliesiems – sunkus atvejis. (Interviu nr. 5). Tai visų pirma, svarbiausios garantijos būtų tokios, kad žmogus turėtų kur gyventi. (Interviu nr. 1).

Kokybinio tyrimo dalyviai išskyrė ir kitą svarbią socialinę teisę – asmeninio asistento paslaugą. Tiriamieji, kurie minėjo turintys negalią arba yra senyvo amžiaus, teigė, jog jiems asmeninis asistentas yra itin aktualus. Daugiausiai pagalba namuose reikalinga atliekant buitines darbus, papildomai sveikatos priežiūrai. Taip pat buvo paminėta, kad ši paslauga reikalinga tik žiemą, dėl baimės einant į parduotuvę, susilaužyti, patirti traumą.

Jeigu yra reikalinga kažkokia papildoma sveikatos priežiūra, sakykim, kad kažkoks asistentas ateitų į namus, padėtų kažką pasitvarkyt, tai irgi.. manau, kad yra gerai (Interviu nr. 2). <...> Aš socialinę turiu darbuotoją, kuri ateina, nes vasarą tai aš dar galiu, taip nueiti va į parduotuvę lengviau, o žiemą – sunku, bijau susilaužyt ką nors, ar ką, tai socialinė darbuotoja ateina (Interviu nr. 3).

Be to, su asmeninio asistento paslaugos reikalingumu, kartu tyrimo dalyviai akcentavo ir iššūkius šią paslaugą siekiant gauti. Pagrindinė problema – paslaugos didelė kaina. Vienas iš tiriamųjų teigė, jog kai kuriems žmonėms asmeninio asistento paslauga yra dideli pinigai, todėl turi rinktis, ar turėti asistentą, ar stengtis gyventi be jo pagalbos. Kita informantė, teigia gebanti susimokėti už šią paslaugą, tačiau norėtų, kad ji būtų nemokama, atsižvelgiant į jos amžių ir kad ilgą laiką yra vieniša. Čia išryškėja iššūkis, kai paslauga dažnam yra reikalinga, tačiau gaunant mažas pajamas yra sunkiai pasiekama, neretai tenka susidėlioti prioritetus ir atsisakyti priežiūros.

Nors aš ir moku, bet vis tiek. Būtų normaliai, gerai būtų, jei ir nemokamai ateidinėtų. Tokiam amžiui kaip mano, jau 81 metai bus <...> taip kad galėtų padaryti ir nemokamai tokiam amžiui jau žmogui. Kadangi aš vieniša esu... (Interviu nr. 3). <...> tai ten sakė už valandą kelios dešimtys ir tiem gavosi baisiai dideli pinigai. Tai jau tada tiem reikėjo galvot, ar gaut tokius didelius pinigus ir turėt asistentą, ar nemokėt tokių didelių pinigų ir neturėt asistento (Interviu nr. 2).

Kitos aktualiausios socialinės teisės, dažnai pažymimos informantų buvo socialinių garantijų užtikrinimas krizių atveju, parama vaikams bei minimalios pajamos. Tiriamieji dažnai užsiminė apie socialinių garantijų užtikrinimą, esant krizei, ypač neturinčiam darbo asmeniui. Informantų nuomone, išmokos yra vienos svarbiausių garantijų ir buvo prilygintos sveikatos priežiūrai. Tačiau taip pat verta paminėti, jog tyrimo metu buvo paminėta, jog žmonės dažnai nėra patenkinti skiriamomis pinigėmis garantijomis ir jų dydžiai nėra adekvatūs, siekiant oriai gyventi. Vienas iš tiriamųjų pastebi, jog žmonės dažnai išmokų tikisi tokio dydžio, kaip atlyginimai ir pajuokauja, jog tai yra nerealu.

Išmokos ir sveikatos priežiūra, turėtų žmogui būt užtikrinta (Interviu nr. 2). Aš manau, kad svarbiausia yra išmokos <...> išmokom ne visada žmonės būna patenkinti, norėtų didesnių <...> bedarbių pašalpos, visokios kitokios, netekto darbingumo būtų tokios pat kaip atlyginimas. Tai yra nerealu, o žmonės dažniausiai tokių nori (juokiasi) (Interviu nr. 2). Nes maisto medžiagų, tai trūksta už tuos pinigėlius, ką valstybė išrašo, gyvent normaliai... ir adekvačiai... (Interviu nr. 6). <...> aš negaliu dirbinti, negaliu dirbti, dėl to man ta pašalpa yra svarbi (Interviu nr. 4).

Kita tiriamiesiems aktuali socialinė teisė – parama vaikams ir šeimai. Informantai išreiškė nuomonę, kad turėtų būti labiau atsižvelgiama į šeimas, nes labai svarbu užtikrinti vaiko gerovę nuo mažens. Buvo paminėtas ir dar vienas aspektas, tai priežiūros svarba vaikui.

Turėtų gal labiau atsižvelgti į šeimas, nes viskas prasideda nuo augimo, kaip yra užtikrintas tas augimas (Interviu nr. 1). Vaikų priežiūra ir parama vaikams <...> jeigu kalbėtume apie vaikus, kuriuos sakykim pavestų kiti tėvai, prižiūrėt, tai aš manau, kad yra labai svarbu (Interviu nr. 2)

Minimalios pajamos, informantų taip pat buvo išskiriamos kaip svarbi socialinė teisė. Buvo paminėta, kad norisi būti įtrauktam į darbo rinką ir užsidirbti, o ne gauti nedarbo išmokas. Iš informanto pasisakymo galima teigti, kad visuomenėje jaučiama nuostata, kad žmogus, gyvenantis iš įvairių išmokų nėra vertinamas, todėl užsidirbtos pajamos, matomos, kaip vertybė.

Šiaip sakysim, aš teigiamai žiūriu į tas visas pašalpas ir minimalias pajamas, tik, vis dėlto, labiausiai norėtusi dirbt ir užsidirbt, tai jau geriau turėt minimalias pajamas, negu gyvent iš pašalpų (Interviu nr. 2).

Dar viena tyrimo metu įvardinta tema – **pagalba iš institucijų ištikus krizei**. Informantai noriai dalinosi tiek teigiamomis, tiek neigiamomis patirtimis, kreipiantis į įvairias socialines paslaugas teikiančias institucijas. Ankstesnėse išskirtose temose jau buvo paminėtos patirtys ir su sveikatos priežiūros bei užimtumo sferos įstaigomis. Šioje kategorijoje išskirtos socialinės srities institucijos.

Bet aš... aš tai, tos nuomonės, kad viskas ateina laiku ir tinkamą pagalbą sulaukus, tai čia iš tikrųjų ir užtenka žmogui, kai yra ištikusi didžiulė krizė (Interviu nr. 1). O kad kažką tai ten padėt, tai labai sunkus atvejis, tai jeigu ne tam tikros įstaigos, dar viena kitai, tai dar kažką, o taip... (Interviu nr. 5)

Informantai išreiškė ne tik savo asmenines patirtis, tačiau taip pat paminėjo ir socialinių paslaugų darbuotojams kylančius sunkumus. Tyrimo dalyvė dalinosi įžvalgomis, kad kartais su sunkumais susiduria ir socialinių paslaugų darbuotojai, kurie nesulaukia tinkamo grįžtamojo ryšio iš paslaugų gavėjų.

<...> darbuotojai, kurie dirba šitoje srityje, jie atiduoda visą savo širdį, ir kiek žmogus gali, tiek ir įdeda, bet kitą kartą būna, kad pavyzdžiui, nesulaukia atsako ir labai sunku reaguoti į tokią situaciją, kai nori padėti žmogui ir tiesiog nusvyra rankos... (Interviu nr. 1).

Kita išskirta subkategorija – NVO svarba ištikus krizei. Nors anksčiau buvo minėta, kad dauguma kalbintų informantų buvo nepatenkinti kai kuriomis valstybinėmis įstaigomis ir turėjo neigiamų patirčių, tačiau tyrimo dalyviai noriai dalinosi ir gerosiomis patirtimis, tačiau su nevyriausybinėmis organizacijomis, kai suteikiama galimybė įsidarbinti, gauti pagalbą netekus namų.

Ir čia va būtent „SOPA“ norėčiau paminėt, nes „SOPOS“ tikslas yra įdarbinti neįgalius žmones, surast jiems kažkokį darbą (Interviu nr. 2). Šv. Motinos Teresės šeimų namai, tai ištiko mane bėda, tai kreipiausi į šituos namus ir sulaukiau tinkamos pagalbos <...> dabar jau šiuo metu jau turiu vaikelį, trijų beveik mėnesiukų ir pati labai atsigavusi... (Interviu nr. 1).

Nors dauguma minėjo gerąsias patirtis, tačiau buvo paminėtos ir labai prastos asmeninės patirtys. Buvo išreikštas net pyktis darbuotojams, su kuriais tyrimo dalyvė buvo susidūrusi. Taip pat buvo užsiminta apie darbuotojų netinkamą kvalifikaciją bei kompetenciją.

<...> nes su žmonėm, ne su gyvuliais dirba, ne karves melžia socialiniai darbuotojai, ir tai gyvulių negalima spardyt. O čia sakau, nu, ta prasme, aš pašiurpau, žinok (Interviu nr. 6). <...> Nu, ta prasme, turėjau čia reikalų, tai liūdna, nes kaip fašistiniais metodais dirba (Interviu nr. 6). Nu, va pavyzdžiui, nu socialinių darbuotojų trūkumas <...> ta prasme, su aukšta kvalifikacija <...> kitose tarnybose, tai nu nelabai kas yra (Interviu nr. 6).

Dar viena subkategorija, įvardinta tyrimo metu – socialinių paslaugų sistemos palyginimas. Tyrimo dalyvis turėjo patirties su socialinėmis paslaugomis viename iš Anglijos miestų, todėl teigė, kad Anglijoje gaunamos paslaugos yra kokybiškesnės.

Nu, ta prasme ir visur taip <...> lyginant su Anglijos ta sistema, tai <...> aš Lidse buvau, tau iškart vergą pristato, tą socialinį darbuotoją (Interviu nr. 6). <...> nu, kaip aš sakau, vergą tu turi (juokiasi), nu, padėjėją. Bet nu, tokį fainą, žinai, nu ta prasme, jis tau pasižiūri, kokia tavo liga, kaip. (Interviu nr. 6).

Taigi apibendrinant apklausų analizės rezultatus, galima teigti, kad analizuojat Eurobarometro kiekybinę apklausą tarp ES šalių narių respondentų ir kokybinį tyrimą, kuriame dalyvavo žmonės gaunantys socialines paslaugas, patiriantys nepriteklių, galima pamatyti tiek panašumų, tiek aiškių skirtumų. Svarbu suprasti, kad ES socialinių teisių ramstis akcentuoja socialinių teisių bei garantijų

užtikrinimą kiekvienam, užmezgant ryšį su piliečiais priimant sprendimus. Tad skurdą patiriantys žmonės taip pat turi būti įtraukti į sprendimų priėmimą, ne tik vidutinis Lietuvos gyventojas.

Eurobarometro apklausoje, atliktoje 2020 m. visų ES šalių narių, įtraukiant ir Lietuvos gyventojus, nuomone, socialinė Europa, kuri užtikrina lygias galimybes visiems, sąžiningas darbo sąlygas, patekimą į darbo rinką ir socialinę apsaugą bei įtrauktį, yra svarbi apklaustiesiems. Be to, didžiąjai daugumai apklaustųjų atrodo, kad reikia daugiau sprendimų priėmimo europiniu lygmeniu. Dažniausiai minimos sritys – aplinkos apsauga ir klimato kaitos mažinimas, tinkamų darbo sąlygų skatinimas. Išskiriant Lietuvos apklaustuosius, svarbiausi pokyčiai europiniu lygmeniu reikalingi – tinkamų darbo sąlygų skatinime, aplinkos apsaugos ir klimato kaitos mažinime, svarių investicijų ir darbo vietų kūrimo skatinime. Siekiant įvertinti respondentų suvokimą apie ES socialinių teisių ramstį, iš apklausos rezultatų galima pamatyti, jog dauguma bendrai ES valstybių narių apklaustieji nėra susipažinę su strategija arba yra girdėję, bet nežino kas tai yra. Taip pat verta paminėti, kad didžioji dauguma respondentų, kurie yra girdėję apie ES socialinių teisių ramstį laikosi pozityvios nuostatos ir teigia, kad ramstis sustiprins socialinę įtrauktį ir užimtumą. Beje, dauguma tyrimo dalyvių galvoja, jog strategijos sėkmė priklausys nuo numatytų teisių įgyvendinimo. Taip pat apklausoje europiečių buvo klausama apie Europos ateities suvokimą. Bendrai kalbant, ES šalių narių tyrimo dalyviai, taip pat Lietuvos apklaustieji mano, jog socialinės problemos bus laikomos svarbesnėmis ateityje. Iš apklausos rezultatų matyti, kad tiek nacionalinė apklaustųjų valstybė, tiek Europos Sąjunga turi imtis veiksmų ateityje sveikatos priežiūros srityje. Darbo užmokesčiai, senatvės pajamos ir pensijos, socialinė apsauga taip pat yra tos sritys, kurioje tyrimo dalyvių nuomone, reikia pokyčių.

Apibendrinant atlikto kokybinio tyrimo rezultatus, matoma, kad sveikatos priežiūra taip pat yra ta sritis, kurioje pasak informantų, reikia pokyčių. Brangios sveikatos paslaugos, neigiamos patirtys su specialistais, ilga laukimo pas specialistus trukmė, komunikacijos sunkumai – tai problemos su kuriomis susiduria nepriteklių patiriantys asmenys, sveikatos priežiūros srityje. Tačiau tai nėra vienintelė sritis. Anot tyrimo dalyvių, Lietuvoje žmonės, turintys negalią patiria daug diskriminacijos, trūksta neįgaliųjų įtraukties, ne tik kalbant apie darbo rinką, tačiau ir fiziškai pritaikant infrastruktūrą. Jaučiama vyresnio amžiaus žmonių diskriminacija, stigmatizuojami benamiai, dėl visuomenėje vyraujančių nuostatų, šiems žmonėms sunku įsidarbinti, gauti tinkamą būstą. Su socialinio būsto prieinamumo problema susiduria ir šeimos su vaikais, negalią turintys asmenys. Dar viena paminėta socialinė problema – per mažas paslaugų individualizavimas, informantai akcentavo, jog dažnai dėl biurokratinių kliūčių netenka galimybės gauti įvairias paslaugas ar paramą. Taip pat susiduriama su susisiekimu problema, dėl atokios gyvenamosios vietos, su šiuo iššūkiu dažnai susiduria vyresnio amžiaus asmenys arba mažiau pajamų turintys.

Informantai, kaip aktualiausias socialines teises, akcentavo sveikatos priežiūros svarbą, neįgaliųjų įtrauktį, būsto prieinamumą ir paramą benamiams. Įdomu tai, kad pastarosios dvi sritys reprezentatyvioje ES valstybių narių apklausoje buvo minimos, kaip mažai aktualios. Taip pat skurdą patiriantiems asmenims aktualu asmeninio asistento paslauga, kurią gaunant iškyla įvairūs iššūkiai, tokie kaip – paslaugos kaina. Dažnai tenka susidėtioti prioritetus ir atsisakyti šios paslaugos bei negauti reikiamos priežiūros. Informantai taip pat akcentavo socialinių garantijų užtikrinimo svarbą krizių atveju, paramą vaikams bei minimalias pajamas. Pastaroji sritis buvo paminėta kaip svarbi ir kiekybinėje apklausoje, būtent Lietuvos apklaustųjų. Be to, kokybinio tyrimo dalyviai išskyrė institucijų pagalbos ypatybes, ištikus krizei. Buvo išskirtos tiek neigiamos, tiek teigiamos patirtys. Informantai akcentavo NVO svarbą visuomenėje, kai darbuotojai padeda įsitraukti į darbo rinką, susirasti gyvenamąją vietą, gauti socialinę paramą. Deja, ne visi tyrimo dalyviai dalinosi gerosiomis patirtimis, kai kurie teigė, kad ypač iš valstybinio sektoriaus darbuotojų susilaukia abejingumo, diskriminacijos ir kompetencijų trūkumo. Taigi, galima teigti, kad tyrimo dalyviai suvokia socialinių teisių svarbą ir priima tai, kaip reikalingą aspektą užtikrinant visos visuomenės gerovę. Ši apklaustųjų nuomonė sudaro prielaidas politiniam spaudimui dėl socialinių garantijų plėtros ir užtikrinimo visiems gyventojams.

7. Empirinio tyrimo apibendrinimas

Išanalizavus statistinę rodiklių analizę, dokumentus ir apklausas, verta apibendrinti šiuos tris uždavinius ir apžvelgti, ar pagal dabartinius duomenis yra perspektyvų įgyvendinti ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje. Tyrimui buvo pasirinkta susikoncentruoti į trečiąją ES socialinio teisių ramsčio dalį – Socialinę apsaugą ir įtrauktį. Kaip jau minėta, šią dalį sudaro dešimt principų – Vaikų priežiūra ir parama vaikams, Socialinė apsauga, Bedarbio pašalpos, Minimalios pajamos, Senatvės pajamos ir pensijos, Sveikatos priežiūra, Neįgaliųjų įtrauktis, Ilgalaikė priežiūra, Būstas ir parama benamiams, Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis. Šie principai, lyginant su anksčiau skelbtomis strategijomis yra gana nauji, kitos dalys (Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti ir tinkamos darbo sąlygos) yra jau nagrinėtos. Siekiant atlikti kuo išsamesnį tyrimą buvo pasitelkiamas trijų dalių tyrimas, remiantis politikos pokyčių teorija – statistinė lyginamoji analizė (siekiant įvardyti problemas ir jų aktualumą), dokumentų teminė analizė (siekiant išsiaiškinti kokių priemonių imamasi) ir kokybinio tyrimo interviu ir Eurobarometro apklausos (2020) ²¹ analizė (siekiant išsiaiškinti, kokios galimos prielaidos politiniam spaudimui). Įgyvendinimo perspektyvos pateiktos lentelėje žemiau. Lentelėje įvardyti ES socialinių teisių ramsčio principai, padėtis ES kontekste, priemonės, apklausų analizės rezultatas ir įgyvendinimo perspektyva. Padėties ES kontekste vertinimas sudarytas remiantis bendro ES šalių narių ir Lietuvos rodiklių vertinimu. Jei abu rodikliai blogi (pažymėti raudona spalva) – padėtis labai bloga, jei vienas rodiklis blogas, kitas vidutinis (raudona ir geltona spalva) – padėtis bloga, jei abu rodikliai vidutiniai (geltona spalva) – vidutinė padėtis, jei vienas rodiklis geras, kitas vidutinis (žalia ir geltona spalva) – padėtis gera, jei abu rodikliai geri (žalia spalva) – labai gera.

Lentelė nr. 2. ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo perspektyvos

Principas	Padėtis ES kontekste	Priemonės	Apklausų analizės rezultatas	Įgyvendinimo perspektyva
Vaikų priežiūra ir parama	Bloga	Priemonių numatyta	Reikalinga	Galimas progresas
Socialinė apsauga	Bloga	Priemonių numatyta, tačiau išlaidos socialinei apsaugai vienos mažiausių ES	Reikalinga	Galimas dalinis progresas

²¹Eurobarometro apklausa „Social Issues“ (2020). Prieiga per internetą: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>

Bedarbio pašalpos	Vidutinė	Priemonių numatyta	Reikalinga	Galimas progresas
Minimalios pajamos	Bloga	Priemonių numatyta, tačiau vienas iš rodiklių rodo prastą Lietuvos rezultatą.	Labai reikalinga	Galimas dalinis progresas, vis dėlto priemonių nėra pakankamai lyginant su reikalingumu ir statistinių rodiklių rezultatais.
Senatvės pajamos ir pensijos	Labai bloga	Priemonių numatyta, tačiau analizuoti statistiniai rodikliai vieni prasčiausių, apklausos rodo pokyčių reikalingumą	Labai reikalinga	Galimas dalinis progresas, problemos mastas itin žymus, o apklausų rezultatai rodo pokyčių reikalingumą.
Sveikatos priežiūra	Bloga	Priemonių numatyta, atliepiančios statistinius rodiklius	Labai reikalinga	Galimas progresas
Neįgalųjų įtrauktis	Vidutinė	Priemonių numatyta	Reikalinga	Galimas progresas
Ilgalaikė priežiūra	Bloga	Priemonių numatyta, tačiau išlaidos mažos lyginant su ES, o bendri strategijos tikslai ir prioritetai šalims ambicingi.	Reikalinga	Galimas dalinis progresas, vis dėlto išlaidos šiai sričiai yra itin mažos, o problema žymi, lyginant su ES tikslais.
Būstas ir parama benamiams	Labai bloga	Priemonių numatyta, tačiau nepakankamai. Apklausos rodo didelį principo įgyvendinimo reikalingumą, statistiniai rodikliai – prasti.	Reikalinga	Galimas tik dalinis progresas, dėl svarbių sričių nepaminėjimo priemonėse.
Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis	Labai bloga	Priemonių numatyta, tačiau nepakankamai. Statistiniai	Kai kurios paslaugos minimos	Galimas tik dalinis progresas, dėl svarbių sričių

		rodikliai rodo prastą situaciją.		nepaminėjimo priemonėse.
--	--	-------------------------------------	--	-----------------------------

Šaltinis: Sudaryta autorės

Lentelėje viršuje pateiktas trumpas vertinimas, ar susumavus visų tyrimo dalių apibendrinimą, galimas ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimas. Žinoma, net jeigu analizuotoms temoms numatyta daug priemonių, tai negarantuoja problemos panaikinimo ar net sumažinimo, esminiai rezultatai bus matomi tik 2030 m. Tačiau svarbu paminėti, kad matoma grėsmė, kad Lietuva susiduria su didelėmis problemomis socialinių teisių įgyvendinimo srityje, kaip jau buvo nustatyta analizuojant rodiklių statistiką, visose srityse matomos spragos. Šių problemų sprendimas pareikalaus nemažai politinės valios, laiko ir resursų. Nors atlikus apklausų analizę, matoma, kad politinis spaudimas yra, bet resursai dažnai yra riboti, todėl, tikėtina, jog progresas bus pasiektas tik atskirose srityse: vaikų priežiūros ir paramos vaikams, neįgaliųjų įtraukties, sveikatos priežiūros, bedarbio pašalpų. Minėtose srityse numatomos priemonės atliepia statistinių rodiklių rezultatus ir apklausose išreikštą reikalingumą. Verta paminėti, kad dauguma analizuotų statistinių rodiklių yra problematiški ir nors priemonių numatyta, tačiau kai kurioms sritims, jos nėra pakankamos. Kaip pažymėta lentelėje, dauguma ES socialinių teisių principų, tikėtina, turės dalinį progresą: galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis, būstas ir parama benamiams, ilgalaikė priežiūra, senatvės pajamos ir pensijos, socialinė apsauga ir minimalios pajamos.

IŠVADOS

- 1. Europos Sąjungos socialinių klausimų svarba, įskaitant socialinių teisių įgyvendinimą, istoriškai nuolat didėjo ir šiuo metu atsispindi ES socialinių teisių ramsčio strategijoje.** Susikūrus Europos Sąjungai ji buvo laikoma ekonominio bendradarbiavimo bloku, tačiau socialinė politika tapo viena iš pagrindinių šiuolaikinės Europos Sąjungos veiklos dalių. Buvo suvoktas poreikis atkreipti dėmesį į socialines problemas, suteikti Europai „žmogiškesnį veidą“, socialinė pažanga tapo neatsiejama nuo ekonominės. Žmogaus gyvenimo kokybės gerinimas iškeliamas kaip svarbus politikos tikslas, kuriuo vadovaujasi ES valstybės narės, norėdamos išlaikyti vertybes, tokias kaip, lygios galimybės, demokratija, žmogaus teisės ir solidarumas. Socialiniai klausimai įtraukiami į politinių darbotvarkių, nacionalinių bei tarptautinių dokumentų turinį. ES taip pat pasitelkia socialinės politikos koordinavimo įrankius, tokius kaip strategijos, viena jų – ES socialinių teisių ramstis. Šia strategija siekiama užmegzti ir palaikyti ryšį su pilietine visuomene, sprendžiant socialinius klausimus ir skatinant aukštesnius socialinius standartus.
- 2. Visi analizuoti ES socialinių teisių ramsčio principai yra probleminiai ir turintys spragų Lietuvoje ES šalių kontekste.** Daugiausiai priemonių reikalaujančios sritys – senatvės pajamos ir pensijos, būstas ir parama benamiams ir galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis. Šių principų abu statistiniai rodikliai, lyginant Lietuvą su kitomis ES valstybėmis narėmis, yra reikalaujantys politinių priemonių, problemoms spręsti. Taip pat buvo išskirti kiti ES socialinio teisių ramsčio principai, kurių vienas iš analizuotų statistinių rodiklių yra ypač problematiškas, t. y. ilgalaikė priežiūra, minimalios pajamos, socialinė apsauga, vaikų priežiūra ir parama vaikams, sveikatos priežiūra. Šiose srityse matomi žymūs atotrūkiai, lyginant Lietuvos ir ES šalių-narių bendrus vidurkius, o taip pat bendru visų Europos Sąjungos valstybių rangu.
- 3. Analizuotose politinėse priemonėse, kuriomis siekiama įgyvendinti ES socialinių teisių ramsť Lietuvoje, visoms temoms numatytos priemonės, tačiau jos tik iš dalies atitinka strategijos tikslus bei atliepia problemų mažinimą.** Nepakankamai priemonių numatyta galimybės naudotis pagrindinėmis paslaugomis, būsto ir paramos benamiams temoms. Priemonių stoką lemia Lietuvos padėtis ES kontekste bei spragų vertinimas. Priemonių numatyta, tačiau Lietuvos išlaidos, lyginant su ES yra mažos, o spragos didelės šioms temoms: socialinė apsauga ir ilgalaikė priežiūra. Lietuvos padėtis ES kontekste yra prasta, todėl priemonės gali paskatinti tik dalinį progresą: senatvės pajamos ir pensijos bei minimalios pajamos. Priemonių numatyta,

atliepiant Lietuvos statistinių rodiklių spragas ES kontekste: neįgaliųjų įtrauktis, sveikatos priežiūra, bedarbio pašalpos, vaikų priežiūra ir parama vaikams.

4. **Socialiniai klausimai ir problemos tampa vis svarbesni Lietuvos ir visos Europos gyventojams.** Apklausų analizė parodė, kad tiek Europos, tiek Lietuvos gyventojai suvokia socialinių teisių svarbą visuomenės gerovei ir mano, kad socialiniai klausimai bus dar svarbesni ateityje. Dažniausiai paminėtos sritys, kur reikia sprendimų tiek europiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu – sveikatos priežiūra, darbo užmokesčių, senatvės pajamų ir pensijų, socialinės apsaugos.
5. **Tyrimo dalyvavę nepriteklių patiriantys asmenys atpažįsta jiems aktualiausias socialines teises ir garantijas, opias socialines problemas, iššūkius užtikrinant socialines teises Lietuvoje ir pagalbos iš institucijų poreikį.** Buvo pabrėžtos tokios aktualiausios socialinės teisės ir garantijos: sveikatos priežiūros aktualumas, neįgaliųjų įtrauktis, būsto prieinamumas, asmeninio asistento namuose paslauga, socialinių garantijų užtikrinimas ištikus krizei, parama vaikams bei minimalių pajamų svarba. Tarp opiausių problemų pabrėžtos tokios: benamių diskriminacija, brangios sveikatos paslaugos, paslaugos per mažai individualizuotos, vyresnio amžiaus diskriminacija, neįgaliųjų diskriminacija, susisiektimo problema bei žmonių nenorėjimas kreiptis pagalbos ir nepasitikėjimas. Įvardijant iššūkius, užtikrinant socialines teises Lietuvoje, buvo įvardintos tokios subkategorijos: politiniai sprendimai, sukuriantys iššūkį gauti paslaugas, „Mums visada visko trūks – žmonės taip jau linkę galvoti“ ir pajamų užtikrinimas – valstybės ar asmens rūpestis? Buvo išskirtos pagalbos iš institucijų ištikus krizei patirtys: socialinių paslaugų sistemos palyginimas, darbuotojų kvalifikacijos klausimas, NVO svarba ištikus krizei ir socialinių paslaugų darbuotojams kylantys sunkumai.
6. **Tikėtina, jog progresas įgyvendinant ES socialinių teisių ramstį Lietuvoje bus pasiektas tik atskirose srityse, o daugumai ES socialinių teisių ramsčio principų galima tikėtis tik dalinio progreso.** Tik dalinio progreso galima tikėtis šiose srityse: galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis, būstas ir parama benamiams, ilgalaikė priežiūra, senatvės pajamos ir pensijos, socialinė apsauga ir minimalios pajamos. Didesnio progreso galima tikėtis šiose srityse: vaikų priežiūros ir paramos vaikams, neįgaliųjų įtrauktis, sveikatos priežiūros, bedarbio pašalpų. Minėtose srityse numatomos priemonės atliepia statistinių rodiklių rezultatus ir apklausose išreikštą reikalingumą.

Rekomendacijos

Išanalizavus ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo perspektyvas, atskleidžiant kylančias problemas, planuojamas vykdyti priemones ir apklausų analizę, pateikiami pasiūlymai Lietuvos valstybinėms institucijoms:

1. Plėtoti priemones, skirtas vyresnio amžiaus asmenų socialinės atskirties mažinimui, diskriminacijai darbo rinkoje;
2. Imtis daugiau priemonių, siekiant įdiegti ilgalaikės priežiūros modelį, individualizuojant paslaugas negalia turintiems asmenims ir taip įtraukiant juos į bendruomenę, siekiant sudaryti sąlygas gauti paslaugas, pirmiausia – namuose;
3. Toliau siekti mažinti negalią turinčių asmenų diskriminaciją, didinti įtrauktį į darbo rinką bei gerinti fizinį prieinamumą prie pastatų;
4. Gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, laukimo trukmės pas specialistus trūkumus;
5. Plėtoti priemones būsto prieinamumui, socialinių būstų kokybės gerinimui, pažeidžiamų grupių išgeldinimui. Siekti mažinti benamių diskriminaciją;
6. Išplėsti priemones, siekiant namų ūkiams gerinti vandens tiekimą, sanitariją;
7. Plėtoti priemones, siekiant mažinti skurdo rizikos lygį;
8. Numatyti prioritetas sritis ES socialinių teisių ramsčio įgyvendinimui, siekiant taiklesnio opiausių problemų sprendimo.

Literatūra

1. AGE Platform Europe (2018). Older persons' poverty and social exclusion – a reality. Prieiga per internetą: https://www.age-platform.eu/sites/default/files/AGE_Poverty_Watch_2018.pdf;
2. AGE platform Europe (2021). Social rights for all generations: time to deliver on the European Pillar of Social Rights. Prieiga per internetą: <https://www.age-platform.eu/special-briefing/social-rights-all-generations-time-deliver-european-pillar-social-rights>;
3. Aidukaitė, J., Bogdanova, N., Guogis, A. (2012). *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras;
4. Aleknavičienė, J., Pocienė, A., Šupa, M. (2020). Kaip parašyti mokslinį rašto darbą? Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla. Prieiga per internetą: https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Kaip_parašyti_mokslini_darba_2020_EL.pdf;
5. Baldock, J., Manning, N., Vickerstaff, S. (2007). *Social Policy. Third Edition*. Oxford University Press;
6. Balkytė, A., Tvaronavičienė, M. (2010). Pasirengimas būsimai Europos Sąjungos strategijai „ES 2020“: Lietuvos patirtis. *Socialinių mokslų studijos*, 2(6), 23-51;
7. Baltutytė, E. (2001). *Socialinės teisės Europos Sąjungoje*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas;
8. Bitinas, A., Tartilas, J., Litvaitienė, J. (2011). *Socialinės apsaugos teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas;
9. Bochel, H., Bochel, C., Page, R., Sykes, R. (2009). *Social policy. Themes, Issues and Debates. Second Edition*. Pearson Longman;
10. Cambridge Dictionary (2021). Meaning of the European Union in English. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/european-union>;
11. Chzhen, Y., Neubourg, C., Plavgo, I., Milliano, M. (2016). Child Poverty in the European Union: the Multiple Overlapping Deprivation Analysis Approach. *Child Indicators Research* 9, 335-356;
12. Costamagna, F. (2013). The European Semester in Action: Strengthening Economic Policy Coordination While Weakening the Social Dimension? *LPF-WEL Working Paper No. 5*;
13. Council of Europe portal. Social rights and Enter recommendation. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/enter/social-rights>;
14. Daly, M. (2002). Access to Social Rights in Europe. Council of Europe Publishing;
15. Deeming, C. (2017). Defining Minimum Income (and Living) Standards in Europe: Methodological Issues and Policy Debates. *Social Policy and Society*, 16:1, 33-48;

16. Dromantienė, L. (2008). *Socialinės Europos kūrimas: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas;
17. Dromantienė, L., Česnuiytė, V. (2011). *Europos Sąjungos socialinė politika: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas;
18. Dunajevs E. (2009) “The Development of Social Services in the Perspective of Welfare Pluralism”, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2(25), 120-129;
19. Dunn, W. (2006). *Viešosios politikos analizė: Įvadas*. Vilnius: Homo Liber;
20. European Union. Social Issues. Prieiga per internetą: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2266>;
21. Europos Komisija. 20 Europos socialinių teisių ramsčio principų. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_lt;
22. Europos Komisija. Europos semestras. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester_lt;
23. Europos Komisija. Social dialogue. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=329>;
24. Europos Komisija. Socialinės apsaugos koordinavimas ES. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=849&langId=lt>;
25. Europos Sąjungos teisė (2007). Vilnius: Eugrimas;
26. Europos socialinė chartija. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42260>;
27. Furman, E., Šerikova, A. (2007). Viešosios politikos darbotvarkė: samprata, elementai ir formavimo modeliai. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 21, 1-10;
28. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vilnius: MRU‘
29. Greve, B. (2017). *Handbook of Social Policy Evaluation*. Edward Elgar Publishing;
30. Guogis, A. (2008). Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos. *Socialinis darbas*, Nr. 7(2);
31. Guogis, A., Svirbutaitė-Krutkienė, G. (2020). Gerovės valstybės sampratos ir matavimų problemos. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 25 (1), 1-18
32. Hudson, J. (2013). Welfare. *Dwyer and Shaw*, 1-11;

33. Jociūtė, A. (2013). *Visuomenės darnus vystymasis. Metodinė priemonė*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas;
34. King, J. (2019). The Future of Social Rights: Social Rights as Capstone. *Globalization and Human Rights*, 289-323. Cambridge: Cambridge University Press;
35. Kojala, L. (2019). *Europa? Pokalbiai su prezidentais, ministrais, patarėjais ir taksistais apie mūsų ateitį*. Vilnius: Tyto Alba;
36. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). Prieiga per internetą: <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>;
37. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2021). Strategija „Europa 2020“. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/tarptautinis-bendradarbiavimas-ir-es/europos-sajunga/strategija-europa-2020>;
38. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė (2017). Valstybinio audito ataskaita. Ar užtikrinamas būsto prieinamumas mažas pajamas gaunantiems gyventojams. Prieiga per internetą: www.vkontrolė.lt;
39. Lithuanian National Anti Poverty Network. Poverty and social exclusion in Lithuania 2020. Prieiga per internetą: https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2020/09/EAPN-EAPN-Lithuania-Poverty-Watch-2020_ENG-4685.pdf;
40. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2021). Plėtros programos. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/pletros-programos>
41. Mano teisės (2020). Socialinės, ekonominės ir kultūrinės teisės. Prieiga per internetą: <https://manoteises.lt/enciklopedija/socialines-ekonomines-ir-kulturines-teises>;
42. Marshall T.H. (1950). *Citizenship and Social Class. Inequality and Society*;
43. Martišienė, R. (2007). *Nacionalinis socialinis dialogas Lietuvoje: Kokybinė analizė*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: MRU;
44. McKay, S., Paraskevopoulou, A., Jefferys, S. ir Keles, J. (2012). *Study on Precarious work and social rights*. Working Lives Research Institute. London: London Metropolitan University;
45. McNaughton, N. (2011). *The Welfare State. Understanding British and European Political Issues*. Manchester: Manchester University Press;
46. Moraliyska, M. (2019). Factors for the future of work and their impact on the European economy and labor market. *Eurasian Economic Perspectives*, 297-315;
47. Nacionalinis skurdo mažinimo tinkas. Skurdas ir socialinė atskirtis 2021. Prieiga per internetą: <https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/simple-file-list/Metin%C4%97-skurdo-ir->

[socialin%C4%97s-at skirties-ap%C5%BEvalga/Skurdas-ir-socialin%C4%97-at skirtis-Lietuvoje-2021.pdf](#);

48. Nakrošis, V., Vilpišauskas, R. (2007). Kodėl neveiksmingas Europos Sąjungos atvirasis koordinavimo metodas: silpnas iš prigimties ar dėl netinkamo taikymo Lietuvoje? *Politologija*, 3(47), 1-28;
49. O'Connor, K. (2017). Happiness and Welfare State Policy Around the Worlds. *Review of Behavioral Economics*, 4(4), 397-420;
50. Oxford Learner's Dictionaries (2021). Definition of the European Union noun. Prieiga per internetą: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/the-european-union>;
51. Paulikas, V. (2004). *Europos Sąjungos institucijos ir valdymas. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas;
52. Petersen, J. (2017). Towards a European Pillar of Social Rights. *International Public Administration and Politics*, No. 4768, 1-32;
53. Rasnača, Z. (2017). Bridging the gaps or falling short? The European Pillar of Social Rights and what it can bring to EU-level policymaking. *ETUI Working Papers*. 1-49;
54. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėda University;
55. Ruškus, J. (2020). Grupinio gyvenimo namuose daugiau žmogaus teisių neatsiranda. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 25(1);
56. Stamm, I. (2017). The human right to social security and its impact on socio-political action in Germany and Finland. *Journal of Human Rights and Social Work*, 2(1), 25-33;
57. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174850>;
58. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas;
59. Vaughan-Whitehead, D. (2015). *The European Social Model in Crisis – Is Europe Losing Its Soul?* Edward Elgar Publishing;
60. Vesan, P., Corti, F. (2019). New Tensions Over Social Europe? The European Pillar of Social Rights and the Debate within the European Parliament. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 57, Issue 5, 977-994;
61. Wang, J., Vliet, O., Goudswaard, K. (2018). Minimum income protection and EU coordination. *European Journal of Social Security*, Vol. 20, Issue 3;
62. Williams, A. (1996). *Europos Bendrija*. Vilnius: Alma littera;

63. Zaccaria, M. (2019). Challenges and possible outcomes under the European Pillar of Social Rights – Case study through the individual and collective labour rights. Prieiga per internetą: <http://real.mtak.hu/100010/1/Leuven%20full%20paper%20Zaccaria.pdf>;
64. Zeitlin, J., Barcevičius, E., Weishaupt, J. (2014). Institutional Design and National Influence of EU Social Policy Coordination: Advancing a Contradictory Debate. *Assessing the Open Method of Coordination*, 1-15;
65. Zwan, R., Beer, P. (2021). The disability employment gap in European countries: What is the role of labour market policy? *Journal of European social policy*, Vol. 31(4), 473-486.

Priedai

1 Priedas

Interviu klausimai

Pastaruoju metu Lietuvoje ir ES imta kalbėti apie socialines teises. Socialinė teisė tai kiekvieno žmogaus teisė į valstybės garantuojamą sveikatos, socialinę apsaugą, būstą, mokslą, nepriklausomai nuo žmogaus elgesio ar charakteristikų. Remiamasi prielaida, kad mūsų visuomenės yra pakankamai turtingos, kad galėtų užtikrinti minimalius gyvenimo standartus kiekvienam jos piliečiui.

1. Kurios iš šių socialinių garantijų Jums ir Jūsų artimiesiems yra aktualiausios? (Vaikų priežiūra ir parama vaikams; Socialinė apsauga [Socialinės garantijos ištikus socialinei rizikai ar nelaimei]; Bedarbio pašalpos; Minimalios pajamos; Senatvės pajamos ir pensijos; Sveikatos priežiūra; Neįgaliųjų įtrauktis; Ilgalaikė priežiūra; Būstas ir parama benamiams; Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis). Gal galite argumentuoti, kodėl pasirinkote būtent šias sritis?
2. Ar Jūsų socialinės teisės minėtose srityse yra užtikrintos?
3. Ko trūksta tam, kad galėtumėte pasakyti, kad Jūsų ir jus supančių žmonių socialinės teisės yra užtikrintos?
4. Kaip manote, ar Lietuvoje yra užtikrinamos socialinės teisės?
5. Kaip manote, ar Lietuva turi užtikrinti žmonėms pragyvenimo garantijas? Kokios garantijos jums atrodo svarbiausios?
6. Kaip manote, kas turėtų pasikeisti, kad Lietuvoje būtų labiau užtikrinamos gyventojų socialinės teisės?

2 Priedas
Kokybinio tyrimo dalyvių sąrašas

	Lytis	Amžius	Miestas
Interviu nr. 1	Moteris	27 m.	Šiauliai
Interviu nr. 2	Vyras	52 m.	Vilnius
Interviu nr. 3	Moteris	80 m.	Vilnius
Interviu nr. 4	Moteris	24 m.	Vilnius
Interviu nr. 5	Vyras	38 m.	Šiauliai
Interviu nr. 6	Moteris	50 m.	Šiauliai

Šaltinis: Sudaryta autorės

3 Priedas

Statistinės lyginamosios analizės rodikliai

Vaikų priežiūra ir parama vaikams:

1. Skurdo rizikos lygis asmenų iki 18 m. (proc.), 2019 (At-risk-of-poverty rate, less than 18 years) (Šaltinis: Eurostat ([ILC LI02_custom_1039968](#)))
2. Sunkus materialinis ir socialinis nepriteklus, asmenų iki 18 m. (proc.), 2019 (Severe material and social deprivation rate) Šaltinis: Eurostat ([ILC MDSD11_custom_1095669](#))

Socialinė apsauga:

1. Socialinių išmokų (išskyrus pensijas) įtaka skurdo mažinimui (proc.), 2019 (Impact of social transfers (excluding pensions) on poverty reduction) (Šaltinis: Eurostat ([TESPM050](#)))
2. Išlaidos socialinei apsaugai, proc. nuo BVP, 2019 (General government expenditure on social protection) (Šaltinis: Eurostat ([TEPSR_SP110](#)))

Bedarbio pašalpos:

1. Išlaidos socialinei apsaugai: nedarbo funkcija, proc. nuo BVP, 2019 (Expenditure on unemployment) (Šaltinis: Eurostat ([SPR_EXP_SUM_custom_1606470](#)))
2. Žmonės, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuose labai mažas darbo intensyvumas (proc.), 2019 (People living in households with very low work intensity by age and sex (population aged 0 to 64 years)) (Šaltinis: Eurostat ([ilc_lvh11n\\$defaultview](#)))

Minimalios pajamos:

1. Skurdo rizikos lygis (proc.), 2019 (At risk of poverty rate) (Šaltinis: Eurostat ([TESSI010](#)))
2. Skurdo rizikos lygis dirbant visą darbo dieną (proc.), 2019 (In-work at-risk-of-poverty rate by working full time) (Šaltinis: Eurostat ([TESSI250](#)))

Senatvės pajamos ir pensijos:

1. Išlaidos senatvės pensijoms, proc. nuo BVP, 2019 (Expenditure on old age) (Šaltinis: Eurostat ([SPR_EXP_SUM_custom_1606470](#)))
2. Žmonės, priskiriami skurdo rizikai ir socialinei atskirčiai (55+) (proc.), 2019 (People at risk of poverty or social exclusion, 55 years or over) (Šaltinis: Eurostat ([ilc_peps01](#)))

Sveikatos priežiūra:

1. Išlaidos sveikatos apsaugai, proc. nuo BVP, 2019 (General government expenditure on health) (Šaltinis: Eurostat ([TEPSR_SP110](#)))

2. Namų ūkių išlaidos sveikatos priežiūrai iš asmeninių lėšų, procentinė dalis nuo visų sveikatos priežiūros išlaidų (proc.), 2018 (Out-of-pocket expenditure on healthcare) (Šaltinis: Eurostat ([TEPSR_SP310](#)))

Neįgaliųjų įtrauktis:

1. Žmonių, turinčių negalią, užimtumo atotrūkis (proc.), 2019 (Disability employment gap) (Šaltinis: Eurostat ([hlth_dlm200\\$defaultview](#)))
2. Išlaidos socialinei apsaugai: negalios funkcija, proc. nuo BVP, 2019 (Expenditure on disability) (Šaltinis: Eurostat ([SPR_EXP_SUM_custom_1606470](#)))

Ilgalaikė priežiūra:

1. Išlaidos ilgalaikiai priežiūrai, proc. nuo BVP, 2018 (Long-term care (health) expenditure) (Šaltinis: Eurostat ([TPS00214](#)))
2. Asmenų patiriami sunkumai dėl priežiūros ir namų ūkio veiklos (65+) (proc.), 2019 (Severe difficulty with both personal care and household activities) (Šaltinis: Eurostat ([hlth_ehis_tadle](#)))

Būstas ir parama benamiams:

1. Išlaidos socialinei apsaugai: būsto funkcija, proc. nuo BVP, 2019 (Expenditure on housing) (Šaltinis: Eurostat ([SPR_EXP_SUM_custom_1606470](#)))
2. Prastų apgyvendinimo sąlygų lygis tarp nuomininkų (proc.), 2018 (Severe housing deprivation rate) (Šaltinis: Eurostat ([tepsr_lm440](#)))

Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis:

1. Interneto prieigos lygis kaimo vietovėse (proc.), 2019 (Households - level of internet access located in rural areas) (Šaltinis: Eurostat ([ISOC_CI_IN_H_custom_1627000](#)))
2. Gyventojai, savo namų ūkyje neturintys vonios, dušo ar vidaus tualetu su vandens nuleidimo funkcija (proc.), 2019 (Population having neither a bath, nor a shower, nor indoor flushing toilet in their household) (Šaltinis: Eurostat ([SDG_06_10](#)))

4 Priedas

„Maxqda“ kategorijų medis

- ▼ ● Iššūkiai, užtikrinant socialines teises Lietuvoje
 - "Mums visada visko trūks - žmonės taip jau linkę galvoti"
 - Pajamų užtikrinimas - valstybės ar asmens rūpestis?
 - Politiniai sprendimai, sukuriantys iššūkį gauti paslaugas
- ▼ ● Socialinės problemos
 - Benamių diskriminacija
 - Brangios sveikatos paslaugos
 - Paslaugos per mažai individualizuotos
 - Vyresnio amžiaus asmenų diskriminacija
 - ▼ ● Neįgaliųjų diskriminacija
 - Aplinkos nepritaikymas neįgaliesiems
 - Žmonių nenorėjimas kreiptis pagalbos ir nepasitikėjimas
 - Susisiekimo problema
 - ▼ ● Pagalba iš institucijų ištikus krizei
 - Socialinių paslaugų sistemos palyginimas
 - Darbuotojų kvalifikacijos klausimas
 - NVO svarba ištikus krizei
 - Socialinių paslaugų darbuotojams kylantys sunkumai
- Aktualiausias socialinės teisės ir garantijos
 - Neįgaliųjų įtrauktis
- ▼ ● Asistento namuose paslauga
 - Iššūkiai, kylantys norint gauti asistento paslaugą
- ▼ ● Sveikatos priežiūros aktualumas
 - Neigiamos patirtys su medikais
 - Ilga laukimo trukmė pas specialistus
 - Piliiečių trumparegiškumas pandemijos kontekste
 - Švietimas ir komunikacija sveikatos apsaugos sferoje
- Socialinių garantijų užtikrinimas ištikus rizikai
- Minimalių pajamų svarba
- Parama vaikams ir šeimai
- ▼ ● Būsto prieinamumas
 - Iššūkiai buityje

5 Priedas

Transkribuotas interviu (Interviu nr. 3)

Informantas: Ona (vardas pakeistas)

Amžius: 80 m.

Lytis: Moteris

Miestas: Vilnius

Interviu vykdytoja: Pastaruoju metu Lietuvoje ir ES imta kalbėti apie socialines teises. Iš esmės, socialinė teisės tai kiekvieno žmogaus teisės į valstybės garantuojamą sveikatos, socialinę apsaugą, būstą, mokslą, nepriklausomai nuo žmogaus elgesio ar kitų charakteristikų. Remiamasi prielaida, kad mūsų visuomenės yra pakankamai turtingos, kad galėtų užtikrinti minimalius gyvenimo standartus kiekvienam jos piliečiui.

Na, ir mano pirmas klausimas ir būtų, kurios iš šių socialinių garantijų Jums ir Jūsų artimiesiems yra aktualiausios iš mano išvadintų? Tai būtų: Vaikų priežiūra ir parama vaikams; Socialinė apsauga; Bedarbio pašalpos; Minimalios pajamos; Senatvės pajamos ir pensijos; Sveikatos priežiūra; Neįgaliųjų įtrauktis; Ilgalaikė priežiūra; Būstas ir parama benamiams; Galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis. Tai gal galėtumėt pasakyti, kurios Jums yra aktualiausios? Jeigu reikia tikrai pakartosiu, tad jei reikia – sakykit.

Ona: Nu, kokios aktualiausios.. tai vat senatvės čia žinoma. Kad būtų galbūt.. nu, atrodo, kad manim lyg ir rūpinasi. Aš socialinę turiu darbuotoją, kuri ateina, nes vasarą tai aš dar galiu, taip nueiti va į parduotuvę lengviau, o žiemą – sunku, bijau susilaužyt ką nors, ar ką, tai socialinė darbuotoja ateina. Nors aš ir moku, bet vis tiek. Būtų normaliai, gerai būtų, jei ir nemokamai ateidinėtų. Tokiam amžiuj kaip mano, jau 81 metai bus, va, sausio mėnesį, taip kad galėtų padaryti ir nemokamai tokiam amžiuj jau žmogui. Kadangi aš vieniša esu, jau vyras 15 metų kaip palaidotas, vaikų neturėjom, tai va, vieniša ir esu. Visi giminaičiai, kurie artimi, brolio vaikai, išvažiavę į užsienį. Blogiausia, kad Lietuva išvarė jaunas žmones į užsienį, va čia tai man nelabai patinka.. būtų jie čia vietoj, nebūtų problemos.

Interviu vykdytoja: Tai Jūs saktumėt, kad aktualiausia, iš esmės, senatvės pajamos ir pensijos, nu ir kaip sakėt, ta ilgalaikė priežiūra, ar ne?

Ona: Taip taip taip, jo.

Interviu vykdytoja: O kaip kitos? Pavyzdžiui, sveikatos priežiūra, neįgaliųjų įtrauktis, galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis?

Ona: Nu, sveikata, tai dabar lyg ir gerai. Nors nuotolinis tas gydymas, tai nelabai gerai, žinoma, sunkiau prieiti prie to viso gydymo. Anksčiau būdavo, kas nors suskaudo, gali laisvai patekti, dabar jau nuotoliniu būdu, nu čia jau sunkiau yra. Bet patenku aš, patenku į tas.. gydytojus kreipiuosi, tai anksčiau ar vėliau, sulaukiu. Labai sunku pas kardiologą, aš su širdim turiu problemų, tai 4 mėnesius laukiu. Nu, tai ar širdis gali ilgai laukti, jeigu jinai sustreikuos? Gali sustot, iš tikrųjų, tiek laiko.. Koja gali laukti, ranka gali laukti, jeigu skauda, bet širdis.. reiktų čia kažkaip su širdim.. širdininkam ypatingai reiktų skubiai, jeigu blogai, tai nu nežinau, gal čia tą greitąją kviestis, jeigu kas nors, bet nesinori kviestis, jeigu būna blogai jautiesi, galvoji ai.. išgersiu vaistų, kad praeis, nu, sunku pasakyti. Bet šiuo atveju, man nelabai nelabai patinka. Labai jau ilgai reikia laukti pas specialistus.

Interviu vykdytoja: Ir toks bendras tada būtų klausimas kitas, ar tos socialinės teisės, tose minėtose srityse yra užtikrintos, kaip manot, Lietuvoje?

Ona: Socialinės?

Interviu vykdytoja: Taip.

Ona: Nu, žiūrint kokios gal.

Interviu vykdytoja: Tai čia visos tos bendros, kur minėjau, socialinės, sveikatos apsauga, tas pats būstas, mokslas..Bet klausčiau kaip Jums asmeniškai, kaip Jūs manot?

Ona: Nu, gal ne visai. Matot, dėl gydytojo ne visai. Man norėtųsi, kad pas specialistą būtų ne tiek ilgai laukti, nes širdis negali laukti tiek ilgai. Jeigu jinai streikuoja, jeigu jinai suseraga, tai viskas.

Interviu vykdytoja: Supratau, o kaip manot, ko trūksta, tam, kad galėtumėt pasakyti, vat, kad Jūsų ir Jus supančių žmonių socialinės teisės yra užtikrintos?

Ona: Nu, tai čia įstatymai tokie, jie išleidžia tokius įstatymus, tai jų negali pažeisti. Galbūt gydytojai irgi nekalti. Jiems liepta taip, tokiu intervalu, tai viskas, nu ką. Čia dėl įstatymų čia, blogi įstatymai aš sakyčiau, seimo išleidžiami, neapgalvoti. Nepagalvoja, kad širdis negali laukti 4 mėnesius. Nu, negali.

Interviu vykdytoja: Tai sakytumėt, įstatymai, tokie politiniai sprendimai netinkami, ar ne?

Ona: Nu, žinoma žinoma. Turėtų kažkaip praktiškiau žiūrėti ir tuos įstatymus išleidžiant, gal pasikonsultuoti ir su ligoniais, ar jie gali laukti tiek laiko.

Interviu vykdytoja: Sakytumėt, reikėtų atsižvelgti ir į žmonių nuomonę?

Ona: Tai žinoma žinoma.

Interviu vykdytoja: Aha, o tada kitas klausimas būtų, kaip manot.. čia klausiau jūsų asmeniškai, kaip manot, ar socialinės teisės užtikrintos, bet galbūt turite kažkokių pavyzdžių, apskritai Lietuvoje, ar girdėjusi esate, kaip kitų žmonių? Ar jų socialinės teisės yra užtikrintos Lietuvoje?

Ona: Nu, tai kaip girdisi, kad ne visai, ne visai, žmonėm prieinamas dalykas. Ne visiškai, ne visiškai, tikrai.

Interviu vykdytoja: O galbūt turite kažkokį platesnį pavyzdį?

Ona: Nu ypatingai tai su ta medicina. Su tais, pas gydytojus papult. Pažiūrėkit, kiek rajonuose vargsta žmonės. Negali papulti ir toli kur nors važiuoti. Mažinamos ir tos poliklinikos, kažkokios tai ligoninės. Nu, nežinau, aš čia atsižvelgtų į žmonių skaičių, jeigu daug žmonių ten gydos, kam ją uždarinėti? Varo kažkur tai į centrus, čia aš nežinau, čia irgi negerai, kur žmogus senas gali į tą centrą nuvažiuoti? Dabar autobusai nevažinėja, tai gerai, jei kas turi mašiną, o jeigu seni žmonės kur nors, sunku pasiekti, transportas.. geriau būtų, jeigu arčiau žmogus, pagalbą gauti. Va dėl šitų mažinimų, tai man nepatinka nepatinka tikrai. Žmonėm daug kam nepatinka, kad mažina, uždaro ligonines, poliklinikas, vaistines. Su sveikata, tai čia jau tikrai negerai

Interviu vykdytoja: Supratau, o kaip manot, ar iš esmės, Lietuva turi užtikrinti žmonėms tas pragyvenimo garantijas? Ir kokios Jums jos atrodo svarbiausios?

Ona: Nu, pragyvenimas, ką čia pragyvenimas, visiems vienodas, žinoma. Tiek tos pensijos, kiek kas užsidirbo, didesnės pensijos.. nu ir jei žmogus protingai gyveno, dabar jeigu senas žmogus neturi žalingų įpročių jokių, nerūko, negeria, nu tai ir tos pensijos maždaug, maždaug... nu, žinoma, per mažos, per mažos pensijos, palyginus. Mes gi pačia mažiausią pensiją turim visoj Europoj. Nu, tai ką tu padarysi, kaip čia ta valdžia taip reguliuoja. Dabar lyg ir didina, lyg ir stengiasi, nu, sunku pasakyti, kaip čia bus. Bet palyginus pagal kitas respublikas, kaip valstybės, tai aišku, kad mes „biedniausi“.

Interviu vykdytoja: Tai jūs sakytumėt, jeigu išskiriam tas garantijas, kokios jums svarbiausios, tai minimalios pajamos, pensijos, ar ne?

Ona: Nu, taigi.

Interviu vykdytoja: Taip, ir dar paskutinis mano klausimas, tai kaip manot, kas turėtų pasikeisti, kad Lietuvoje būtų labiau užtikrinamos tos gyventojų socialinės teisės?

Ona: Nu, kaip čia pasakius, kad jie... ta valdžia, matai, nežinau, taip dabar pasiklausai, kad jie visiškai į tai neatsižvelgia. Jie gauna geras pajamas, išlaidauja labai daug ir mūsų sąskaita visų mokėtojų pinigų labai leidžia, neapgalvotai, tai pasižiūri, premjeras, kaip ten savo kabinetą taisė, nežinia, šitiek tūkstančių išleido. Nu, arba kiekvienas naujas ministras ateina, atrodo viskas gerai, ne pagal save, vėl verčia viską, išlaidas leidžia. Kaip dabar dėl tų baldų, nu, vienu žodžiu, kaip klausaisi, tai tikrai, baisu klausytis. Pasižiūri, tokie gražūs baldai, ne, va jam reikia naujų būtinai. Atėjo ir jam reikia būtinai mokėtojų pinigų išleisti, tai savo išleisk tada, santaupas, ne žmonių...ne žmonių sąskaita.

Interviu vykdytoja: Sakytumėt, per daug išlaidauja politikai?

Ona: Per daug išlaidauja, per daug, per daug. Mašinas visokias brangias perka, ten keičia, Dieve Dieve, nu kam. Nu, ir man nepatinka, kad nėra Lietuvoj tokių patriotų, tikrų patriotų, kaip anksčiau... Smetonos laikais. Nu, patriotų reikia, kurie kovotų dėl Lietuvos, nu, nežinau, nežinau, ta Lietuva tokia maža, tokia maža.. nu, žinai, ji didi, kaip palyginus, bet maža. Ir nežinau, labai labai.. aš bijau, kad nebeliks tos Lietuvos išvis, kaip šitaip elgsis.

Interviu vykdytoja: Supratau, ačiū Jums labai už atsakymus.